

A tartalomról:

Patai József: Sortüzek a Béke földjén. — Szenes Erzsi: Else Lasker-Schüler. — E. Lasker-Schüler: Szerelmi dal (vers). — E. Lasker-Schüler: Gyászdal (vers). — Csermely Gyula: Az ezüstkötésű könyv. — Else Lasker-Schüler: Búcsú (vers). — J. Pinkerfeld: A karaita hitközség jeruzsálemi zsinagógója. — Ambrus Balázs: Emlék (vers). — Nagy Lajos: Milyenek a zsidók. — Várnai Zseni: Gabi, a nagy verekedő. — Irsai Gábor: J. E. de Sinoja: Das Antisemitentum in der Musik. — Elias Newman. — Pap Izsák: Jaj, elrepül (vers). — Lovászi Károly: A zsidó tanító. — Patai József: S ha jön az órád... (vers). — Jesaja Tisbi (Tel-Aviv): A zsidó ifjúság vád alatt. — Prof. Donath Gyula: Egy szefárd rejtekben az orosz-török háború alatt. — Gal-Eser (Jeruzsálem): A Habimah új darabjai. — Heller Bernát: Vívódó próféták — igazságot Jóna könyvének. — Einstein Albert: Tudomány és civilizáció. — Az új tanító, új gyermek, új sofőr Palesztinában. — Prerau Mirjam: Értem nem kár... (vers). — Új könyvek. — Zsidó humor. — Tollhegyről. — Felhívás hitfeleinkhez! — A tel-avivi tavaszi mintavásár. — Fehér Arthur jubileuma. — A Mult és Jövő kultúrestje. — Krónika és szemle. — Harmincnyolc illusztráció és két műmelléklet.

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST-WIEN-TEL-AVIV

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 34

Felelős szerkesztő és kiadó:
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik
minden hó elején

Telefonszám:
199-55

Kiadóhivatali igazgató:
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő, Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kc, Jugoszláviában 350 Dinár,
Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Mark, Amerikában 5 Dollár.

Sternberg

királyi udvari

hangszergyár

VII. ker., Rákóczi út 60
(Saját palota)

Az ország legnagyobb
hangszeripari vállalata,
Európa legszebb rádióterme.

GRAMOFÓN

Electro Hungaria P 65.-

Eredeti angol
hordozható, melyben
10 lemez vihető P 80.-

Nagy, 25 cm-es, duplaoldalas

lemez 68 fillér

STANDARD, TELEFONGYAR, ORION, PHILIPS,
AMERIKAI R. C. A. VICTOR hivatalos árusítása

RÁDIÓ

külföldi vevő 3-lámpás (2+1) P 72.-

Hang-
erősítő
berendezések

kiállításokra,
vendéglőkbe,
sportpályákra stb.

Ami a szülőket legjobban érdekli

Leány- és fiúruha,
Leány- és fiúkabát

LITZMANN IRMA
Budapest, VI. ker.,
Király-utca 18. sz.

Olcson és jól vásárolhatunk

KLEIN ANTAL

UJ ÁRUHÁZÁBAN

KIRÁLY UCCA 49.

Csányi u. sarok. Szemben a Nagymező uccával

SIREMLÉKEK

legolcsóbb áron

EICHBAUM MÓR KÖFARAGÓMESTER
SIRKÖRAKTÁRÁBAN

V., Rudolf tér 3. (Pozsonyi út 1-3. sz. melletti ház)

F Ü R T H

lakástakarító- és féregirtó vállalat

Budapest, V., Vilmos császár-út 42

Telefon 24-4-55

Lelkiismeretes munka * Prima referenciák

A Mult és Jövő IX-ik Szentföldi Társasutazása

a Cosulich-Italia „Vulcania” és „Róma” óriásmotorhajóin

1934 március 20-tól április 10-ig vagy egyiptomi úttal együtt április 24-ig
DR. PATAI JÖZSEF vezetése alatt * Széderest Jeruzsálemben * Néhány nap Egyiptomban

A részvételi díj Budapesttől Budapestig 590 pengő és 8 angol font

Az egész zsidóság szeme Palesztina felé van irányítva, ahol egy új világ vajdik és évezredes régi remények válnak valóra. Az európai és tengerentúli gazdasági válság korszakában a Szentföldön hatalmas lépésekben halad az építés műve, mely a most Németországból kiüldözött zsidó testvérek tízezreinek ad munkát és menedéket. A mindentől érkező hajók a zarándokok tömegeit hozzák, akik nemcsak a vallások kútforrásaihoz, a Biblia bölcsőjéhez, ősök szent sírjaihoz, régi dicsőségek romjaihoz, történeti távolok emlékeihez vonzódnak, hanem az új pezsdülő élet közepette reális valóságokat, termelői, ipari és kereskedelmi kapcsolatokat is keresnek és találnak Palesztinában.

A zarándoklás a Szentföldre most már állandó folyamattá válik, amely még télen sem szünetel. Tavasszal pedig, amikor az utazás a verőfényes tengeren valószínűs üdülés és különösen Pészach-Husvét táján, amikor a különböző felekezetek fiai és leányai, akiknek a Gondviselés módot ad erre, igyekeznek az ünnepet Jeruzsálemben tölteni, a Szentföld annyira tele van turistákkal, hogy már most kell gondoskodni helyről azok számára, akik a palesztinai társasutazásban részt venni óhajtanak.

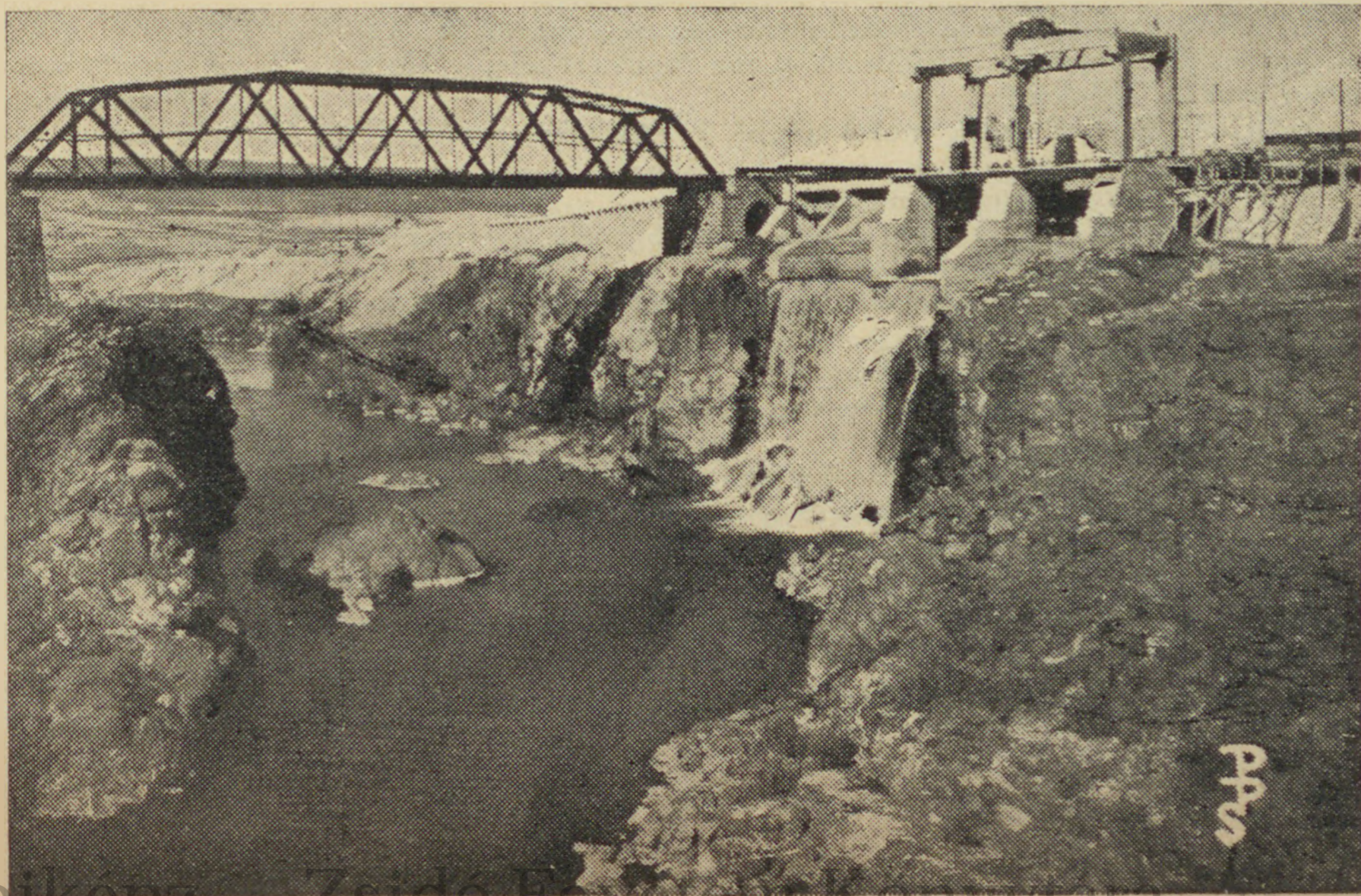
Épp ezért már most idejekorán hirdeti meg a Mult és Jövő tavaszi társasutazását, hogy a technikai előkészítésre minél több idő álljon rendelkezésre.

A március—áprilisi terminust különösen alkalmassá teszi a rendkívüli kedvező körülmény, hogy a Földközi-tengeren megszokott típusú hajók helyett a *Cosulich-Italia* Amerikából jövő két pompás óceánjárója, a „*Vulcania*” és a „*Róma*” óriás-motorhajók *Nápoly* kikötőjéből folytatják útjukat Palesztina felé, alkalmat adva egyszersmind a régi görög kultúra klasszikus fővárosának, Athénnek és az Acropolisnak megtekintésére, sőt a szíriai parton is kikötve, pillantást vethetünk a *Libanon* és a *Hermon* havasaira is. Visszafelé alkalmunk nyílik *Rhodos*, *Patras*, *Palermo* látnivalóinak felkeresésére és akinek ideje engedi, folytathatja útját *Nápolytól Cannesig* és a francia *Rivierán*, *Nizzán*, *Montecarlon*, *Velencén* keresztül tér haza. A szentföldi tartózkodás, mely így is *felöleli a legfőbb, legfontosabb régi és új nevezetességeket*, meghosszabbítható további két héttel, kötött programmal vagy szabadon és felhasználható a rendelkezésre álló idő egy része *néhánynapos egyiptomi kirándulásra is a Szahara, a Sphinx, a Piramisok, hajdani Fáraók és Tutankhamon* kincseinek megtekintésére.

A 32.000 tonnás, közel 200 méter hosszú, 25 méter széles és 30 méter magas óriás motorhajók csodálatos nyugodtsággal járnak a Földközi-tengeren. A harmadik osztályon is kényelmes társashelyiségek és sétányfedélzetek teszik a tengeri utat kellemessé. A szigorúan *rituális* ellátás minden osztályon ízletes, bőséges és változatos. A II. turista-osztály, *aránylag kis különbözetért*, az óriáshajók közismert kellemes társas életét nyújtja. Az ellátás a Szentföldön jó polgári hotelekben történik. A társasutazás *technikai lebonyolításának* tökéletesítése végett a *Cosulich-Italia* egyik vezető főtisztviselője is kíséri a társaságot úgy a hajókon, mint végig a szentföldi túrákon.

Ünnepi menet Tel-Avivban

Ruthenberg-villanyművek a Jordánon

Menetrend

MÁRCIUS 20. Kedd *Budapest*, d. p. u.: Indulás reggel 8 órakor gyorsvonaton *Rómába*.

MÁRCIUS 21. Szerda d. e.: néhány óra Rómában. A régi Fórum, Titus diadalíve, Michelangelo Mózes-szobra. D. u. indulás *Nápolyba*. Este behajózás a „*Vulcania*” óriás-motorhajóra.

MÁRCIUS 22. Csütörtök Palermóban reggeltől estig.

MÁRCIUS 23. Péntek. A tengeren. Előadás a Szentföldről a zeneteremben, történeti térképmagyarázatokkal. — Péntek este Istentisztelet a hajón. Ismerkedés az amerikai zarándokokkal.

MÁRCIUS 24. Szombat. Pyreus-Athén. Istentisztelet.

MÁRCIUS 25. Vasárnap d. e. 11 órakor az olvasóteremben a Palesztinában érintendő útvonalak bibliai történeti ismertetése.

MÁRCIUS 26. Hétfő *Beyrouth*-ban reggeltől estig.

MÁRCIUS 27. Kedd reggel. Megérkezés *Haifába*. Az új kikötő megtekintése. Séta az Óvároson keresztül. Délután a Technikum, Hadar hakarmel, Élijáhu barlangja. Megszállás a Kármel hegyén.

MÁRCIUS 28. Szerdán reggel. Autón *Tel-Avivba*. Útközben Bath Galim, Atlith, sóbányák, Chedera, Petach-Tikvah megtekintése. Délután séta *Tel-Avivban*. Megszállás telavivi tengerparti hotelben. Este héber színházi vagy operai előadás.

MÁRCIUS 29. Csütörtök d. e. Autókirándulás *Rischon l'Cionba*, Rothschild-pincék, narancsosok megtekintése. Ebéd *Tel-Avivban*. D. u.: Autón *Jeruzsálemben*. Útközben *Kirjath Anavim*.

MÁRCIUS 30. Az Olajfák-hegye és a Scopus (Egyetem, könyvtár). Autókirándulás *Ráchel sírjához Betlehembe, Jerichoba, a Judai sivatagba, a Jordánhoz*. Fürdés a Holt-tengerben.

Este Szeder Jeruzsálemben.

MÁRCIUS 31. Szombat. *Peszach első napja Jeruzsálemben. Istentisztelet a Panaszfalnál*. Rabbi Jochanan ben Zakkaj és Rabbi Jehuda Ha-Chasid templomai. Séta az Óvárosban. D. u. *Mea Shearim*, magyar-negyed, jemenita-negyed.

ÁPRILIS 1. Vasárnap. (Palesztinában *cholhamoed*, félünnep első napja.) A *Becalel*, a *KKL Herzl-múzeum*. Király-sírok, *Cidkiáhu barlangja, Kidron-völgye*.

ÁPRILIS 2. Hétfő. Autón az *Emek-kolóniáiba*. Útközben *Nablus, Szichem, Garizim és Ébal hegye, Afule, Balfouria, Ruthenberg-művek, Daganja, Tiberias*. Fürdés a *Genezáreth tavában*.

ÁPRILIS 3. Kedd. R. Méir Bal Nész, *Majmonides sírja*. *Nazaret, Nahalal leányfarmon* át *Haifába*. — Útközben *Chassidok kolóniája*. Behajózás a „*Vulcania*” óriás-motorhajóra.

ÁPRILIS 4. Szerda. Kikötés *Rhodos-szigetén*.

ÁPRILIS 5. Csütörtök. A tengeren. Este *peszachi Istentisztelet*.

ÁPRILIS 6. Péntek. *Patras*. Déltől estig a *Corintosi öbölben*.

ÁPRILIS 7. *Palermó*. Istentisztelet

ÁPRILIS 8. Vasárnap. Megérkezés *Nápolyba*. *Nápoly* nevezetességeinek megtekintése, esetleg kirándulás a *Vezuvhoz*.

ÁPRILIS 9. Hétfő. Egy nap *Rómában*.

ÁPRILIS 10. Kedd, este 10 órakor megérkezés *Budapestre*.

A további két hét programja

Még egy hét Palesztinában, néhány nap Egyiptomban.

ÁPRILIS 3. Kedden megszállás *Haifában*, a *Karmelen*.

ÁPRILIS 4. Szerdán autókirándulás *Akkóba*, a tengeri vár megtekintésére, útközben *Akko völgye, Kison, Fuara, Száfet, Meron, Kabalisták, tanaiták sírja, R. Simon b. Jochai temploma, Hillel, Sammaj, R. Jicchok Lurja, R. Jozsef Karo sírja*.

ÁPRILIS 5. Csütörtökön *Zichron Jakobon* és a *judeai kolóniákon* keresztül, *Benjemina, Tel-Mond (Lord Melchett-telep), Herzlijah, Raanana, Tel-Avivba*.

ÁPRILIS 6—7. *Peszach* utolsó napjai *Tel-Avivban*, esetleg *Jeruzsálemben*.

ÁPRILIS 8. Vasárnap szabad nap.

ÁPRILIS 9. Hétfő. Autókirándulás *Ben Shemen* gyermekfalvába, *Ekronba* és a *szomszédkolóniákba*.

ÁPRILIS 10. Kedd. *Tel-Aviv* intézményei, ipari és kereskedelmi kamrája, a tavaszi mintavásár telepe, *Stadion. Jaffa Óvárosa*.

ÁPRILIS 11. Szerda. Szabadnap.

ÁPRILIS 12. Csütörtök szabad nap, este behajózás a „*Roma*” óriásmotorhajóra.

ÁPRILIS 13. Péntek reggel. Megérkezés *Port-Said* kikötőbe. Innen a *Suez-csatorna* túlsó oldaláról gyorsvonaton a *Szinaj-sivatagon* át *Kairóba*. Délután séta a városban. Este istentisztelet *Majmonides templomában*.

ÁPRILIS 14. Szombat. Istentisztelet a nagytemplomban. *Kairói múzeum. Tutankhamon sírjának kincsei, a Fáraók múmiái*.

ÁPRILIS 15. Vasárnap. Kirándulás a *Szaharába*, *Pyramisok, Sphynx, Bika-sírok*. Délután séta a *kairói kertekben*. *Mameluk-sírok*.

ÁPRILIS 16. Hétfő. Autókirándulás a *Nilushoz*, a *Nilusgátakhoz* és *zsilipekhez*. Délután *Luna-park*. Esetleg *Helouan*.

ÁPRILIS 17. Kedd. Visszautazás gyorsvonaton *Port-Saidba*. Behajózás a „*Roma*” óriásmotorhajóra.

ÁPRILIS 18. Szerda. *Rhodos-szigetén* másnap estig.

ÁPRILIS 20. Péntek. *Athénben*. Az *Acropolis* és a görög klasszikus ó-kor egyéb nevezetességeinek megtekintése.

ÁPRILIS 23. Hétfő reggel 7 órakor megérkezés *Nápolyba*.

ÁPRILIS 24. Kedd. Megérkezés *Budapestre*.

A második kétheti program részvételi díja az egyiptomi utazás és tartózkodás költségeivel együtt 390 pengő.

Jelentkezés, helyfoglalás, útlevel, vízum

Jelentkezni 1934 január 15-ig lehet és pedig akár a „*Mult és Jövő*”, szerkesztőségénél, *Budapest, V., Vilmos császár-út 34.* (Béjárt: *Vadász-utca 11.* Telefon: 19-9-55), akár a *Cosulich Line* budapesti vezérképviselőjénél (VII., *Thököly-út 2.* Telefon: 31—4—13) levélben vagy személyesen. A kabinhelyek beosztása a jelentkezés időbeli sorrendjének alapulvétele mellett történik. A jelentkezésnél 200 pengő foglalót kell lefizetni és át kell adni az egész Európára és Palesztinára (azoknál, akik az egyiptomi kiránduláson is résztvesznek, Egyiptomra is) érvényes útlevelet. Az útlevelek megtekintése után készséggel ad a rendezőség útbaigazítást a vízumokra vonatkozólag, melyeket mindenkinek személyesen kell megszereznie az illetékes konzulátusoknál. A foglalót február 1-éig a részvételi díj teljes összegére kell kiegészíteni. Visszalépés esetén a foglalót — stornódíj levonásával — visszatérítjük. Visszalépéseket csak február 15-ig veszünk tudomásul.

Utazási feltételek: Felelősségünk semmi vonatkozásban nem haladhatja meg az utasokkal szemben azt a felelősséget, amelyet velünk szemben viselnek az utazás lebonyolításánál igénybevett közlekedési és idegenforgalmi vállalatok, amelyeknek nevében és részéről az utazást lebonyolítjuk. Jogunkban áll az itt közölt menetrendet a szükséghez képest módosítani.

Az utiköltség és a menetrend változatai

A részvételi díjban bennfoglaltatik: III. osztályú gyorsvonat vasútjegy *Budapesttől Nápolyig* és vissza, valamint III. osztályú hajójegy *Nápolytól Haifaig* és vissza, bőséges, szigorúan rituális (kívánatra diétás) ellátás, amely *Nápolyban* a hajóraszállással kezdődik és ugyanott a hajóból való kiszállással véget ér, a hajóutazás alatt a kabin és a hajóélet minden költsége, a szentföldi tartózkodás tartamára elhelyezés polgári szállodákban, valamint a programban felvett minden kirándulás teljes költsége, autókön, vezetőkkel, belépődíjakkal, stb.

A részvételi díjban nem foglaltatik: a nápolyi beszállásig és visszafelé a nápolyi partraszállástól kezdve semmilyen szolgáltatás, a vasúti utazás kivételével, a hajó érintette kikötőkben eszközölhető kirándulások egészen csekély költségei (ezeken a részvétel természetesen nem kötelező), italok és borraivalók, a *Haifában* a partraszállás alkalmával fizetendő egészségügyi illeték, melynek összege kb. 10 pengő, a vízumdíjak (*palesztinai vízum 12 pengő, jugoszláv vízum odavissza 2 pengő, sziriai vízum 1.20, egyiptomi vízum azok részére, akik Egyiptomba is elmennek, 24 pengő, poggyászbiztosítási, hordári díjak és magánjellegű kiadások (színházak).*

A hajón lehet turista-másodosztályon utazni és ez esetben a részvételi díj 205 pengővel emelkedik.

A palesztinai tartózkodás meghosszabbítható; a visszatérő jegyek felhasználhatók a *Haifától április 12-én* induló „*Roma*” és a *Haifától május 15-én* induló „*Vulcania*” luxushajókkal való hazatérésre is. (Esetleg *Port-Saidból április 17-én.*)

Aki a *Szentföldön rokonai és ismerősei körében*, vagy üzleti-leg óhajtja eltölteni a rendelkezésére álló időt, társasutazásunkon oly módon is résztvehet, hogy csupán a vasúton és a hajón tart velünk, *Palesztinában* azonban a csoporttól függetlenül osztja be idejét. A közös palesztinai túra nélkül a részvételi díj oda és vissza a „*Vulcania*”-n, illetve „*Rómá*”-n, III. osztályú hajójegyekkel, a vasúton oda gyorsvonat III. osztály, összesen 424 pengő, turista-másodosztályú hajójegyekkel 630 pengő. Ebben a módozatban azonban csak az vehet részt, aki kétséget kizáró módon igazolja, hogy csakis mint turista, rövid időre megy ki *Palesztinába* és legkésőbb 3 hónap múlva visszatér.

Tájékoztul. Március—áprilisban a *Szentföldön* kellemes tavaszi időjárás van, mely megfelel a mi korai nyári időjárásunknak. Mindenki lehetőleg kevés poggyászt hozzon magával.

A társasutazás rendezősége valutaüggyekkel nem foglalkozik. A szükséges valuta beszerzését mindenki önmaga eszközli.

M E G H I V Ó
a
MÚLT ÉS JÖVŐ
KULTÚRESTJÉRE

mely 1933 december 3-án este fél 9 órakor lesz a
ZENEAKADÉMIA NAGYTERMÉBEN

BORNSTEIN H.

a Rombach-utcai templom világhírű új főkántorának nagy műsorával

K Ö Z R E M Ű K Ö D N E K :

Kálmán Oszkár

a m. kir. Operaház művésze

Beregi Oszkár

a Magyar Színház tagja

Freymann Magda

zongoraművész

Dr. Győri Pál

dalénekes

Emmy Hauser

bécsi operaénekesnő

Tordai Judit

előadóművész

Dr. RÓTH BÉLA dalait adják elő
a szerző halálának évfordulójára

Stransky Aranka

operaénekesnő

Bevezetőt mond: Dr. PATAI JÓZSEF (Impressziók a Szentföldről)

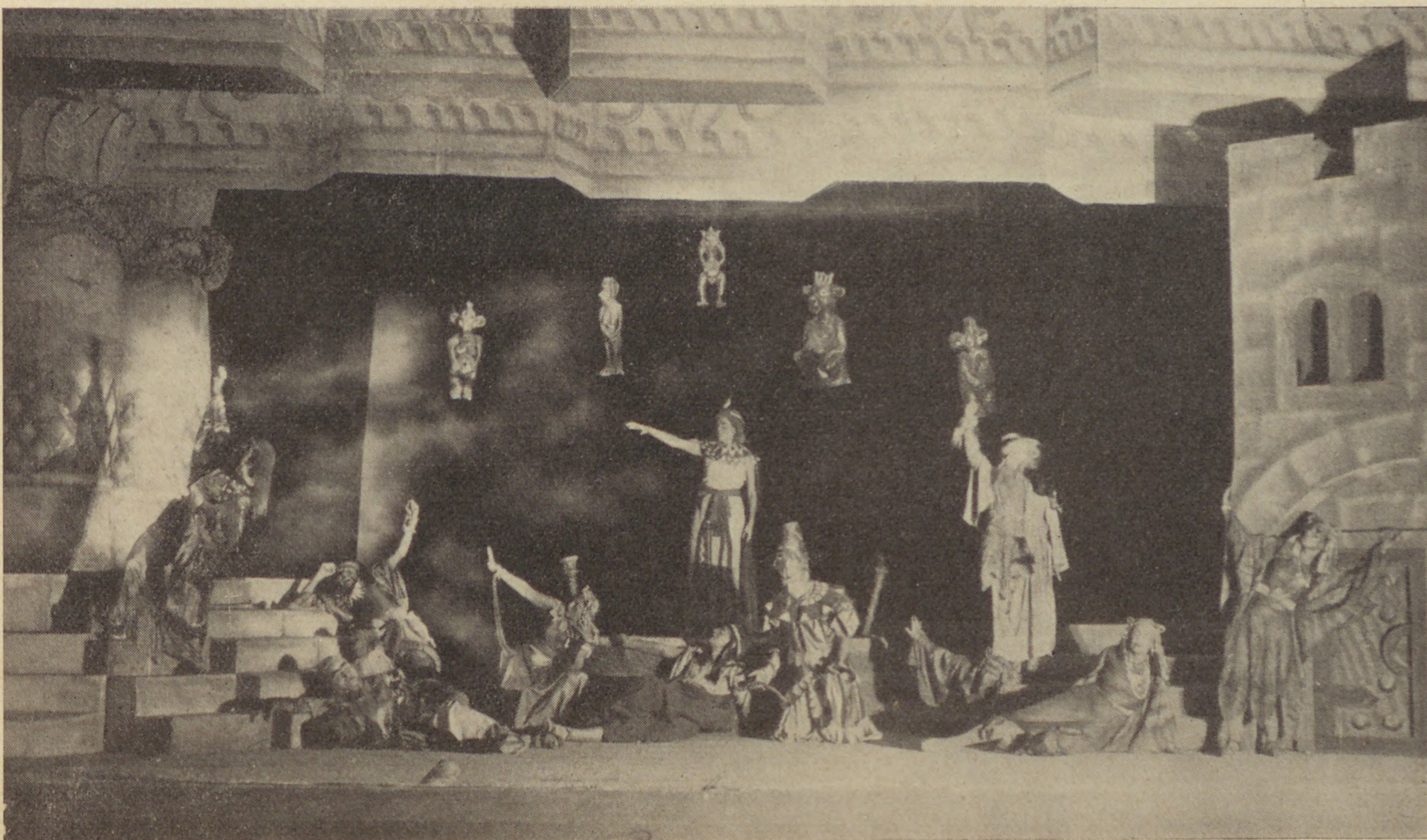
Orgonán kísér: ÁKOM LAJOS
és HEGEDŰS ISTVÁN

Zongorán kísér: KENÉZ LILI
és GOTTSCHALL karnagy

Jegyek kaphatók: RÓZSAVÖLGYI ÉS TÁRSÁNÁL, IV., Szervita tér 5.
(Tel. 820–83), a ZENEAKADÉMIA PORTÁSÁNÁL és csak előzetes rendelésre
a MÚLT ÉS JÖVŐ kiadóhivatalában, V., Vadász utca 11. sz. (Telefon 199–55)

*A „Habimah“ héber színház új darabja. Lion Feuchtwanger: Jud Süß (A herceg és zsidaja). Süß siratja egyetlen leányát, aki a herceg ostroma elől leugrott a rejtett erdei lak tornyából
Die neuen Stücke der „Habimah“. Jud Süß. — „Rachab von Jericho“*

Jelenet a Rachab című bibliai drámából: Rachab felgyújtja Astarte jerichói templomát

A Mult és Jövő 1933 novemberi műmelléklete

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

Elias Newman (Newyork): Tiberias

Elias Newman (Newyork): Sykomorafák Tel-Aviv előtt

MULTÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XXIII. ÉVFOLYAM, 1933. NOVEMBER

PATAI JÓZSEF: SORTÜZEK A BÉKE FÖLDJÉN

Vérontó sortüzek villantak a Szentföldön, hol az Örök Béke igéjének fénye gyulladt hajdani próféták ajkán. „És átkovácsolják kardjaikat kaszákká és lándzsáikat sarlókká, nem emel nép nép ellen fegyvert és nem tanulnak többé háborút.“

Nem is zavarná meg semmi az ábrándos álom teljességét. Egymás mellett zöldelnek, virágznak Izrael és Ismael fiainak mezői, kertjei, rétjei. És nem rossz a föld népének lelke. Láttam fellach férfiakat és aszszonyokat, amint zöldséget, gyümölcsöt hoznak a faluból a városba és mialatt az alku folyik, mosolyogva meg-megsimogatják kérges kezükkel a chászidgyerekek sápadt arcát és a paraszti fukarság ellenére egy-egy szőlőfürtöt, fűgét, datolyát odanyujtanak ingyen. És láttam beduin pásztorokat, amint kecskéiket betereleik a jeruzsálemi „Száz kapu“ utcáiba, hogy egyenesen a zsidó edényekbe fejhessék a tejet és oly szelíd volt a tekintetük, mint akik az Úr Isten világával, a nagy szabad természettel barátkoznak. És láttam barna gyermekeiket, amint fekete falasákkal, abesszinai, néger és kopt apróságokkal együtt játszadoztak a zsidó házak előtt és mind héberül tanultak meg beszélgetni szőke társaik kedvéért. És láttam jókedvű arabokat sétálni Tel-Aviv kiépített tengerpartján és lefátyolozott asszonyaikat a csodálatos zsidó város üzleteinek selymei között. És láttam öregeiket amint jámbor áhitatban arccal földre borulva imádkoznak Alláh-hoz, Ég és Föld Urához és finom átszellemültség nyugodott rajtuk, akárcsak szent rabbik gyülekezetén.

Nem rossz a nép lelke. És legtöbbje tudja, hogy a „jahudok“ fokozott bevándorlása fokozza az ő jólétét is, emeli a termés, a munka értékét és emeli a dolgozó ember becsületét. A „zsidó fa“ kiszárította a mocsarat, és megtisztította a levegőt az ő számára is. A zsidó higiéné fejlettsége csökkentette az arabok gyermekhalandóságát is, úgyhogy természetes gyarapodásuk ellensúlyozza a legszaporább zsidó bevándorlást és gátolja a zsidó többség keletkezését, amit egyes izgatók mint az arab törzsek leigázásának rémét festenek a puszta fia elé. Nem mint hódító honfoglalók jönnek a zsidók őseik országába, hanem „vizüket is ezüstön vásárolják“ és a kopár sziklákat arannyal mérik fel.

Mindezt jól tudja az arab nép is. De vezetői félrevezetik. Gazdag effendik, akik titokban tárgyal-

nak a zsidókkal sivatagos földjeik drága pénzen való eladásáról, nyíltan a zsidó bevándorlás és földvásárlás ellen uszítanak, hogy a hazafias hangulat „kockázatát“ is belekalkulálhassák parlagföldjük árába. S uszítanak a rengeteg vagyonok urai, akik a munkásosztály öntudatraébredésétől, igényeik emelkedésének lehetőségétől féltik keleti kényelmük tunyaságát. És izgatnak, akik a nép szenvedélyének zavarosában akarnak halászni. És akik a tömeg indulatának hullámain akarják magasba szökkeníteni rozoga kis csónakjukat. És a kávéházak tétlenjei, akik ujságot keresnek, akikről a Siralmak prófétája mint átkot emelte ki: „Fecsegnek rólam a kapuk henyélői“. És uszítanak kétes ujságüzletek vállalkozói, akiknek mindenáron szenzáció kell, még saját népük vérének árán is. (Mintahogy sok európai ujság is színezte, sokszorosította, nagyította az eseményeket, csak hogy minél vérfagyasztóbb szenzáció, minél izgatóbb kolportázs-csemege legyen.) És bizonyára segédkezet nyujtanak és talán segéd-pénzt is az agitációhoz a moszkvai ötágú csillag és a berlini horogkereszt hazájából is.

Azonban mulasztások történtek zsidó részről is. Talán túlhangos is volt a Palesztina-építés körüli zaj. Még nem tanulták meg az óvatos csendben való munkálkodást. A túlzott lárma pedig rossz vért szül. És mulasztás volt, hogy nem helyeztek elég súlyt az arab nép felvilágosítására, az izgató propaganda ellensúlyozására. Pedig bizonyos, hogy két egymástól teljesen izolált test nem terjeszkedhet egészségesen a szűk területen. Keresni kell az egybekapcsolódás módozatait. Ki kell fejleszteni egy *semita* egységjellemet, melynek részese a két semita törzs, az arab és a zsidó.

Az izgatás sajnálatos áldozatai ezúttal félrevezetett arabok voltak. Emberi és zsidó szempontból egyaránt fájdalmas. Talán ez volt a történeti út a tisztulási folyamathoz. Az angol mandatárius hatalom teljes energiájával éreztette most a vállalt feladatához való hűséges akaratot. Ezentúl tudni fogják, hogy nem lehet büntetlenül sem lázítani, sem lázadni. És tudni fogják, hogy a zsidó nemzeti otthon gondolatával meg kell barátkoznia Palesztina minden népének. És van hely a Szentföldön ennek is, annak is. Közeledni kell tehát egymáshoz az Örök Béke jegyében, melyet látomások látói hirdettek hajdan Juda hegyeiről az egész világnak.

SZENES ERZSI: ELSE LASKER-SCHÜLER

Pater Walter mondja a Renaissanceról írott munkájában: „A misztikus szót rendesen abból a görög igéből származtatják, amely annyit jelent, mint lecsukni. Mintha a csukott szájat akarná jelképezni, amely valamin elmélkedik, okoskodik, de kimondani vagy nem tudja, vagy nem akarja. De a platonikusok inkább a csukott, lehunyt szeméből magyarázzák.“

Else Lasker-Schülert így látom magam előtt; mint aki sokáig hallgatott, sokáig ült csukott szájjal és lehunyt pillákkal és amikor kinyitotta a száját, hogy énekeljen, olyan titkokat mondott el nekünk, amelyekről sohasem hallottunk még, olyan rejtelmeket, melyek az ő csukott szemei mögött éltek és most emelte őket napvilágra. A teremtés misztériuma leng körülötte, egy világot teremteni a semmiből.

*„Szemem mögött nagy vizek állanak
El kell még sírnom mindjőket.“*

Van valami megindító gyengédség abban, ahogy a nyelvet kezeli, mintha minden szót előbb megsimogatna, mielőtt útra engedné. Ha valaki utánozni próbálná Else Lasker-Schülert, valószínűnek tartom, hogy ugyanezekkel a szavakkal, ugyanezekkel a képekkel nagyon keveset tudna kifejezni és a művészet igen sekélyes vizein evezne. Mert nem véletlen az, hogy a költő milyen szavakat rak egymás mellé, a szavaknak szigorú, belső törvényük van, egyik sem független a másiktól, annyira együvé tartoznak, olyan szorosan össze vannak kötve, mint az anya a gyermekével, amikor még a szíve alatt hordja. Ezek mögött a szavak és képek mögött tényleg egy ember áll és ezeket a képeket nem egy meséskönyvből vágta ki, hanem az életet látja így, a világban él úgy, mint egy meséskönyvben. Látása egy meseköltőé, kezében minden az álommal rokonná válik, akkor is, ha a legreálisabb dolgokról beszél.

De nemcsak a messzi csillagok és a szálló galambok élnek Else Lasker-Schüler vérében, hanem a biblia alakjai is, asszonyok és férfiak és olyan csodálatos dolgokat mond el róluk, hogy úgy hatnak ránk, mintha smaragdszemű arany szobrokat ásott volna ki egy távoli, de ismert földön és egy

Else Lasker-Schüler a nagy zsidó költőnő, akit a télen még a Kleist-díjjal tüntettek ki Németországban

suhintó vesszővel életrehívta volna őket. Héber balladáinak olyan illata van, mint a sarjú és búza illatának Eszter olyan karcsú, mint a pálma, még a búza kalásza is az ő ajkát illatozza és az ünnepnapok is Judeában. Fáraó szemei jönnek és mennek, mint a Nilus-hullámok, Sulamith égő szív fájdalommal múlik el az öröklétben és Jeruzsálem alkonyi színeiben, Zebath rózsaköntösben érkezik a kertek felől és Ruth így beszél: „Hazám kútjainál egy angyal áll, — Szerelmem dalát énekli, — Ruth szerelmi dalát.“

Else Lasker-Schüler még ősidőktől hozott kapcsolatban áll a zsidósággal, zenélő, lágy nyelven beszél, de az ő szájában a germánok nyelve, egy bibliai, sémi királylány nyelve emlékeztet. Mennyi drágakövet, rubintot, smaragdot és mirrhát hozott innen magával! Mintha nyomában Salamon király ritka drágaságait, arany edényeit, elefántcsontból való trónusát és azt az ébenfa-hegedűt hoznák, melyet Sába királynőjétől kapott.

Else Lasker-Schüler úgy jár ezen a földön, mintha már akkor is itt lett volna, amikor a földet még ösköd és homály borította és hallotta volna az Úr szavát, mikor rázuhogtatta a fényt és a világosságot. Egy ősi lény, érezte az Úr első lehelletét, ott állt az első pirkadatban, egy gyermek, akinek tágra vannak nyitva a szemei és olyan bölcseségeket mond, amelyeket a felnőttek már rég elfelejtettek, s amilyenekre csak a gyermekek képesek.

Else Lasker-Schüler: Szerelmi dal

*Orcáidon
arany galambok ülnek.*

*De a szíved forgószél,
a véred zúg, akár az enyém,*

*Édesen
málnabokrokon át.*

*Oh, én Rád gondolok,
kérdézd csak meg az éjszakát.*

*Senki sem tud olyan szépen
kezeddél játszani,*

*kastélyokat építeni, mint én,
arany ujjaidból,*

*várakat magas tornyokkal,
kalózok vagyunk olyankor.*

*Ha velem vagy,
oly gazdag vagyok.*

*Ha magadhoz vonsz,
szívedet látom fényleni.*

*Csillámló gyíkok
a te belső részeid.*

*Szinaranyból vagy Te egészen
Eláll a lélegzetem.*

Fordította: Szenes Erzsi

E. Lasker-Schüler: Gyászdal

Mióta téged a földbe temettek,
édes a föld.

Bármerre megyek lábujjhegyen,
tisztá utakon járok.

Oh a te véred rózsái
átütnek szelíden a halálon.

Meghalni
nem félek többé.

A repkénnyel együtt virágzom
a sírodon.

Addig hívtál engem folyton és folyton,
hogy a nevem sem talál vissza többé.

Minden lapát föld, amely Téged eltakar,
betemetett engem is.

Azért van mindig éjszaka rajtam,
s már alkonyatkor csillagok.

Érthetetlen lettem barátainknak,
egészen idegen.

De Te ott állsz
a legcsöndesebb város kapujában,
és én reám vársz, Te arkangyal.

Bloch István: Temetés — Begräbnis

CSERMELY GYULA: AZ EZÜSTKÖTÉSÜ KÖNYV

1529—1929!

Európa legnyugatibb részéhez, az ibériai félszigetnek négy évszázaddal ezelőtt vak sötétségbe borult fekete földjéhez kapcsolódik az 1529-es évszám. Amikor nap-nap után gyúlt fel hol ebben a városban egy máglya, hol abban és a cölöphöz kötött vértanu — áldozata egy-egy vakbuzgó kémnek — a fojtogató füstbe lehelte ki utolsó „Smá“-ját.

Harminchét éve múlt volt annak, hogy több mint negyedmillió zsidót üzött ki a hontalanságba a türelmetlenség és azok, akik ott maradtak, a maranoszok és az ezeket követett első leszármazók, örök félelemben és rettegésben éltek. A világ előtt keresztények voltak, otthon a négy fal között zsidók, de bármennyire vigyáztak is: a leselkedő kémek olykor egész családokat is a szent inkuizíció ítélete elé juttattak.

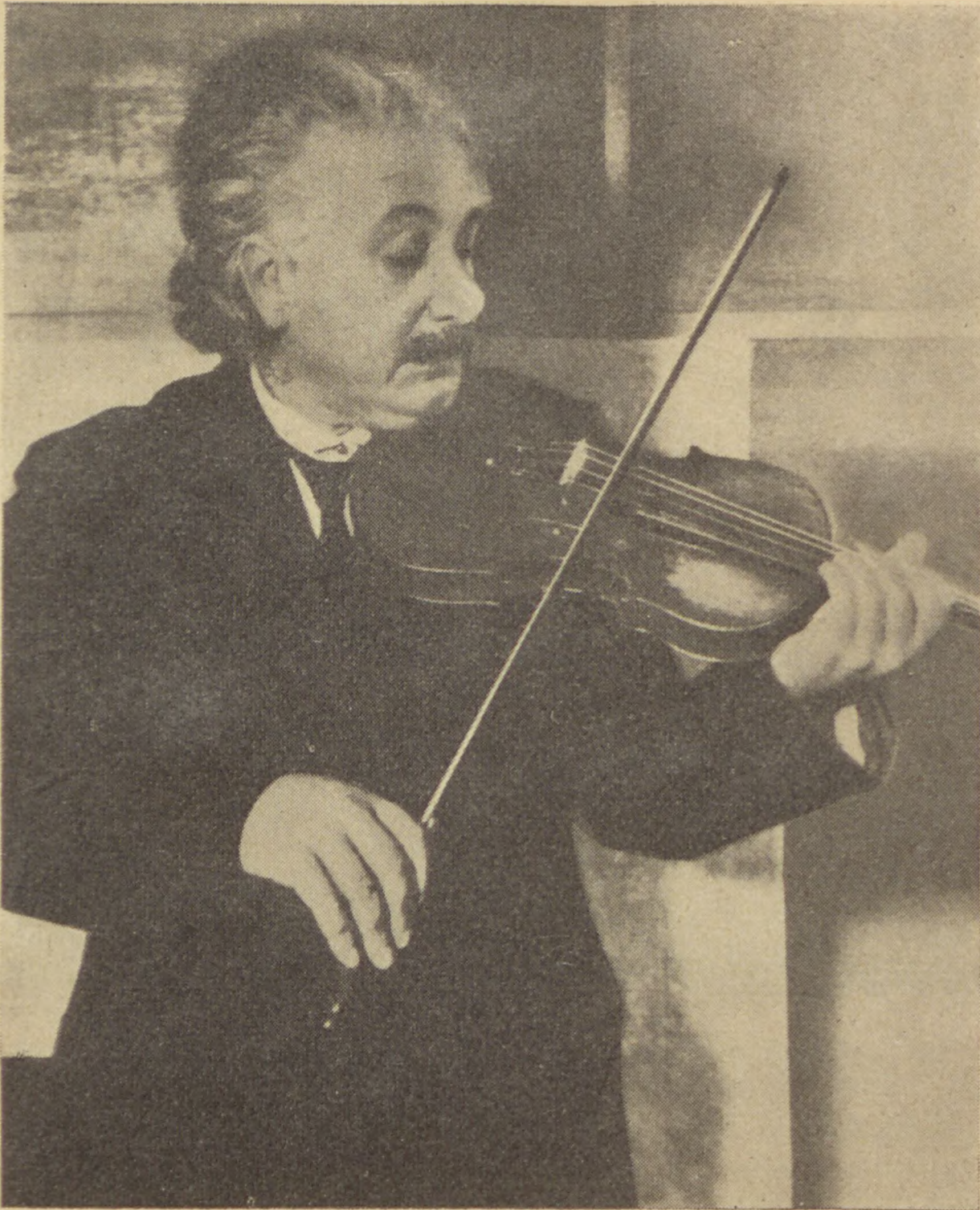
Don Efrájim Alcalá y Rajos barcelonai pénzváltó is maranosz volt. Negyvenegyéves volt akkor, mikor az irgalmatlan határozat lesújtott a spanyolországi zsidókra, de mert súlyosan beteg ember volt, aki nem bírta volna a vándorlást, az új otthont kereső utat s mert éppen akkor özvegységre is jutott és maga maradt hároméves kis fiával: vérző szívvel és lélekkel hár, de ott maradt. Nyíltan kereszténynek, de titokban zsidónak, és zsidónak nevelte kis fiát is. Megösmertette lelkével az egy élő és örökké csak Egy-Egy Istent, aki megjelent Terách fiának és Jákobnak, aki kivezette a zsidókat a rabszolgaság földjéről, Micrájimból és aki leszállt a Sináj-hegy ormára s ott kihirdette az örökkévalóság számára: hogy csakis Én vagyok a te Istened-Urad és rajtam kívül nincs és ne legyen más istened, te ember!

Mikor olvasni tudott a fiú, bevezette az „át-bás“ titkába is. A maranoszok ugyanis, akik nem mertek a házukban héber nyelvű bibliát és imádságos könyveket tartani, úgy segítettek magukon, ahogy tudtak. Rendes latin betűkkel írták le a héber nyelv szövegét, de az Alef helyett Tő, a Bész helyett Ső, a Gimmel helyett Rö betűt írtak és így tovább. Az avatatlanság számára megfejthetetlen hieroglífa volt az írás, de a gyakorlott szemű maranosz, bárhol nyitotta ki a szent könyvet, folyékonyan olvashatta a szöveget. Pmrb tchmp mepkc pmtjg: fennakadás nélkül olvasta: vájigás élov Jehudah vájómár. Az imádságos könyvvel is így volt; ami héber betűkkel leírva dallamosan úgy csengett-bongott: jigdál elohim cháj vöjistäbách, átbás rendszerrel ugyanez sok-sok mássalhangzó tömegét adta. Mrkch tchcmj szm pmbassz.

Fia használatára az öreg don Efrájim a Má tauvótól a Jizkaurig az egész héber imakönyvet írta le pergámenlapokra át-bás módon; csak akkor készült el vele, mikor zsidónak nevelt fia tizenhároméves lett; ekkor ezüsttáblákba köttette a könyvet, úgy adta ajándékkul a fiának.

Még tíz évig tartotta magánál gyermekét; mikor huszonhároméves lett a fiú, atyja azt mondta neki:

— Most kövessed azoknak az útját, akik messze földre vándoroltak inkább, semhogy elszakadjanak őseik hitétől. Én itt maradok, fiam, mert törékeny testtel és hatvanegyéves koraival én nem mehetek új hazát keresni, de te menj el olyan országba, ahol nyíltan élhetsz mint zsidó a világ előtt. Ott nősülj meg és alapíts családod és gyermekeidet is igaz zsidóknak neveljed.

Einstein mint hegedűművész

Sok rábeszélésébe került az öregnek, végre mégis csak engedett a fiú... és sejtette-e don Efrájim, hogy ő rá még a tűzhalál, a máglya vár, és attól félt-e, hogy valamelyik utódját még kísérti a hitehagyás ördöge: mikor elment a fiú, vele adta azt az ezüsttáblás könyvet, de előbb héberül és át-bás módon ezt a pár szót írta a címlapjára:

— Én, Efrájim Alcalá hakóhén, vértanuhalált haltam zsidó hitemért, és te, késő utódom, el akarsz szakadni a hitedtől?!

Még tizenhét évig élt don Efrájim Barcelonában. Ezeröttszázhuszonkilencben, hetvennyolc éves korában, öt is utolérte a maranoszok végzete. Ijár hó tizenötödikén éjszaka az ő házat is körülállták a fogdmegek és egy erőszakos ököl hevesen megdöngötte a kapuját.

— Ne kísérd meg a szökést, Alcalá; házad minden kijáratát elállva!

Don Efrájim Alcalá jól tudta, mit jelent ez az éjszakai felveretés; csak a halotti ruháját vette magához, úgy követte az embereket a börtönbe.

Rövid bírósági eljárás és elhangzott a zord ítélet: tűzhalál. Don Efrájim válasza erre az volt, hogy hálát adott Istennek a kegyért, hogy harmincnyolc éve elkövetett nagy bűnéért már idelelt a földön lakolhat. S mikor tudtáraadták a napot — éppen svuoth első napjára esett — mikor gyújtják meg alatta a máglyát, megint hálatalten zokogott fel az ég felé:

— Köszönöm Néked, te Egyisten, hogy éppen az napon halhatok meg szent Tórádért, amely napon adtad nekünk szent Tórádat!

*

1929!

Európa közepéhez, szívéhez, Budapesthez kapcsolódik ez az évszám. Amikor a gyűlölet tengerének tajtékosan csapkodó vizére már rákerült a jobb belátás olaja; amikor elült már a többéves vihar, melynek szele annyi piszkot szórt a szemünkbe; amikor békén élhetett a zsidó és járhatott keresete után... mégis többen pártoltak el hitüktől, mint a megelőző mozgalmasabb években. Békén mehetett mindenki a házba, amelynek homlokát két kőtábla díszíti, se menet, se jövet nem sujtott le rá hátulról gumibot, nem perzselte Erger-dal az arcát, és mégis de sokan voltak azok, akik nem elégedtek meg azzal, hogy messze elkerülték a két kőtáblás templomot, hanem olyan templom felé vették az utat, amit más hitnek az emblémája díszített.

Doktor Alcalay István is azok közé a gyengék közé tartozott, akiket a kitérés gondolata szállt meg. Ügynevezett társadalmi tényező volt, vegyész-mérnök, gyáros, fővárosi bizottsági tag, de társadalmi élete, melytől a magasba való még nagyobb emelkedést várt, hihetetlen sok pénzébe került. És egyrészt a költséges életmód, másrészt egy-egy elszámított vállalkozás úgy megrendítette vagyoni helyzetét, hogy már-már az elmerülés széléig ért. De a látszatot mégis csak fenn kellett, hogy tartsa és ez a viaskodás a látszattól ugyanaz volt neki, mint a gondatlan úszónak a hínár. Mennél jobban kapálózik és küzd vele, annál kétségesebb a visszavergődés a mély vízbe.

Mikor fojtogatta már a hínár és még két perc vagy csak egy is és utolsó lélegzete is elfogy: készségesen feléje nyúlt egy mentőkéz, de — rózsafüzér volt a mentőkéz csuklóján. Azt mondta neki egy barátja, egy kegyelmes úr, aki mindenható volt a legmagasabb körökben is, hogy megkaphatja azt a félmillió szállítást — százezer pengőt nyerhet rajta — megkaphatja versenytárgyalás nélkül is és korlátlan előleget is kaphat, csak hárítson el egy bizonyos akadályt.

És Alcalay István, aki még az ügynevezett „mázkir-zsidókhoz“ sem tartozott, mert már évek óta csak névleg volt zsidó, négy-öt napos gondolkodás és felelőségével való megtárgyalás után úgy döntött, hogy megteszi azt a törvényes bejelentést. Kellemetlen procedura, de a foghúzás is az, mégsem hal bele az ember.

Éppen el akart menni, hogy a Holló-utcai hivatalba hajtasson, mikor látogató névjegyét hozta be neki a szobalány. Országos hírvé és a külföldön is jól ismert nagy tudós nevét olvasta le a beküldött névjegyéről, azt is, hogy: egyetemi magántanár, mégis kellemetlen volt neki a látogató, mert névjegye egészen így szólt: Dr. Füzetes Sándor, főrabbi, egyetemi magántanár.

Ő éppen azon a ponton van, hogy bejelentse a felekezettől való elszakadást és ugyanekkor főrabbi-vendéget kap! Fatális véletlen, de — gondolta — remélem, hogy engem nem mint rabbi, csak mint tudós és magántanár keres fel. És udvariasan maga ment az ajtóhoz: — Méltóztassék, *professzor* úr; mi nek köszönhetem ezt a megtisztelő látogatást?

— Most a spanyol zsidók történetét írom meg, — kezdte Füzetes főrabbi a beszédet — s éppen ezért hispanikák után kutatok. Ön is spanyol zsidók leszár-mazottja, doktor úr; hátha az ön könyvtára is valami hispanikumot rejteget?

— Abszolute semmit, professzor úr. Könyvtáram minden darabját ösmerem; csupa magyar és német szépirodalom és csupa vegyészeti szakkönyv, más nincsen. Ha csak az nem hispanikum ott a vitrinben, de nem hiszem, mert érthetetlen zagyvaság elejétől végéig.

— Én nem látok ott könyvet, — jegyezte meg Füzetes főrabbi, rövid pillantást vetve a vitrinre. — Csak valami nagy levélnyomót ezüstből.

— Pedig könyv az, pergámenre írva, — biztosította Alcalay a vendéget és már ki is vette az üveg mögül azt, amit levélnyomónak nézett a főrabbi. — Az egyetlen, ami érthető, a könyv tábláján ez a szám: 410, de a belseje, mondom, csak érthetlenség. Ám-bár azt sem fejtette még meg senki, hogy mit jelent vajjon a 410. Valami rövidített évszámot, ilyesmit?

Füzetes főrabbi csak néhány pillanatig nézte a könyvet, majd a házigazda nagy ámulatára ezt mondta:

— Tudja ön, uram, milyen kincset rejteget itt mióta? Ilyen könyvből nincs még egy példány sehol és a British Museum örömmel akár tizezer fontot ad érte. Tizezer font sterlinget, közel háromszázezer pengőt! Maranosznak kézzel írt imádságos könyve, ez az egyetlen könyv s az ezüsttáblán a 410 nem más, mint a héber „Smá“ szó betűinek számokban kifeje-zett értéke.

— Efrájim Alcalának hitták, kétségkívül az ön őse volt, doktor úr, — folytatta a főrabbi — aki tudja Isten hány átvirrasztott éjszakán írta tele ezt a tö-mérdek pergáment. S ezt az intelmet itt a címlapon közvetlenül azelőtt írhatta, hogy máglyahalált halt zsidóságaért az őse; unokájának írhatta, akiről meg-tudta, hogy el akar fordulni a hitétől, mert szóról szóra így hangzik az intelem:

— Én, Efrájim Alcalá hákóhén, vértanu halált haltam zsidó hitemért, és te, késő utódom, el akarsz szakadni a hitedtől?

Doktor Alcalay István úr annyira nem volt már zsidó, hogy ez a kétségbecsett intelem nem hatotta meg. Csak a tizezer font sterling ragadta meg gyöke-lesen a figyelmét.

— Hát gondolja, professzor úr, — kérdezte (még mindig nem főrabbi, csak professzor úr) — hogy a British Museum annyit ad érte?

— Esetleg még többet is... és tudja mit, — fe-lette a főrabbi — én holnapután Londonba utazom, ahová a magyar királyi kormány küld; jöjjön velem és ha el akarja adni, én szívesen kalauzolom, doktor úr.

— No, addig várhat még a Holló-utcai hivatal, — gondolta doktor Alcalay magában és megkockáz-tatván az utazási költséget, Londonba ment Füzetes rabbival.

Már egy hét mulva tizenkétezer font sterlinget utaltatott át egy londoni bank útján saját számlájára

egy budapesti bankhoz és hogy szánálva látta a hely-zetét, sőt tetemes vagyonhoz is jutott, megint nem hatódott meg érzékenyen. Csak annyit gondolt nagy-lelkűen magában:

— Ha már kiségitett a bajból „az öreg“, az én vértanu-halált halt őszám, nem lenne értelme és tán hálátlan is volnék, ha megtenném.

... És hazaérve Pestre, nem ment el a Holló-utcai házba.

Else Lasker-Schüler: Búcsú

*De Te az estével sohasem jöttél el —
Csillagkönyben ültem.*

*... Ha a házam ajtaján kopogtatott valaki,
az én szívem volt az.*

*És minden ajtófélfára is az volt akasztva,
a Te ajtódra is.*

*Szederszínüre festettem az eget,
a szívem vérével.*

*De Te az estével sohasem jöttél el —
... Arany cipellőben vártalak.*

Fordította: Szenes Erzsé.

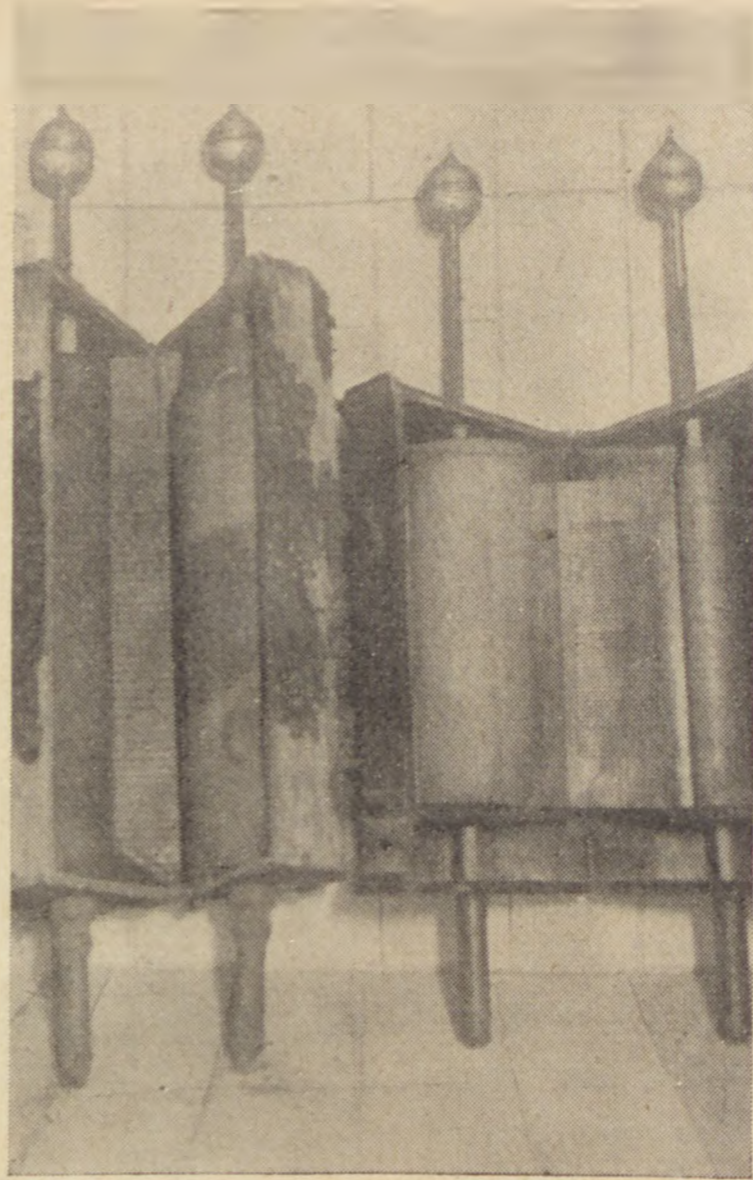
Ittamár Ben-Avi,

a Doár Hayom jeruzsálemi napilap volt szerkesztője, aki most latinbetűs héber hetilapot indít „Derór“ (Szabadság) címen. A prospektus szerint a „Derór“ a független Judea orgánuma lesz és harcolni fog a palesztinai kanton-rend-szer bevezetéséért, ami megfelel a hajdani Törzsek rend-szerének

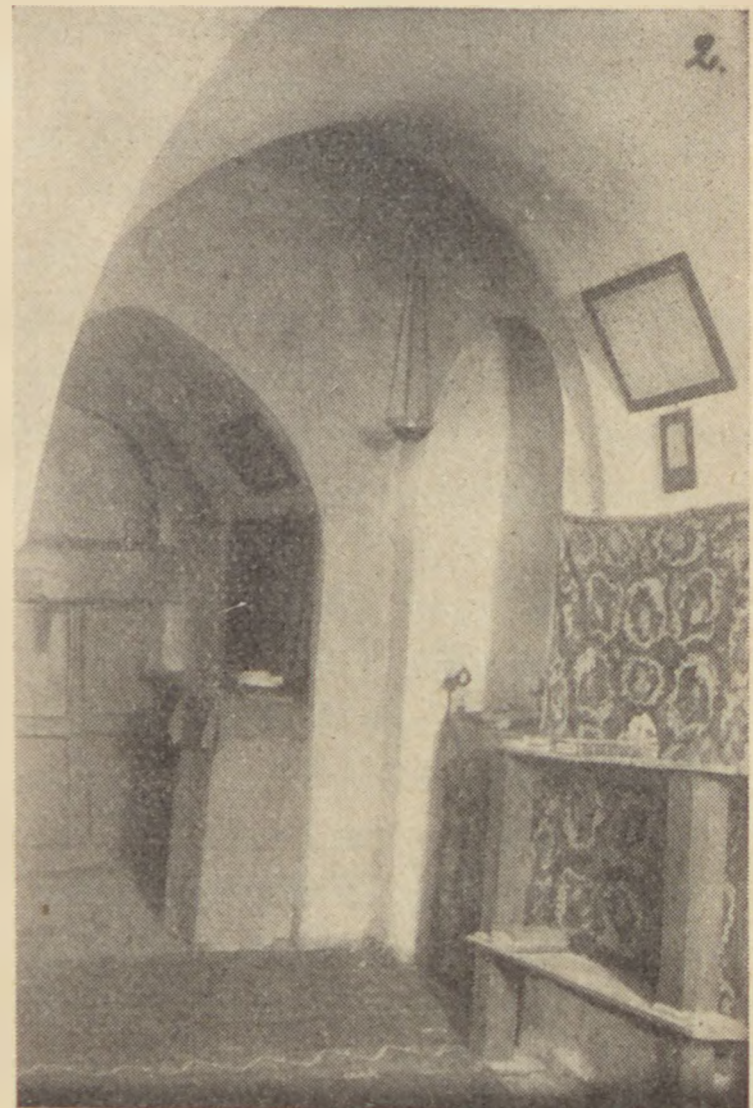
J. Tepper (New-York) olajfestménye

Fülke a Karaita zsinagógában
Eine Nische mit Gründungsinschrift

Régi tórák, nyitva a Frigyláda
fülkében — Alte Thorarollen

A Frigyláda (oldalt) lent a földön
Aron Hakdesch (Unten rechts)

Felvételek a jeruzsálemi Karaita templomból — Aufnahmen von der Karaiten-Synagoge in Jerusalem

JAKOB PINKERFELD (JERUZSÁLEM): A KARAITA HITKÖZSÉG JERUZSÁLEMI ZSINAGÓGÁJA

A karaiták már régóta nem alkotnak tényleges hitközséget Jeruzsálemben. A „Karaita-udvar“-ban lakó két családon kívül Palesztinában már nincsenek karaiták. De azért még fenntartják az érintkezést a kairói, bagdadi és krimi hitközségekkel. Valaha azonban a hitközség Jeruzsálemben is nagy volt és jelentős. Sőt a X. században a szekta szellemi vezetése is Babyloniából Jeruzsálembe került és itt is maradt mintegy két évszázadig. A szekta jelentékeny tudósai és exegetái működtek itt. Ebben az időben, tehát kb. a X. és XII. század között épült a templom. Minthogy az irodalomban nem találtam megbízható forrást, csak arra a kulturális színvonalra, amelyet a karaiták akkor Jeruzsálemben értek és a fejlett arab stílusra, melyben a zsinagóga épült, támaszkodhatom, hogy ezt fogadhassam el építési időnek. A néhány évtized előtt szerkesztett felirat, mely az

építést *Anannak*, a szekta alapítójának, tulajdonítja, nem vehető komolyan. (L. 1. kép.)

Most, hogy a karaita-hitközség maradványai Jeruzsálemben előreláthatólag végső pusztulásuk előtt állanak, annál fontosabb, hogy zsinagógájukat megörökítsék. Ez a zsinagóga a legrégebb és talán a legérdekesebb is Jeruzsálem összes zsidó templomai között.

Az Óváros zsidónegyedében lévő Karaita-utca (még ma is így hívják: régen az összes benne lévő házak karaiták tulajdonai voltak) térszerűen kitágul a Niszim Bak, askenázi imaház és a szemben lévő karaita-udvar között. Egy új kapun és egynéhány lépcsőn át jut az ember az udvarba. Itt a kövezetből kiálló, három különös, üvegezett faállványt láthatunk. Ezek mintegy álló lámpások, tetővilágítást adnak az alattuk, teljesen a föld alatt fekvő imaterembe, ahová keskeny lépcső vezet le. A terem szabálytalan, hosszas négyzetet alkot, mintegy 6×7 méter nagyságban. Középen erős négyzetes oszlop támasztja alá a keresztben boltozott mennyezetet. A falakban sok kis, szabálytalanul elosztott fülke van (1. és 2. kép). Az egyik ilyen fülke képezi az „*Aron Hakodes*“-t, a nyitott frigyládát, a kéthajós zsinagóga hajójának befejezésésképp (2. kép, az örökmécstől jobbra lévő fülke). A „frigyládaiban“, illetve frigyfülkében két faburkolatú öreg tóratekerics van, melyeknek ezüst díszei rendszeren az „*Aron Hekodes*“ előtt álló előimádkozói asztalt díszítik. Hétköznapi használatra egy régi, pergamentre írott Pentateuch-könyv szolgál. A tóra felolvasására nincs külön emelvény, almemor, mert a régi karaiták ilyen nem használtak (az újkabkari karaita-zsinagógákban, pl. Lengyelországban, Litvániában már átvették ezt a rabbanitáktól).

A terem padlója két részre van osztva. A bejárathoz közelebb fekvő rész helyenként két lépcsőnyivel alacsonyabban fekszik, a belépők itt vetik le cipőiket és csak ezután lépnek a gyékényel, ünnepen szőnyegekkel fedett frigy-

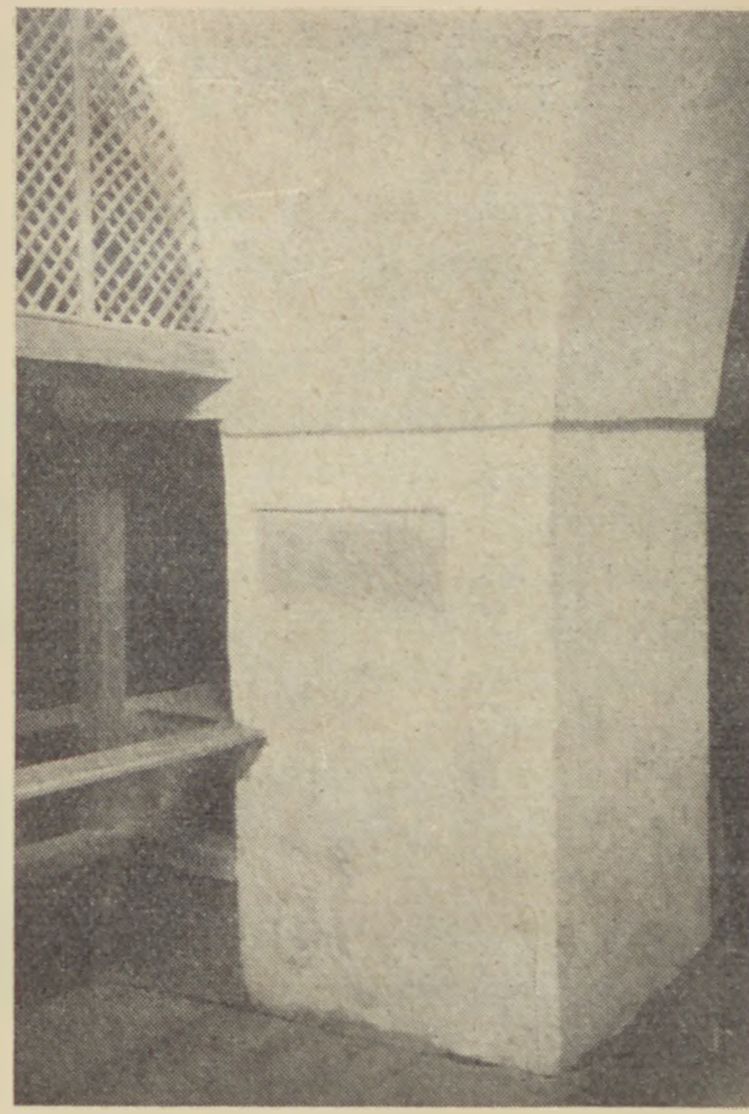
Mizrach-tábla a Karaita zsinagógában

Női karzat (fönt)
Frauenempore (rechts oben)

Átjáró két földalatti helyiség között
Unterirdischer Durchgang

Középoszlop régi felirattal
Mittelpfeiler mit Inschrift

szekrényhez közelebb eső részre. Az első rész fölött van az asszonyok karzatja, amelyhez az udvarból csapóajtón keresztül juthatunk le. Sűrű faráccsal választja el a férfaktól (4. kép). Ezt a karzatot hatvanegynéhány évvel ezelőtt az ismert karaita-vezér, Firkowitz építette bele. A zsinagóga eredetileg sokkal nagyobb volt. Hosszában még egy oszlopa volt, tehát kimondottan kéthajósna épült. Hogy külön női karzat volt-e már akkor is, azt most már megállapítani nem lehet.

Lehetséges, hogy a templom egy része volt asszonyoknak fenntartva, építési különválasztás nélkül.

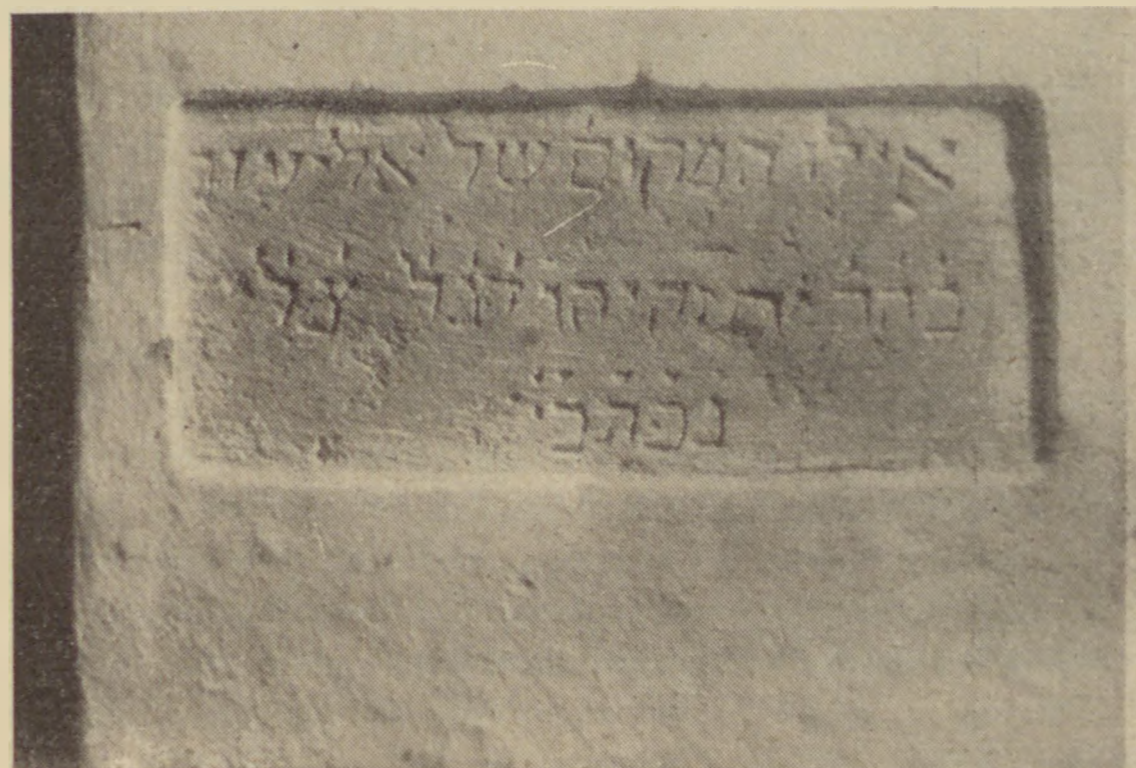
Érdekes a zsinagóga teljes ablaktalansága. Mert bizonyos, hogy a boltíveken lévő nyílásokat nem az építés alatt, hanem később vágták. Az ablaknélküliség volt ugyanis az egyik feltétel, mely alatt az akkori uralkodók az építést engedélyezték. A templomot számos földalatti folyosó és helyiség veszi körül, melyeknek szintén nincsenek ablakaik és teljesen sötétek és melyek egymással ma már fenn nem álló, alacsony kőajtókkal voltak összekötve. Mire szolgáltak ezek a nyugtalanítón ható helyiségek, azt nem lehet tudni. Talán a község itt rejtőzött el elnyomás idején, talán börtönök voltak, vagy csak pinceraktárak. Némelyik össze van kötve ősrégi, mély ciszternákkal.

Hogy ez a templom a kéthajós csarnoképítés egyedül álló példánya, vagy pedig egy nagyobb építési réteg reprezentánsa-e, bizonytalan. Aminthogy eldöntetlen az is, vajjon volt-e valami kölcsönhatás e kéthajós középkori középeurópai zsinagóga és ezen keleti típus között.*

* A „karaita” szekta, melyet a VIII. században Anan ben David alapított, illetve szervezett, tagadja a rabbinikus törvények és magyarázatok érvényességét, csak a Bibliát (Mikra, kara) ismeri el, a Talmud kizárásával. A zsidó vallás fejlődésétől elszakadt szekta később maga is több újabb szektára szakadt szét. Jelenleg számuk körülbelül 12.000, ebből a Krim-félszigeten él 10.000 és körülbelül 2000 Halicsban, Konstantinápolyban és Egyiptomban. Az orosz kormány 1795-ben egyenjogosította a karaitákat a keresztényekkel, majd megengedte nekik, hogy ne zsidóknak nevezék magukat, hanem ótestamentumi hitű karaita oroszoknak. Mint ilyenek gyakran szembe helyezkedtek a zsidósággal, amellyel minden közösséget megtagadtak. A karaiták épp úgy haladnak a teljes megsemmisülés felé, mint a samaritánusok.

AMBRUS BALÁZS: EMLÉK

Nagyon hideg volt Nagykárolyban,
Mikor én apró diák voltam.
Volt egy öreg télikabátom,
Sokat fázott benne a hátam.
A városház előtt sok hó volt,
A kaszárnya előtt se jó volt,
Sok hó meg jég, zuzmara fagygal:
Itt tanultam fiatal aggyal.
Ő rövid téli délutánok,
Négykor elmentek a diákok,
Zúgott a nagytemplom harangja.
S mindegyiket várta az anyja,
Csak nekem nem kellett sietni.
Mert engem nem várt otthon senki.
Szomorú téli délutánok,
Mind elmentek már a diákok,
Ki jobbra ment el, ki meg balra,
Ki öröme, ki ravatalra.

A Karaita zsinagóga régi felirata a középoszlopon
Alte Inschrift im Mittelpfeiler

NAGY LAJOS: MILYENEK A ZSIDÓK

— Uram! Van egy nélkülözhető pengője? Egész nap pénz után jártam és sehol nem kaptam. Szörnyű viszonyok vannak

Akitől a pengőt kértem, letette a kávéskanalat, letörülte szájáról a tejszínhabot s belenyúlt a zsebébe. Én kissé riadtan néztem szét a kávéházban, nem látják-e mások ezt a kínos manővert. Ő — különben megmondom a nevét, Töröknek hívják („azelőtt Tauber“ gondoltam) — elővette pénztárcáját, kihúzott belőle jókora csomó bankjegy közül egy tízpengőt, elém tette s így szólt:

— Tessék.

De még hozzáfűzte:

— Kölcsön adom. Majd megadja, ha sok pénze lesz, nem sürgős.

Lám, ilyenek a zsidók! Amikor már ezrével, tízezzel és százezzel nincs az embereknek betevő falatjuk, nekik még akkor is van pénzük.

Néhány nap mulva, még rosszabb helyzetben, de rosszabb állapotban is, mert fáradtan, elgyötörten, félig beteg, újra oda ültem Török úr asztalához. Ő ujságot olvasott, nyugodt udvariassággal fogadta üdvözlésemet s olvasott tovább.

Ilyenek ezek a zsidók. Mert hogy egyszer pénzt kértem tőle, már nem érdeklém őt, már nem óhajt velem társalogni. Ha a gróf Károlyi Imre ülne az asztalához, akkor persze letenné, elhajtaná az ujságot s kibújna a bőréből nagy buzgalmában. Jól teszi az a gróf Károlyi Imre, hogy ő viszont nem ül le ilyen ember asztalához.

De hát mit tehettem én? Már őrjöngtem a pénztelenségtől. Rövid hallgatás után halkán nyöszörögni kezdtem. Nyomorról, a viszonyokról, és hogy ezt nem lehet tovább bírni. Török úr ismét benyúlt a zsebébe, a pénztárcáját most már nem is húzta elő, s adott két pengőt.

A multkor még tizet, most már csak kettőt! Ilyenek a zsidók. Tíz pengővel meg akarta vásárolni az elismerést, hogy ő jó ember. Hogy neki van szíve. Tíz pengőért. De amikor itt ülök mellette s szédülök a kintől, se multam, se jelenem, se jövőm, még sokkal rosszabbul állok, mint a multkor, akkor ad két pengőt. Pedig van a tárcájában legalább kétszáz s Figarót szív, aminek darabja huszonkét fillér.

Másnap is bementem a kávéházba, de nem ültem Török úr mellé. Volt egy pengő huszam, letelepedtem egy üres asztalhoz s kávé rendeltem. Török úrnak köszöntem, ő szemmel látható hűvösséggel fogadta köszöntésemet. Még szép, hogy egyáltalában fogadta. Mert ilyenek a zsidók. Akinek nincs pénze, az nem létezik a számukra. Az hiába is köszön nekik, elnéznek, ha meglátják.

Egy óra mulva fizetett Török úr. Az asztalom mellett kellett elmennie. Megvallom, feszülten vártam, hogy fog-e üdvözölni. Mert ő volt a távozó, ezúttal őt illette, hogy úgy mondjam, az elsőség. Török úr megállt az asztalomnál s szólt hozzám:

— Kérem, ha reflektál rá, tudnék önnek valami munkát adni, amivel kereshetne egy kis pénzt.

— Nagyon köszönöm, — rebegtem oly hangon, hogy ezzel késznek mutatkoztam a munka vállalására.

— Akkor jöjjön fel hozzám, mondjuk, holnap tizenkettkor. Itt lakom a huszonhétben. Első emelet őt.

— Köszönöm, fel fogok menni.

Ilyenek a zsidók. Mikor mások tömegesen lézengenek munka nélkül, köztük jómagam is, akkor neki még mindig megy a seftje. Még munkát tud juttatni másnak. Amit persze éhbérrel fizet meg. De felmegyek hozzá, kénytelen vagyok felmenni.

Föl is mentem, huszonhét, első emelet őt, csak úgy föltámolyogtam s mintegy bódult álomban megnyomtam a csengőt. Egy pompásan öltözött, fehérkötényes, csinos szobalány nyitott ajtót. A konyha felé vezető keskeny folyosón felbukkant a kíváncsi szakácsnő is. Ilyenek a zsidók. Cselédet tartanak, még hozzá kettőt. Egy nem is elég Törökéknek. És micsoda lakás! Tágas, nagy szobák, valóságos termek, — mert már vezetett a szobalány befelé, Török úr dolgozószobája felé, — remek bútorok, ragyogó tisztaság. Milyen ragyogó! Mert ilyenek a zsidók, ők maguk nem dolgoznak, de a cselédséget alaposan megdolgoztatják.

Tűrhető keresetet helyezett kilátásba Török úr. No de hát könnyű neki, ilyenek a zsidók, keresnek azok még ma is annyit, amennyi csak beléjük fér.

Egy hölgy nyitott be a szobába. Török úr bemutatott neki:

— Engedd meg, Malvinkám, hogy bemutassam Ypsilon urat.

Lám, ezek a zsidók úgy majmolják a dzsentrit, hogy kész neveltség. Én a hölgy felé fordultam, hogy felém nyujtott kezét megcsókoljam. És ekkor láttam, hogy a hölgy öreg és csúnya. De hát ilyenek a zsidók. Pénzért nőülnek. Egy ilyen tagbaszakadt férfi, mint ez a Török, nem átalotta elvenni az ilyen szoknyába bujtatott nőstény páviánt, lám még szörös is az arca, — persze a pénzéért.

Később, mikor már éppen távozni készültem, egy másik hölgy lépett a szobába, aki oly ragyogóan szép és fiatal volt, hogy láttára majd hanyatt vágódtam. Ezt meg Olgának szólította Török úr, ennek is bemutatott s kiderült, hogy ez a felesége, a másik nő csupán rokona. De hát ilyenek ezek a zsidók. Akinek pénze van, az olyan nőt vásárol magának, amilyent akar s persze, hogy szépet akar. A nő meg, akármilyen szép és fiatal, hozzámegy a gazdag férfihöz, mint ez az Olga is hozzáment ehhez a nagy, dromedár Törökhöz, nyilván a pénzéért.

Végeztem a munkát, mellyel Török úr megbízott. Tűrhetően kerestem, de két hét mulva egy elszámolás kapcsán úgynevezett differenciáink támadtak. Török úr eleinte vitakozott velem, mert a zsidók mindig okvetetlenkednek, azután mindketten gorombák lettünk s csúnyán összevesztünk. Török úr megragadott engem, én is megragadtam őt, ő volt az erősebb, kidobott. Tiszta zsidó brutalitás, ugyebár.

Kimondhatatlanul felbőszültem. De majd megmutatom én, hogy nem hagyom magam. Visszamegyek s elbánok vele. Van nekem egy kis tréfás szerszámom, egy fekete pléhből való cigarettatárca, mely olyan, mint egy revolver. Visszamentem, csöngettem, félrelöktem a szobalányt s betörtem Török úrhoz. Erélyesen léptem fel s amikor ismét nekem akart ugrani, előrántottam álrevolveremet s a melléne szegeztem. Megrémült, megállt, majd két kezét fölemelve, eltorzult arccal húzódott visszafelé, hogy bútorok, szekrények mögött keressen védelmet. Na lám, ilyen gyávák a zsidók.

Nem is folytatom. Most perben állok Török úrral, a differencia miatt. A keresethez szükségem volt a pontos adataira: teljes nevére, lakcímére, foglalkozásának tüzetes meghatározására. Hát nem zsidó! Sőt! Így írja a nevét: Kardéli és pisztolycsövi törökmezei Thewrewk Barnabás. Szóval, ismétlem, nem zsidó, sohasem is volt az, apja, nagyapja, egyetlen őse sem.

De hát az mit sem változtat a tényeken s különben sem a tények fontosak, hanem mindig a kommentár — s én maradok váltig amellet, hogy a zsidók különös egy nép, nagyon különös.

VARNAI ZSENI: GABI, A NAGY VEREKEDŐ

Gabi a második gimnáziumba járt egy budai iskolába és zsidó volt. A gyerekek közül fejjel magaslott ki, a válla széles volt, a karjai izmosak, a lábszárai, mint az oszlopok s remek atlétatermetét a legszebb ifjú fő koronázta. Sportban, tornában ő volt az első és társai, a vézna kis zsidógyerekek, úgy tekintettek rá, mint védelmező mentorukra, aki mindig sikraszállt, ha egy gyöngébbet igazságtalanul hántalmaztak.

A kis Weinberger Pista, a leggyöngébb az osztályban, valósággal árnyékává szegődött. Ez a kis csupa-ész fiú érezte, hogy Gabi mellett senki sem hánthatja őt és bizony sokszor kellett neki erős barátjának védelmező karjait igénybe venni.

Az igazság kedvéért be kell vallanom, hogy Weinberger egy kissé szemtelen volt. Éles eszével sokszor fundált ki vicceket iskolatársai rovására s ezért a fiúk általában így aposztrofálták őt:

— Weinberger, a szemtelen légy.

A kis Weinberger önbizalmát persze hallatlanul fokozta a határtalan bizalom Gabi erejében, aki az ő szemében verhetetlen Herkules volt, vagy mondjuk Sámson, aki ha úgy adódik, egy ármádiát is szétver ökleivel, de egy második B-osztályt egész bizonyosan.

Gabi külsején semmi olyan nem volt, amit általában zsidónak szoktak bélyegezni. A napbarnított arcából két nagy tengerszemű szem ragyogott nagy, árnyas pillákkal, az orra egyenes volt, a szája kicsiny és szabályos és finomrajzú, kicsiny fülei sem voltak kajlák, de úgy símultak kétoldalt fejéhez, mint egy fajtisza árjának.

Az utcán senki sem nézte őt zsidónak, csupán iskolatársai tudták róla, hogy az, de minthogy ereje tekintélyt biztosított neki, nem nagyon mertek kikezdeni vele. Annál több dolga akadt azonban neki Weinberger miatt.

Egy alkalommal hazafelé tartottak az iskolából és egy csomó nyolcadikkossal akadtak össze. Meglátták a kis Weinbergert és az egyik hosszú góliát-fiú megrángatta Weinberger fülét és csúfolódva mondta:

— Szép füleid vannak, Jakhecz, de túlságosan kicsinyek. Majd egy kicsit kihúzogálom őket, hogy nagyobbak legyenek.

Weinberger visított, mint egy kis malac, a fiúk nagy-szerűen mulattak a sikerült tréfán, Gabi arca azonban elsötétedett. Egy pillanat műve volt az egész. Gabi nagy lendülettel fölemelte a karját és hatalmas pofont mért le a nagy kamasznak, aki a váratlan ütéstől megtántorodott és elvágódott a földön.

A többiek egy pillanatig dermedten álltak, váratlanul érte őket ez a megtorló lendület, a másik pillanathban azonban, mindahányan voltak, a kis atlétára rohantak. Gabi, mint gyakorlott verekedő, a falhoz hátrált, hogy hátba ne támadhassák és védelmi állásba helyezkedett. Meg kell jegyeznem, Gabi már akkor egy keveset értett a boxoláshoz, az eszeveszett handabandázást tehát jól irányzott ütésekkel vizionozta és hatalmas ökölcsapásai szabályosan sújtottak a verekedők gyomrára, az álluk alá és olyan orrütéseket kaptak, hogy szédültek tőle.

Weinberger éktelenül ordított, már csődület támadt körülöttük, egypáran rendőrért futottak s mikor a híres hősök látták feltűnni a rendőrsisakot, abbahagyták a támadást és kámforrá váltak. Gabi meglehetősen megtépázva került ki ebből az ütközetből. Arcát megkarmolták a híres legények, ruháját összetépték, keze is több helyen vérzett, de ő mindezeket nem bánta. Úgy távozott a harc színhelyéről, mint egy hős:

„Megtépve bár, de törve nem.“

Csak akkor szeppent meg, mikor végignézett ruházatán és arra gondolt:

— Mit szól majd ehhez anyuka?

— Gyere hozzánk előbb, Gabi, nálunk egy kicsit rendbehozod magad, — ajánlotta jószívvel Weinberger. — Anyukám majd összevarrja a ruhádat.

Úgy is történt. A jó Weinberger néni, akinek elmesélték, mi történt, hálálkodva köszönte meg Gabinak, hogy kis fiát védelmébe vette és mindent elkövetett, hogy a harc nyomait eltüntesse.

A ruhát, ahogy lehetett, összevarrogatta, kimosta a sebeket és sterilapasszal leragasztotta őket, hogy baj ne legyen.

Gabi ezekután jól megkésve érkezett haza és aggódó anyja, mikor egy pillantást vetett belépő fiára, azonnal tudta a tényállást:

— Anyukám, hidd el, én nem akartam — védekezett Gabi —, én nem kezdek ki senkivel, de a gyöngébbet csak nem engedhetem hántani?

Anyuka megcsókolta az ő hős kisfiát és csak ennyit mondott:

— Tudom, hogy igazad van, drágaságom, de ha lehet, kerülj el az ilyesmit. A túlerővel szemben nem használ a bátorság és azok a gyáva fickók nem érdemlik meg, hogy a kezedet beszennyezd velük.

Egy más alkalommal megint úgy adódott, hogy Gabi megint kénytelen volt verekedni és bizony ez az eszt majdnem kicsapással végződött.

Volt az osztályban egy nyurganövésű fiú, idősebb volt, mint a többi, mert többször bukott. Kovácsnak hívták. Ez a fiú mindig krakélereskedett a többiekkel, mert rendőrtanácsos volt az apja és azt hitte, ez jogot ad neki arra, hogy komiszkodjék és különösen a zsidókra utazott.

Úgy történt, hogy ennek a fiúnak eltűnt egy húszfillérese. Szitkozódva, dühöngve kereste pénzét a tíz perc alatt és szokása szerint zsidózni kezdett, nyilvánvalóan őket vette gyanuba.

— Engem kikutathatsz — mondta sírósan a kis Weinberger, — megnézheted a zsebeimet, meg a padomat is, én nem láttam a te pénzedet.

A többi zsidógyerek is kiforgatta zsebeit, Kovács sötéten nézett és Gabi felé sandított.

Gabi észrevette ezt, fölállt és, mint önérzetes férfiúhoz illik, csak ennyit mondott:

— Becsületszavamra, nem láttam a pénzedet.

Kovács szeme gonoszul villant, tekintetével a fiúk csoportja felé vágott és mint aki döntő csapást készül lemérni, kihúzta magát és hangosan, éles hangsúlyozással mondta:

— Zsidónak nincs becsülete.

Gabi előtt elsötétült a világ.

A fiúk is megrettentek, érezték, hogy most baj lesz és ijedten hátráltak, mert megijedtek Gabi vérbeborult tekintetétől. A következő pillanathban irtózatos ökölcsapás sújtott Kovács arcába.

Gabi halálsápadtan állt, lábai remegtek a nagy felindulástól, de senki sem mert közeledni hozzá, mindannyian érezték, hogy jogosan cselekedett.

A nagy botrány híre pillanatok alatt szétfutott az épületben, Kovácsot a vízvezetékhez vezették, hogy kimoshassa száját, melyből egyre dőlt a vér és a nagy ribillió hallatára bejött az osztályfőnök.

A tanuk előadták a tényállást, nem lehetett tagadni, vagy szépíteni semmit s a tanár azonnal látta, hogy Gabi-nak igaza volt. Közben Kovácsot két fiú hazavezette és a tanár kötelességszerűen megróttta a még mindig a felindulástól remegő Gabi gyereket.

— Mért nem jöttél hozzám panaszsra, ha sérelem ért? Nem tudod, hogy az iskolában nincs senkinek joga az önbíráskodásra?

— Nem tehettem, tanár úr kérem, másként — válaszolt halk hangon Gabi. — Abban a pillanatban nem tudtam, mit cselekszem.

— Most be kell, hogy vigyelek az igazgató úrhoz — szólott a tanár —, de látszott rajta, hogy sajnálja a gyereket, akinek igazát titkon ő is elismerte.

Már nagyban folyt a vallatás az igazgatói szobában, sorra vonultak fel a tanuk, amikor Kovács apja berontott:

— Egy hüdös zsidókölyök kiverte a fiam fogait! — ordította és olyan volt, mint egy vérszomjas tigris, a legszívesebben mindjárt kettéhasította volna kardjával azt a sápadt fiút, aki fölemelt fővel állt az igazgató asztala előtt.

— Példás elégtételt fog kapni, tanácsos úr, — mondta az igazgató. — Az esetet konferencia elé viszem és a hünyt eltávolítjuk az iskolából.

E szavak hallatára a kis hős lelke megremegett:

— Jaj, mit fog szólni ehhez apa, meg anya? — sajgott föl benne a gondolat és összeszorított ajka megrándult. A nagy, szürke szemekbe most egy áruló könnycsepp toledott, fölemelte tekintetét és az emberséges osztályfőnök megértette ezt a néma könyörgést:

— Jaj, csak a szüleimnek ne okozzak bánatot.

A rendőrtanácsos dühöngve és fenyegetőzve eltávozott végre és az osztályfőnök behívta Gabit a tanári szobába egy kis külön kihallgatásra.

A tanár atyai prédikációt tartott a feldúlt gyerekeknek, de végül mégis értésére adta, hogy most az egyszer még védelmébe veszi és megmenti a kicsapástól.

Gabi otthon egy árva szót sem szólt az esetről. Nem akarta szüleit nyugtalanítani és inkább egyedül viselte a kínzó bizonytalanságot, addig, míg végül elérkezett a konferencia.

Az osztályfőnöknek itt sikerült megértetni a tanári karral és az igazgatóval, hogy a megsértett fiú jogosan cselekedett. Azonkívül megmagyarázta azt is, hogy az iskola érdekében nem ajánlatos a dolgot túlságosan kiélezni.

— A fiú apja ujságíró — mondotta — és bizonyára nem hagyná annyiban a dolgot és egy sajtótámadás nem használna az iskola tekintélyének.

Ez az érv győzött. Gabi csupán szigorú megrovásban részesült, de a szüleit még csak egy rovó-cédulával sem értesítették a történetekről.

Annyi bizonyos, hogy az osztályban többé senkisémm zsidózott. Gabi véglegesen megalapította tekintélyét és a kis Weinberger most már olyan szemtelenül csipkelődhetett, mint az őszi legyek.

Tudta, hogy amíg Gabi mellette van, baj nem érheti, csak arra vigyázott, hogy erős barátja meg ne hallja csipkelődéseit, előtte mindig az ártatlant adta.

Mert Gabi olyannak született, hogy ne tőrjön semmi igazságtalanságot, hogy védje a gyöngét, de Weinberger tudta, hogy a szemtelen legyeket ő sem szereti, még akkor sem, ha a legyecské zsidónak született.

Így lett Gabiból nagy verekedő, így szerzett tekintélyt magának s így cáfolta meg mindig és mindenkorra azt a pimasz és barbár kiszólást, hogy — *Zsidónak nincsen becsülete.*

J. E. DE SINOJA: DAS ANTISEMITENTUM IN DER MUSIK

Félszázada annak, hogy Wagner Richard, halhatatlan operák teremtője, 1883 február 13-án Velencében örök álmra zárta szemeit. Minden nagy, kivételes tehetségű egyéniségnek tévedései is nagyok s bár zsenijét a zeneköltészet nagyjai és a műértő közönség elragadtatással kísérte, tény az, hogy elbizakodottságában és önhittségében határt nem ismert. Elfogult nyilatkozataiból főleg a zsidóság irányában a vak gyűlölet valóságos lángtengere csap ki.

Antiszemita felfogása megmértelyezte egész gondolatvilágát s vakságában legodaadóbb kartársaival szemben sincs kivétel, a legképtelenebb ráfogással támadja őket, főleg Meyerbeer kartársát, bár ez szívvel-lélekkel tolt szekerét, egyengette Párizsban útját, Berlinben és Drezdában a végsőkig munkálkodott érdekében s Wagner mégis azon mesterkedett, hogy Meyerbeer tekintélyét lerontsa, sőt holta után is a gyűlölet maró szatirájával ostromozza munkáját.

J. de Sinoja most megjelent műve: „Das Antisemitentum in der Musik“ Wagner életfolyása és világnézleti eltéréseivel foglalkozik, nagy irodalmi hagyatékát 15 fejezetben, 284 oldalon szemlélteti áttekintően a legkülönbözőbb szemszögekből íródott véleményekkel, amelyek értéket feltűnést keltettek az írói és politikai világban. Közli Liszt Ferenc és még több komponista Wagner szellemében publikált írásait is és kíméletlen kritikával tárja fel és boncolja tévedéseiket, megcáfolhatatlan bizonyítékokkal állapítva meg, hogy sem Wagner, sem társai nem ismerték a zsidóság irodalmát, szellemét, fajiságát és általában lényegét és korlátoltságuknál csak rosszhiszeműségük volt nagyobb, mely minden kritikájukra rányomta az elfogultság bélyegét.

Szerző művét a következő szavakkal vezeti be: „Kevesen vannak azok közül, kik a múlt század 60-as és 70-es éveiben a Wagner Richard személye és művészete körül támadt heves vitákban résztvettek és még kevesebben, akik ezen csatározások közvetlen benyomásait hűségesen megőrizhették. Szerző hírvást ezek közé sorozhatja magát, mert mikor Wagner harci riadója, „Das Judentum in der Musik“ 1869-ben megjelent s annak visszhangjaképpen állítólag 170 ellenirat támadt, közöttük szerző irata is szerepelt. Glasenapp összegyűjtött műve IV. kötetében foglalkozik ezzel s irónikusan megjegyzi, hogy az „jámbor kibékítő kísérletnek“ tekinthető.

Lehetetlen de Sinoja művének gazdag tartalmát egy ujságcikk keretébe összefoglalni, mert szerző az e révén keletkezett irodalom rengetegein keresztül pro és kontra összeszedi az összes véleményeket és nyilatkozatokat. S amilyen tiszteletreméltó a zeneművészetben való jártassága s olvasottságának a hősége, amily komoly, szabatos és tárgyilagos az előadása, oly könnyed, érdekfeszítő, magas színvonalon álló a nyelvezete és dikciója.

Sok eddig ismeretlen és jellemző adatot tár fel Wagner-ről, melyek nemcsak a zenészt, de minden teológust és művelt laikust egyaránt érdekelnek. Haszonnal és élvezettel forgathatja e művet a zsidó ifjúság is, mert mint apologetikus munka is megállja helyét; tárháza ez oly hatásos ellenérveknek, amelyekkel a felekezetet érintő rágalmakkal szemben sikerrel védekezhet.

A jelenleg duló németországi zsidóellenes áramlatnak a tulajdonképpeni kezdeményezője Wagner, az antiszemitizmus dítstelen bacillusát ő oltotta bele a német mentalitásba, amivel nyíltan dicsekszik is. Ezért is alkalmas e mű arra, hogy a felsorakoztatott tények ismeretével az ér-

deklődők álláspontjukat és ítéletüket Wagnerrel szemben revidéálják. Szerző megdönthetetlen adataival élénk tárja Wagner, az ember és Wagner, a művész ellentétét. Mint művész a legmagasabb piederstálon áll, de mint ember, mint jellem nagyon is kifogásolható, mert érzésben, gondolkodásban távol áll a kultúrált gentlemen tisztult ízlésétől és humánus felfogásától. E gyűjtőmunka élethű portréját adja írója kiváltságos személyiségének az igazság kultuszán épülő világlátás és a művészi forma magas horizontján.

IRSAI GÁBOR

ELIAS NEWMAN. Amerika és Palesztina között kígyózik az útja. Kiállítást rendez Newyorkban, Baltimoreban, Clevelandban. A kritika melegen fogadja. A Herald Tribune, az Art News legjobb műbírálói nagy elismeréssel méltatják művészetét. A képei mind elkelnek. Aztán újra visszatér Palesztinába egy-két évig dolgozni, ihletet meríteni, témát keresni. Utána megint vissza Amerikába kiállítani, sikereket aratni, anyagilag felkészülni a következő útra. Elias Newman

még fiatal, de máris érdekes fejlődési stádiumokon ment keresztül. Legerősebb oldala a vízfestmény. Itt egyéni színeket és eredeti finomságokat mutat. Sőt sajátos technikát is. Különös érzéke van a színharmónia iránt. Hűségre törekszik a témája iránt, amellet a fantáziája szabadon szárnyal. Olajfestményeiben Palesztina heroikus tájait vetíti vászonra. Nagy szeretettel igyekszik a Szentföld fájának életét érzékelteni. És itt-ott felbukkan egy-egy érdekes típus Palesztina régi és új embereiből is. Elias Newman most ismét a Szentföldön dolgozik. Galileából bizonyára megtermékenyülve, művészete és legközelebbi kiállítása még változatosabb lesz.

Pap Izsák: Jaj, elrepül

*Selymes, pihés madárfióka volt,
A kelt világot nagy csodára nézte,
Kis szíve csendes tremolót dobolt,
Ha félve, vágyva bújt meleg tenyérbe.
Övé volt minden lágy szó, halk becézés,
Öröm, csicsérgés, sok bohóka érzés,
S fölėje áldott békesség derült, —
Jaj, elrepült, jaj, elrepült.*

*Már szárnya nőtt és fényes tolla lett,
Útját az ég meleg kékjére írta,
Zengett, dalolt az élet-sors felett
Merengő, vágyó, sovárgó pacsirta.
Mint langy esőnek gyenge permetegje
Az ének-áldás csendesen pereg le,
S a szív dalokkal tellett, teljesült, —
Jaj, elrepült, jaj, elrepült.*

*Sugárzó napba szálló, büszke sas,
— A föld kicsiny, felejtett pont mögötte, —
Tárt végtelen rá fényözönt havaz,
Vitorla-szárnyát szél ellen kötötte,
Viharral harcban, villámmal vitában,
Felajzott sorsért szent halálra szántan
Bús földnek új eget öröme szült, —
Jaj, elrepült, jaj, elrepült.*

*A kék madár, aranyló, kék madár,
Hitek, mesék epedt, van-nincs galambja,
Álom-kapun beröppen és leszáll
Halk titkú, boldog, árny-fényes kalandra. —
Éles köröm csontig fáj, úgy szoritja
Híg köd-madárt, s mohó lélek beitta
Csodák ízét, — a párna szélen ült, —
Jaj, elrepült, jaj, elrepült.*

*Tipeg, tapog, — és mindég útba' van,
Papol, csörög vedlett, vén tollú szarka,
Egekre készül még, de lomposan
Vergődve zökken el, — s szégyenli, mért akarta!
Zeng benne mult, rikatja régi vágya.
Valók helyett a szót forgatja, váltja.
Zsörtől, vitáz a bánat-zug mögül. —
Jaj, nem röpül, már nem röpül.*

*Vak éjjél, csonkig égetett kanóc,
Baljós sötét zordon hollója károg:
Volt lángokat már mindhiába gyónsz,
Maró füst korma szállt, feküdt reájok.
Ha türsz, ha kergetsz, hasznod nincs, se károd,
Már készülsz, csak útitársra várok;
S korbácsolt szíven nyütt ideg feszül,
Jaj, elrepül, már elrepül.*

LOVÁSZI KÁROLY: A ZSIDÓ TANÍTÓ

Húsz éves voltam. Ifjú és bohó, mint a regényírók szokták mondani. Kis vidéki városból kerültem fel Pestre azzal, hogy ezentul a magam lábán kell majd megélnem. Ez azonban nem ment valami könnyen, mert a világháborúelőtti boldogferencjózsefi időkben minden kezdet éppoly nehéz volt, mint ma. Sőt, talán sok viszonylatban még nehezebb.

Ugy kezdtem, mint minden akkori szegény egyetemi hallgató. A vidéki diákszoba zöldpaplanos, csipkehuzatos ágyából, amelyet gondos anyai kéz vetett meg minden este, a Főherceg Sándor-utca egyik bérkaszárnijába kerültem egy udvari szobába, ahol „szolid fiatalember részére még egy ágy” volt kiadó. Négy ágy volt a szobában. Egyiken egy utcaseprő, a másikon egy féllábú kintornás, a harmadikon egy peregárus lakott és a negyediken én, az egyetemi hallgató, akit a szobatársak egymás között „urigyerek” néven emlegettek.

Március eleje volt. Vasárnap reggel. Kinn az utcán öt fokra emelkedett a hőmérő és erősen olvadt a hó, benn pedig, a nyolcvan krajcár hetibérű ágyon forgott velem a világ.

Mert már két napja nem ettem.

Vasárnap lévén, meg volt engedve, hogy délig hencseregjünk az ágyban.

Engem azonban már tizenegykor kivert a lópokróc alól az éhség. Felöltöztem felöltömbe és kimentem az utcára.

És mentem, mentem a Rákóczi-úton, ahol szédítő volt az éhség és még szédítőbb a forgalom. Az ujságpalota előtt ki voltak ragasztva az aznapi, vasárnapi szám apróhirdetései. Ezeket kezdtem habzsolni mohó étvággyal és felfedeztem köztük a következő, az „Oktatás” rovatban feltálat csemegét:

„Bné Brith” új zsidótemplom Los-Angelesben. A nagyünnepekre nyílt meg
Építése másfélmillió dollárba került

Héberül tudó zsidó fiatalember izraelita családnál két gyermekhez házi tanítónak ebédkosztért azonnal felvétetik.

A pontos cím is megvolt adva. A József-utca végén a ház. Harmadik emelet. Ajtószám.

Én az egész kishirdetésből csak két szót láttam. Azt, hogy „ebédkosztért” és azt, hogy „azonnal”.

Szedtem gyorsan a lábamat és mentem a József-utcába. A harmadik emeletre. A megadott ajtószám elé. Csöngettem.

Tót paraszt cselédlány nyitott ajtót és rámivallt:
— Be van töltve az állás!

Megfogózkodtam az ajtófélfába. Korábban kellett volna kelnem. Egyik lábam a nyitott ajtóba szorult. A cseléd nem tudta rámcukni az előszobaaajtót. A friss pecsenyeszag és valami omlós vajastésztának mámorító vaniliás illata azonban magamhoz térített s egy két-ségbeesett mozdulattal félrelöktem a lányt. Benn termettem az előszobában és kimeredt szemmel néztem a konyhába, ahol a tűzhelynél a háziasszony alakja sürgött-forgott.

Bekiáltottam:

— Nagyságos asszonyom!

Riadt kiáltás volt. Félig káromgás, félig a sirály sikongása. Igazi S. O. S. jeladás.

A ház asszonya észrevett.

— Mit akar? — kérdezte nyersen.

Eldadogtam, hogy olvastam a hirdetést.

— Írja föl a címét egy darab papirosra és hagyja itt. Majd értesítjük!

Megkönnyebbülten lélekzettem föl. Mint a halálraítélt, aki még reménykedik, hogy mialatt a plajhász és egy darabka papír nagynehezen előkerül a zsebből, csoda történhetik, jön lihegve egy futár és jelenti, hogy itt a kegyelem, maradhatsz, megebédelhatsz s életed mentve.

S a csoda megtörtént.

Hirtelen felpattant egy ajtó és megjelent nem egy, de egyszerre két életmentő futár. Két rakoncátlan gyerek. Az egyik fiú úgy kilenc éves lehetett, a másik pedig körülbelül hét.

A nagyobbik belémcsimpaszkodott.

— Maga az új tanító? — kérdezte.

Nem feleltem. Csak néztem barátságosan rájuk. Aztán hirtelen, magam sem tudom miért, ezt kérdeztem:

— Szeretitek-e a szép meséket?

Erre a két gyerek nem megfogott, de megragadott

és bevonszolt a gyerekszobába. Nem tudtam az erőszaknak ellentálni.

— Jaj bácsi, meséljen valamit!

És lenyomtak egy székre.

Leültem, úgy, ahogy voltam. Feltűrt gallérú felöltőben. Kezemben az olvadt hó levétől vizes kappal.

Mesélni kezdtem. A gyerekszoba ajtaja nyitva volt és lehetett látni az ebédlőt, az ebédlőben egy virágokkal díszített, körülbelül húsz személyre terített asztalt.

Lehúnytam a szemem. És úgy meséltem frissen kitálat mesét a fekete hajóról és a kalózkirályról.

Mire a mesének vége volt és szememet felnyitottam, összerezzenve láttam, hogy én nemcsak a két gyereknek meséltem, hanem rengeteg embernek, fiatal hölgyeknek, idősebb uraknak és őszhajú matrónáknak, akik közben lábujjhegyen osonhattak be a gyerekszobába és mint a csodát állták körül a babonás erejű mesemondót, akinek sikerült a két rakoncátlan kölyköt, a József-utca rémeit egy teljes félórára egy helyhez kötni, elnémítani, lenyűgözni.

Ekkor már a gyermekek papája is a szobában volt, akihez, mikor a kalózkirály fekete hajója elsüllyedt, szóval a mesének vége volt, így szólt a társaság egyik hölgytagja:

— Ilyen tanító kell ezeknek a gyerekeknek!

Felálltam és bemutatkoztam a papának.

— Jöjjön holnap és elfoglalhatja az állást! Ebédkosztot fog kapni és ebéd után a gyerekekkel foglalkozik — mondta.

— Vasárnap is kapok ebédet? — kérdeztem szerényen.

— Természetesen.

Szememet lesütöttem és úgy mondtam halkán:

— Tudniillik ma éppen vasárnap van...

Zengő kórus, vendégek, rokonok serege válaszolta:

— Maradjon itt ebédre!

Most már a háziasszony sem gördíthetett akadályt ebédem elé, hár villámló szemekkel próbált ez ellen tiltakozni.

A gyermekek papája főkönyvelő volt egy likörgyárban, ahol cégvezetővé léptették elő és ennek örömeire rendeztetett az ünnepi lakoma, amelybe én is becsöppentem.

A tyúkhúsleves és a kacsasült egészen megrészegetett. A bor pedig, ami hozzájárt, egyenesen a fejembe szállt. Tészta után tósztok hangzottak el s én is megragadtam az alkalmat, hogy szólásra emelkedjem a következőképpen:

Kingshighway új zsidó temploma, amely a nagyünnepekre nyílt meg

— Tisztelt hölgyeim és uraim! Önöknek egy nagy bűnt kell bevallanom. Nem tudok héberül. Mert nem vagyok zsidó. Hanem református. Én csak az ebéd-szagra jöttem ide. Soha életemben ilyen fölséges ebédet nem ettem, hogy a jó Isten aranyozza meg a háziasszonynak mind a két kezét érte! S a fölséges ebéd hatása alatt ezennel ünnepélyesen megfogadom, hogy meg fogok tanulni héberül, hogy a ház ünnepelt urának két gyermekét taníthassam és továbbra is itt ebédelhessek!

Több szem könnybelábadt és óriási tapsvihar fogadta szavaimat.

Egy úr diszkrétan félrehívott és egy tizkoronás aranyat csúsztatott a markomba.

Ebből másnap héber segédkönyveket vásároltam magamnak az antikváriusnál.

S így lettem keresztény létemre zsidó házitanító egy izraelita családnál.

PATAI JÓZSEF: S HA JÖN AZ ÓRÁM...

*S ha jön az órád s szólítsz, én Uram,
Ne legyek szellő, mely lopva elsuhan...*

*Ne vigyen álom színes szárnyain
Ne zsongjon varázs, kábult karmazsin.*

*Hadd halljam ébren tündöklő szavad,
Kopogsz ajtómon s én szólok: „Szabad!”*

*Sugárpalástod mögött a Halál
S én szólok: „Szolgád, Uram, készen áll...”*

*Szememben koronád köve ragyog
S szólok: „Te hívtál, Uram, itt vagyok!...”*

*Szívemből egy hur tán tovább rezeg,
A Te hurod ez is, Uram, megyek...*

JESAJA TISBI (TEL-AVIV): A ZSIDÓ IFJÚSÁG VÁD ALATT

Az egész világ szeme ma az ifjúságon függ. Nem volt még korszak, melyben a fiatalok annyira domináltak volna a politikai és társadalmi életet, mint napjainkban. A háború utáni ifjú már legzsengőbb korában belesodródik a politikai mozgalmakba s az új idők két nagy szélsősége, a hitlerizmus és a kommunizmus leginkább a kaotikus lelkületű és meggondolatlan, heves vérmérsékletű fiatalokból rekrutálódott. De különben is, az új generáció mindig a jövő hordozója és fejlődésének iránya döntő jelentőséggel bír.

De mindezek felül, a palesztinai zsidó ifjúság életének zsidó szempontból speciális, történelmi fontossága van. A palesztinai országépítés nemcsak a zsidóság politikai és gazdasági bajait akarja orvosolni, hanem egyik alapvető célkitűzése, hogy az évezredek galut-életben testileg és lelkiileg deformálódott zsidó embert átfőmálja és kitermelje a földjében és népi életében gyökerező új zsidó típust. Ennek az új zsidó típusnak a kialakulását csak az országban születő gyermekektől várhatjuk. Akik már felnőtt korukban kerülnek ide, hármennyire igyekeznek lelkiileg is „átrétegezödni“, nem szabadulhatnak a nevelés és az előbbi környezet hatása alól. Ezért bír nagy fontossággal, hogy milyen eredménnyel jártak az eddigi törekvések és milyen kedvező vagy kedvezőtlen körülmények vannak a palesztinai és a diaszpórabeli zsidó ifjúság között.

A legfelületesebb vizsgálódásra is megállapítható, hogy a testi satnyultság kiküszöbölése a legteljesebb mértékben sikerült. A vézna alak, a sápadt arcszín, a hajlott hát és a görbe lábak megszűntek itt a zsidó jellegzetesség stigmái lenni. Az itteni gyermekek, akár a kolóniákon, akár a városokban nőnek fel, az általános százalékarányon aluli betegek és gyengék kivételével, mindnyájan egészségtől duzzadóak, izmosak és életerősek. A „Muskeljude“ nem távoli ideál többé, hanem élő valóság. Az itteni gyermek és ifjú, még a városi is, állandóan benne él a természetben, az iskolák és más az intézmények gyakran rendeznek csoportos kirándulásokat, évente többször meglátogatják az ország különböző vidékeit, erősen sportolnak, később pedig a fizikai munkában edzik magukat.

*Rasi templom és női fürdő Wormsban, oldalt lent (Mikve) bejárat
(A felvételt néhai Baracs Károly küldte utolsó évében a Mult és Jövőknek)*

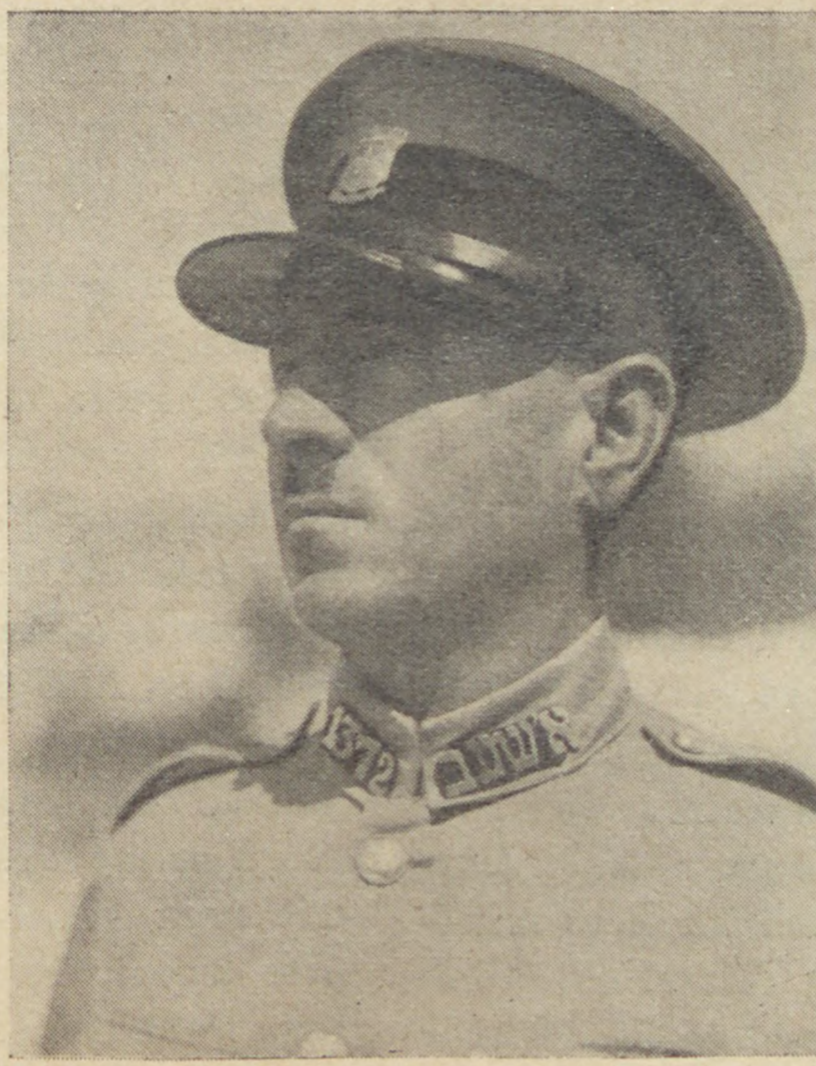
Ezzel egyidőben eltűntek a zsidóságra jellemző pszichikai gátlások és fogyatékoságok is. A gettóélet izoláltsága s az emancipáció után is fennmaradt alárendeltség és elnyomatottság tudata által keletkezett félelemérzet és „Minderwertigkeitsgefühl“, ami különösen a gyermekek lelkére erősen rányomta a bélyegét és kihatott a zsidó egyén egész életmenetére, az itteni ifjúság előtt teljesen ismeretlen fogalmak és talán csak a szülők elbeszéléseiből tudnak erről valamit, mint a múlt sötét emlékeiről. A palesztinai gyermek szabadsága és hátorsága nem ismer határt s ez a korlátlan önállóság bizony néha kellemetlen önteltségbe és szemtelenségbe is árcsap, amivel majd később részletesen fogok foglalkozni.

Amint látjuk tehát, az itteni ifjúságnak határozott pozitív előnyei vannak, amelyek kétségtelenül a testi és lelki normalizálódás irányába mutatnak. A változásokat, a szabad zsidó milió s az itteni életben gyökerező egyéb adottságokon kívül, a szülők magatartása és az iskolai nevelés rendszere is sokban elősegítette. A gyermekek itt sokkal drágább kincset képeznek, mint bárhol a világon s a velük szembeni áldozatkészség egyáltalán nem áll arányban az anyagi képességgel. Közismert tény, hogy az összes kolóniákon az első kőház a gyermekotthon és midőn a szülők esetleg még hosszú ideig nélkülöznek és barakkokban sánylődnek, a gyermekeknek a legnagyobb kényelmet, a legpéldásabb higiénit és a legjobb ellátást biztosítják. De így van ez a városban is. Az a munkás, aki csak a legminimálisabb megélhetésre szükséges jövedelemmel bír, elvonja a szájától a falatot is s a jövedelem javarészét a gyermekekre költi. S amit a szülők ösztönösen, önfeláldozó szeretetből csinálnak, azt az iskola tudatosan és rendszeresen kimélyíti. Az itteni nevelési elv, még a legkonzervatívabb iskolákban is, a fegyelem bilincseinek meglazítására, sőt egyes kísérleti iskolákban a fegyelem teljes megszüntetésére törekszik. A cél az, hogy a parancsok és előírások helyett lehetőleg a tanuló saját iniciatívája irányítsa a nevelést s a tanár csak az instruktor szerepét töltsse be. Mindez oda vezet, hogy a gyermek a szülőkkel és a tanárokkal szemben privilegizált helyzetben tudja magát és a legkorlátlanabb önállóságot élvezi.

De ennek a túlzott önállóságnak sok árnyoldala is van s a fenti előnyök mellett súlyos hibákat is találhatunk a palesztinai ifjúságban. Ezzel a problémával mostanában nagyon komolyan foglalkoznak itt és legutóbb a Héber Írók Szövetsége Tel-Avivban törvényszéki tárgyalás formájában nyilvános vitaülést rendezett a palesztinai ifjúság kérdéséről. A vita nagy érdeklődést keltett, több ezren hallgatták végig, főleg az ifjúság köréből, éles vád- és védőbeszédnek és két tárgyalás után, amelyek a késő éjszakai órákba nyultak, az ítélet kihirdetése nélkül zárták le a vitát. Az ítélet természetesen nem is bír jelentőséggel, mert ilyen problémákat nem lehet ítélettel eldönteni. Minket főleg a vádlók álláspontja érdekel,

A tűzoltó — Der Feuerwehrmann
Telavivi zsidó típusok — Jüdische Typen aus Telaviv

A rendőr — Der Polizist

A Vörös Mogen Dovid mentőorvosa
Rettungsarzt des roten Magen David

mert képet nyerhetünk belőle az ifjúság fejlődésével szembeni komoly aggodalomról, ami egyes körökben az eddigi nevelési elvek revidálásának a gondolatához vezetett.

A vádpontok nagyon szétágazóak voltak és sok esetben csak a vádlók szubjektív érzéseiből fakadtak. Ilyen vád volt az is, hogy az itteni ifjúság elhanyagolja a könyvet és a szellemi kultúrát. Magábanvéve kétségtelenül igaz, hogy a galutbeli ifjúság, akár a jesivákban, akár az egyetemeken tanul, de még a más életpályákon működő ifjak is sokkal nagyobb érdeklődéssel és odaadással foglalkoztak a szellemi értékekkel, mint az itteni fiatalok. Az is bizonyos, hogy az itteni generáció kulturális téren *menyiségileg* lényegesen kevesebbet fog produkálni, mint a galuti zsidóság. Ez azonban nem vádpont, hanem ellenkezőleg az itteni ifjúság védelmére szól. *A zsidóság eddigi túlzott intellektualitása egészségtelen jelenség volt és természetes, hogy a normalizálódás következtében a túltengő szellemiség lecsapolódik.* Ez azonban abszolút értelemben még kulturális szempontból sem jelent veszteséget. Remélhető, hogy a sok, de nagyobbára jelentéktelen, vagy idegen gyökerekből táplálkozó alkotások helyett, *a palesztinai zsidóság ki fogja termelni a nagy, eredeti zsidó alkotásokat, amelyek a népi élet és a Föld talajából nőnek ki.*

De ezzel szemben felvetődött két alapos, konkrét vád is, amelyek komoly meggondolásra adnak okot. Az egyik vád az itteni ifjúság modortalanságáról és mindenkivel szembeni, szemtelen magaviseletéről szól. Ez a vád teljesen igaz. Ha a jó modor hiánya csak az európai *hazug, külső illemszabályok* elvetésében nyilatkozna meg, akkor szintén nem képezne vádat, hanem inkább növelné az itteni ifjúság értékét. A baj ott van, hogy az itteni modortalanság a legelemibb, *belső* határokat is ledönti. Ebből következik a gyermekek és ifjak arcátlanságig menő pökhendisége. Nem ismernek semmiféle tekintélyt és akár a szülőknek, akár más idegennek a legártatlanabb kérdésre a legvadabb felelettel vágnak vissza, ha nem a legjobb hangulathoz vannak. Tagadhatatlan, hogy a legkisebb embercsemete is, aki még alig tud beszélni, olyan okos, talpraesett és merész választokat ad, hogy az első beszélgetésnél kimondottan kedves és imponáló hatást kelt. De az állandó érintkezésben egyre tompul a kedvesség és megmarad a durva feleletek keserű íze.

A másik komoly vád, a zsidó multtal való kapcsolatok megszakítása. Ez nem a nemzeti, történelmi multa vonatkozik, mert annak ismeretét minden gyermek lelkébe beoltják. De hiányzik nagyrészt az eleven, *lelki* kontaktus a *zsidó mult szellemi világával, s a tradicionális zsidó életformákkal.* Kétségtelen, hogy ezen a ponton a vád a legtöbb nevelési intézmény téves tendenciájára hárul. A munkásszervezet által fenntartott iskolákban és sok polgári intézetben is a vallással szemben negatív álláspontra helyezkedtek és száműzték az iskola falai közül. Ez a téves ideológiából fakadó gyakorlat megbosszulta magát és ma már a legszabadabb gondolkodásúak is kezdik belátni, hogy a zsidó vallás ismerete nélkül nem lehet tökéletes zsidókat nevelni.

Ezek a vádak teljesen jogosak, de amint a fentiekből is kitűnik, a nevelési elvek megfelelő átformálásával könnyen tompítható az élük. Ha pedig ezen a téren is beáll a javulás, akkor valóban olyan egészséges testű és kiegyensúlyozott lelkületű ifjúságot kapunk Erec-Jisraaelben, amely biztos záloga lesz a zsidó jövőnek.

אולם V.M.C.A. ירושלים
במזמאי שבת 14.X.33 בשעה 9 בערב
פתחת שנת הקונצרטים של שנת 1933/34
קונצרט יחיד
של הפסנתרן העולמי הקטן
שקנל את הפרס הראשון לשיפון
בקונגרס הבין לאומי בברוקלין

אימרה אונגאר

Imre Ungar
On Saturday, October 14th 1933
at the V.M.C.A. Hall, Jerusalem, at 9 p.m.
The Opening of the Concert-Season 1933-34
The Only Concert of the **WORLD KNOWN BLIND PIANIST**
Laureate of the Chopin International
Festival in Warsaw

IMRE UNGAR

Ungár Imre, a világhírű vak zongoraművész plakátja
jeruzsálemi koncertjéről, mely óriási sikerrel folyt le

PROF. DONATH GYULA: EGY SZEFÁRD REJTEKBEN AZ OROSZ-TÖRÖK HÁBORÚ ALATT*

55 éves multba vezetem önöket vissza, az orosz-török háború balkáni színhelyére. Fialat orvos voltam, ki mielőtt végkép ideg- és elmegyógyászatnak szenteltem volna magamat, nemcsak sebészettel és szemésszettel foglalkoztam, de egyszersmind medikus koromtól fogva a vegytan terén előbb mint tanársegéd és később a gráci műegyetemen, mint a fizikai chemia magántanára működtem. *Ekkor tört ki az orosz-török háború* és orvosi tapasztalataim kibővítése céljából, de egyuttal hogy hő vágyam, Kelet országainak és népének megismerése, teljesüljön, elfogadtam a török kormány ajánlatát és mint törzsorvos vezető sebész minőségében hadiszolgálatot vállaltam. Triesztből, több társammal együtt, elvitt a pompás Lloyd-gőzös. Először láttam a tenger síma tükrét, de később tapasztalnom kellett a háborgó hullámok bős támadását is a hajó falai, de egyszersmind jólétünk ellen. Érintettük Korfut, melynek gyönyörű parkja még nem volt boldogult Erzsébet királynénk által Achileionná átvarázsolva, horgonyt vetettünk Syra előtt, melynek meredek hegyoldalait fehér márványban tündöklő házak lepték el, beértünk a Bosporusba és elterült előttünk a mindenféle színű lámpák fényében úszó Konstantinápoly, megvalósítva az Ezerésegység tündérmeséjét. De csak egy-két napot tölthettünk itt, mert sürgős szükség volt reánk a drinápolyi hadikórházakban. Csak három hétig maradtam ez érdekes, a mohamedán világ egyik legnagyobb mecsetjével ékesített városban. Mert ostromállapot tartott itt rémuralmat és esténként láttuk a minden oldalról összefogott, láncokra vert bolgár *komitádzsikat* (a „comité-beli hazafiakat“) s haditörvénytörvényszékhez bekísérni, hallottuk a künn jajveszkelő nőket és sírányzó gyermekeket és reggel borzadva megpillanthattuk a haditörvénytörvényszék áldozatait a bazár lámpavasain vagy a gulában összerakott sátorfákon húsz és harmincanként is lógni. Kívántam kivezényeltetésem a harctérre, ahol a halált legalább dicső formában lehetett látni. Csakhamar útnak indítottak, még Filipopolt érintettük, ahol szintén haditörvénytörvényszék dühöngött, melynek zord és különösen rettegett városparancsnokánál átutaztunkkor jelentkeztünk. Csak egy éjjelt töltöttünk ottan, aztán reggel fedezet kíséretében, mert az út felkelő bolgárok által bizonytalanná volt téve, indultunk Kazanlikba, közben majd bolgár, majd mohamedán faluban éjjelezve és az ottani lakók vendégszeretetét igénybevéve. Harmadnapra érkeztünk rendeltetésünk helyére a Tundzsa-völgyben fekvő Kazanlik, kies bolgár városba, amely híres volt rózsauiltetvényeiről és rózsaoilaj-iparáról. Az orosz invázió és török visszahódítás által két ízben lett kifosztva, elpusztítva és felperzselve. Mert a törökök közt irreguláris csapatok: *basi-bozukok* („zavart fejűek“), kurdok és cserkeszek garázdálkodtak, akik zsoldot egyáltalán nem kaptak és rablás által kárpótolták magukat. A jó részükben fából épült házak

az alapzatig le voltak égve és éjjel kézilámpa nélkül köztük járni életveszélyes lett volna. A kőből épült díszes házak, melyek többnyire görögök tulajdonát képezték, hadikórházakká lettek berendezve és az első kórházat, melyben a műtőterem el volt helyezve, én vezettem. Az 1877-iki ősz elején itt csak az volt kapható, amit a Katonai Ügyelőség nekünk szállított: rizs, később ürühús is, a katonáknak még azonkívül dohány és kávé, ezek éveken át még *kaimét* (papírpénzt) sem kaptak. Mi, idegen orvosok, a szerződés szerű arany fizetést csak itt-ott láttuk, de semmi hasznát nem vehettük volna, mert semmit sem lehetett érte kapni. Egy telivér arab csikót lehetett később egy török fontért kapni. De lassankint merészkedtek messze vidékről zöldséget hozni a piacra, a pilavot (ürühús rizzsel), mely kilenc hónapon át egyedüli ételünk volt, mihez később néha bivalyhúsleves is járult. Most hagymával is fűszerezhattunk és kereskedők is nyitottak boltot, ahol cukrot, teát, gyufát, gyertyát, varróeszközöket, gombokat, a rendes viszonyok közt apró-cseprőnek látszó dolgokat kaphattunk, melyek három havi teljes körülzártágunkban fel nem becsülhető kincsek voltak. A közelebbi megismerkedés után közölünk a szefárd kalmárok különösen megbízhatónak látszó orvosokat meghívták magukhoz egy estére, ajánlkozva, hogy el is fognak jönni értünk. Hiába kérdztük volna tőlük az utcát és házat, ezek csak a háború előtt léteztek, de nem is volt érdekükben valamely körülményes leírás által rejteküket elárulni. Sötétedéskor eljöttek kézilámpákkal és elvezettek minket egykori sikátorokon át, házak tátongó fenekei közt, egy teljesen kifosztott mecset mellett elhaladva, tekervényes utakon, melyeket nem birtunk volna magunknak megjegyezni. — Talán biztonságuk érdekében a kelleténél is többet keringtek velünk. Végre egy összeomlott ház nyílásába léptünk, valami kertmaradékra áthaladva egy konyhába jutottunk. Női alakok, fiatalok és idősök sűrögtek-forogtak a tűzhely körül, kíváncsian ránkpislantva. Majd beléptünk függőlámpák által káprázatos fényvel kivilágított terembe. A padló drága, nehéz szőnyegekkkel volt befödve, még pompásabbakkal az alacsony kerevetek. Luxuriosus bútorok és egyéb gazdag berendezések, a fényesen terített kerek tábla, mely láb nélküli asztalhoz hasonlított, mély hatást gyakoroltak ránk, akik hónapok óta minden kulturális kényelmet nélkülöztünk. Mély bámulatba ejtett minket, hogy ezen elpusztított és látszólag teljesen kifosztott városban még ily gazdagságok léteznek. De voltak itt még egyéb szokatlan látványok is. Megszűnt itt minden különbség úr és szolga közt, mindannyian vegyesen a tábla körül ültünk és az állandó pilav-menü helyett lakmározásban volt részünk.

Asztalbontás után az asztalt kivitték és most bemutatnak nekünk egy *fegyvertáncot*. A szolgák a sarkból kardokat hoztak elő és bámulatos ügyességgel és keccsel lejtették a legváltozatosabb figurák közt a

* A „Pro Palesztina“ estjén tartott előadás.

fegyvertáncot. A kardot majd fejük fölött forgatva támadást színlelnek a másik fél ellen, mely azt parirozva ellentámadásba fog. És mindezeket izmos, villogószemű, ruganyos testtartású legények vitték véghez. Mi ezt a művészies szépségű, harcias látványt elragadtatva néztük és nem fukarkodtunk nemes vendéglátóink iránt hálás elismeréssel. Élményeink kölcsönös elbeszélése éjjelen túl is tartott és a város pusztaság ezen oázisából nehéz szívvel kellett távoznunk. Ugyanazon módon, amelyen idehoztak, hazakísértek bennünket. Későbbben még sokszor meg-meg elevenedett emlékezetünkben e tündéries élmény.

Sokat tündöttem e szefárd kardtánc eredete fölött, mely lengyel és askenázi zsidóknál ismeretlen. Primitív népek közt igen elterjedt a harcosok fegyvertánc, különösen ütközet előtt. Északafrikai arab lovasok hosszú puskáikkal „Fantázia“ név alatt ismeretes bámulatos ügyességű evolúciókat mutatnak be. Szefárd vendéglátóinknál az urak és szolgák partriarchális együttléte ismét emlékeztet Ábrahám korára, amidőn a szolgák feleségeik és gyermekeikkel együtt a családhoz számítottak. És feltűnőnek tartom, hogy Ábrahámot a tradíció, a legenda, az ábrázoló művészet egyaránt ünnepli, magasztalja és megörökíti, mint a Kétfolyamországnak Urkaszdím, a chaldeusok városából Kánaánba bevándoroltat, ki pásztorkodása által gazdaggá és hatalmassá lett és akit a körülötte levő törzsek „neszi elhoim“-nak (isteni fejedelemhez) neveztek és tiszteltek; de *nincs ábrázolva, hogy Ábrahám fegyverforgató hős is volt.* Festményeken látható, hogy Fáraó és fejedelmei mennyire el vannak bűvölve Sára szépségétől; vagy a három férfiú megjelenése Ábrahámnál, aki a sivataglakó páratlan vendégszeretetével siet eléjük, földig hajolva kéri őket, hogy ne menjenek el szolgájuk előtt, igyanak kevés vizet, mossák meg lábaikat, nyugodjanak a fa alatt, egyenek egy falat kenyeret és követi ezt a bő megvendéglést tejjel, vajjal, a Sára által frissen sütött kaláccsal és gyenge borjú húsával. Számtalan képben meg van örökítve Ábrahám megpróbáltatása az Ur által, kinek kész egyetlen Jicchak fiát áldozatul hozni. Mily bájos a jelenet, midőn a szép Rebekka Ábrahám szolgájának, kit leánynézőbe küldött fia számára, a válláról leemeli a korsót és a szomszéd idegennek vizet ad inni és mondja neki, hogy tevéit is akarja itatni. Abel Pann képben mutatja be nekünk, amint Lotnak két leánya, Szedom és Amarah elpusztítása után elhagyatottságban élve, gyermek után áhítoztak, még ha azt leitatott apjuktól is kellene várniok. A Szentírás nem ítélik fölöttük, csak azt említi, hogy a moabiták és ammoniták törzsanyái lettek. És az Igéret Országának meghódításakor Mózes megtiltotta Izraelnek, hogy e két törzs területéhez nyúljanak, mert Lotnak öröksége volt. De tudtom szerint senki sem ábrázolta azt a jelenetet, midőn Ábrahám annak hírére, hogy a négy szövetséges király Szedom és Amarah királyait legyőzve Lotot hurcolták a fogságba, Ábrahám pedig háromszáztizennyolc szolgájával felfegyverkezve üldözőbe veszi a győzteseket és Lotot vagyonával, asszonyaival és népével együtt megmenti. Én úgy vélem, hogy Ábrahám házinepe élén karddal, lándzsával, íjjal

felfegyverkezve méltó tárgy lenne egy művész ecsetéhez.*

De közelebb áll talán a szefárdok kardtáncát *spanyol eredetére* visszavezetni, mert a diaszpóra zsidósága itt élte aranykorát, mint szabad polgárok fegyvert viselhettek és különösen mint kereskedőknek részen kellett lenniök az országutakat és tengereket bizonytalanná tévő rablók és kalózok ellen. Egyébként már a római korszakban éltek Spanyolországban zsidók, mint teljes jogú római polgárok és későbbben az árián nyugati gótok szívesen alkalmazták őket, mint közhivatalnokokat. Az arabok alatt kitűntek filozófiában, filológiában és poézisban, valamint orvostan, matematika és csillagászatban. Elég itt említenem Gabirolt (1050), Jehudah Halévit (meghalt 1145-ben), Ábrahám és Mózes Ibn Ezrát, Majmonidest. De azért egyes keresztény fejedelmek részéről is kitűnő bánásmódban részesültek. Így Alfonz, Kasztília uralkodója, ki az első csapást mérte az arab uralomra, zsidó diplomatákat alkalmazott, személyét és politikáját zsidó orvosokra bízta és egyenjogúságukat is törvénybe iktatta, dacára VII. Gergely pápa heves ellenzésének. Alfonz toledói uralkodó (1252—1284) az utána elnevezett csillagászati táblákat zsidó által dolgoztatta ki. A versenyző keresztény fejedelmek közti harcokban zsidók is résztvettek. Lealkonyodott ez a dicső spanyol korszak, midőn Granada eleste (1491) után a következő március 3-án V. Ferdinánd királynál Torquemada Nagyinquisitor kieszközölte a zsidók kiutasítását. Hiába voltak Izák Abravanel, a nagytekintélyű egykori finanszminiszternek ez ellen irányult törekvése. 300.000 hontalanná és vagyontalanná tett zsidónak el kellett menekülni Marokkóba, Berberiába, Olaszországba és Portugáliába. Még egy század múlva sikerült a Nagyinquisitornak a Spanyolország és Portugáliában visszamaradt maranokat (látszólagos keresztényeket) is kiüldözni.

Franciaországot is kell e tekintetben említeni, ahol már Julius Caesar idejében zsidók, mint római polgárok tartózkodtak, kik gyakran saját hajóikkal birtak és mint orvosok és katonák nagy tekintélynek örvendtek. Figyelembe veendő még a középkori Olaszország magas kultúrájú zsidósága, mely héber nyelvű esztétikai, filozófiai, grammatikai, jogi és asztrológiai munkákat teremtett és számos héber nyomdát létesített. A római Immanuel Salomo Dante barátja is volt.

Mindezek képezték a szefárd zsidóság önértetének alapját, mely ugyszólván arisztokráciát képviselt a német és méginkább a lengyel zsidósággal szemben. Ezeknek előkelő modorát, fényes vendégszeretét és harcias fegyvertáncát még a későbbi ivadékoknál tapasztalhattuk az elpusztult Kazanlik egy rejtek helyén.

* „A Biblia Képekben.“ Dr. Patai József e gyönyörű kiadványában találjuk egész sorát a festőművészek alkotásainak: Liliben, Ábrahám és Izsák; Raffael, Ábrahám és Malki—Cedek. Három mester: Govaert, Mola és Colombel, azonkívül még Adriaen van der Werff ábrázolja Hágár száműzetését. Guido Reni és Corlotto festik Lotot leányai-val. Rebekka és Elezar jelenete lelkesíti Lesser Ury, Vanet és Goodal ecseteit. (D. Gy.)

HELLER BERNÁT: VÍVÓDÓ PRÓFÉTÁK — IGAZSÁGOT JÓNA KÖNYVÉNEK

Dr Fényes Mór eredeti elmékedései Jóna könyvéről a *Mult és Jövő* olvasóinak tág körében figyelmet, sőt alighanem föltűnést kelthettek. Számos olvasó érezhette magát gondolkodásra, nem egy talán ellentmondásra is serkentve. Itt megkíséreljük, hogy a Fényes szokott lendületével előadott elméletben különválasszuk a vallástörténeti eszméket a sajátos, részben sajátos ötletektől.

Fényes találóan jellemzi Jónást vívódó prófétának. Amde amikor így egymás mellett kiejti ezt a két szót: vívódó próféta, szinte megijed a saját hangjától, mintha valami vakmerőségre ragadtatta volna magát. Pedig ezzel sem Jóna ellen, sem a róla elnevezett könyv ellen, sem a Szentírást megillető áhitat ellen nem vétett. Jónást, aki megszökni kíván küldetése elől, bizvást lázongó prófétának mondhatjuk. Vívódó prófétának Jónás semmiképp sem az egyedüli, de még korántsem az első. A prófétai vívódás a próféták elsőjével kezdődik. Mózes nem győz okot, ürügyet halmozni, hogy szabaduljon küldetése jármából, s amikor okból, ürügyből már kifogyott, még mindig ellenkezik: Küldj bárkit akarsz, ne engem. S nemcsak útjának indulóján riad vissza a pályának meredekétől, hanem ennek a pályának csúcsain is meg-megújul viaskodása, lázong: Hát én vagyok ennek a népnek szülője, vagy nevelője, hogy ölemben hordozzam, mint dajka a csecsemőt? (Num. XI., 12.)

Hóreb hegyéről visszhangzik egy másik prófétának is, Mózes hatalmas utódjának, Élijáhunak vívódása: Nem bírom tovább én Istenem, nem vagyok én különb az atyáimnál, vedd el, ó vedd el az életemet. S elvonulnak Élijáhu előtt a borzalmas természeti erők: hegyeket rázó, sziklákat repesztő förgeteg, földrengető dörgés, pusztító villám, de csak a viharra, dörgésre következő halk suttogásban érzi az Isten jelenését s lassan elhalkul, elcsitul az ő lelkének viharja is. (I. Kir. XIX.) Viaskodó próféta Hósea is, aki, midőn népének bűnhődését hirdeti, úgy érzi, hogy magának Istennek is „megfordul a szíve“, háborognak érzései. (Hósea XI. 8.) Nem szólunk Jesájáról, aki sem népét, sem önmagát nem érzi eléggé tisztának, méltónak az isteni ígére. Habakuk szinte kettéosztja magában az embert és a prófétát: Az ember benne háborog a történelem erőszakosságán, kíméletlenségén, a próféta csillapodást, megnyugvást, meghiggadást szerez az embernek benne. (Hab. II.) Ilyen kettéosztást az ember és a próféta közt végez talán Babel bukásának hirdetője is. (Jes. XXI. 6—8.)

A prófétai vívódásnak legdöbbenetesebb hatalmát Jirmijahuban csodálhatjuk. Jirmijahu úgy érzi, hogy megrepednek szívének falai, mikor lelkében hallja harc riadóját, az észak felől Izraelre zúduló vést. Mintha Jirmijahu visszhangját hallanók, amikor Ady fölzokogva készül

Testamentumot szörnyűt írni
És sírni, sírni, sírni, sírni.

A próféta keserg, hogy sebe nem akar gyógyulni, vádolja Istent, hogy erővel rábirta őt a prófétai sors vállalására; viszont, amikor szabadulni próbál ettől a sorstól, lángperzseli szívét, emészti csontját. (Jer. 20.)

És ahol a próféta hallgat is belső viaskodásáról, nem az következik belőle, hogy nem vívódott, hanem az, hogy végül diadalmaskodott. Így például Jechezkeél már mint megtisztult, győztes bajnok lép elénk, de róla is könnyen képzelhető, hogy kemény tusa előzte meg ezt a győzelmet, amíg a gyászénektekerceset lenyelte, megemésztette, amíg homloka a gyémántnál keményebbé edződött.

Jónás könyvének hőse tehát nem kivétel: Vívódik, amiként Mózes, Élijáhu, Hósea, Jesája, Jirmijáhu, Habakuk is vívódtak. Ha ezektől nem tagadjuk meg egyéni voltukat, nem kell megtagadnunk Jónástól sem. Ezért nem szerencsés Fényesnek az a gondolata, hogy Jónás nem önmagát, hanem Izraelt képviseli. Merőben paradox a megokolás, hogy ily rövidlátás, mint az Isten elől szökő Jónásé, egyéntől nem telik, ily rövidlátó csak a sokfejű nép lehet. Ellenkezőleg, a sokfejű népben csak inkább akadhat okos fő is. Hiszen Fényesnek vannak tekintélyes előzői, akik Jónás meseszerű történetét allegóriára magyarázzák: Jónás Izraelt jelképezné, a cethal Babyloniát, amely Izraelt elnyelte és megint kibocsátani kénytelen, Jónás elküldetése Ninivébe azt szemléltetné, hogy Izrael a népek oktatására van rendelve. Amde ez a magyarázat oly meseszerűen fantasztikus, mint Jónás története, csak hogy nem oly művészi.

Szintúgy nem fogadhatjuk el, hogy Jóna könyve a nagyvárosnak és a falunak ellentétét úgy tüntetné fel, hogy Jóna visszaborzadna a nagyváros erkölcsi veszedelmétől, egyéniségrontó levegőjétől. Ilyen ellentét ugyan megszólal Szentíráskunkban. Hósea próféta arról ábrándozik, hogy Izrael újra a pusztát járja és ott megint megtisztul Isten szolgálatára, mint Mózes korában. Jirmijahu is szinte rajongással emlékezik Izrael ifjúkorának szerelméről, amikor Istenét a pusztában, vadonban hűségesen követte (II., 1.), az Örökkévalónak kedve telik a pusztában. (Jer. XXXI. 1.) Jeremijahu méltatja a Rehabitáknak hűségét, akik Jónadáb ősöknek rendelkezését követve, házat nem építenek, bort nem isznak, hanem sátrat laknak. (Jer. XXXV.) Jóna könyve azonban, amikor Ninivét meseszerű, rengeteg városnak tünteti föl, nem is pedzi az ellentétet a faluval, pusztával. Nincs is reá semilyen oka, csak beláthatatlanul népes fővárosra van szüksége.

Legyen szabad megismételnem, ami Jóna könyvében tanulságként kiemelkedik.

1. A prófétának kötelessége küldetésében eljárnia, ha roskadozik is alatta.

2. Izrael prófétái nemcsak Izraelnek tanítói, hanem a népekéi mind, az ellenséges Ninivéi is.

3. A pogányok között, a hajó utasai közt és Ninivé 120.000 lakója közt akadnak Isten-keresők.

4. A prófétának nem az a föladata, hogy előre hirdesse a bűnösnek bűnhődését, hanem az, hogy visszatérítse a bűnétől. Fényes találó szavával: A prófécia nem presztízs, hanem misszió.

A magasrendű tanítás, amelyet Fényes ott keres Jóna könyvében, hogy Izrael legyen a népeknek jóra vezetője, természetesen nem idegen Szentíráskunktól. Fölmúlhatatlan tökéletességgel fölismerte ezt a számkivetésnek nagy, vigasztaló prófétája: csekély föladat volna Izrael törzseit föltámasztani, Izrael megőrzött számkivetettjeit visszatéríteni; igazi föladat népeknek világítani, a föld széléig üdvöt terjesztetni. (Jes. IL. 6.) Amit a fönséges vigasztaló Izraeltől vár, azt követeli Jónás könyvének szerzője a prófétától: Szeme, lelke, szava, irgalma ne álljon meg Izrael határainál, hanem hasson el Ninivéig, ahol bűnbánatban még a barom is böjtölve gyászt ölt. A vallásos okulás és megnyugvás megilleti az egész földet, mindenkit, aki szenved s megtérni kész Istenéhez. Ezzel a kicsendülésével Jónás meseszerű elbeszélése egészen közeljut a legnagyobb prófétáknak legegységesebb hirdetéseihez.

EINSTEIN ALBERT: TUDOMÁNY ÉS CIVILIZÁCIÓ

A LONDONI NAGYGYŰLÉSEN TARTOTT ELŐADÁS. Angolból fordította: *Feuerstein Emil* (London).

„Örülök, hogy önök e helyen alkalmat adnak nekem, hogy mint ember, mint jó európai és mint zsidó hálámát tolmácsoljam. Az önök jólszervezett segélyakciója nemcsak ártatlanul üldözött tudósokon segített, hanem az emberiségnek és a tudománynak is nagy szolgálatot tett. Önök megmutatták, hogy az angol nép hű maradt a szabadelvűség és a jog hagyományaihoz, melyet évszázadok óta büszkén magásra értékel. Éppen az átélt gazdasági összeomlás eme napjaiban bontakozik ki világosan a népben működő erkölcsi erő hatása. Reméljük, hogy valaha, a politikailag és gazdaságilag egyesített Európában ítélő történetíró megállapíthatja majd, hogy napjainkban e kontinens szabadságát, becsületét a Nyugat mentette meg, mely a gyűlölet és elnyomás nehéz kísértéseinek e súlyos időkben is ellenállott; Nyugateurópa szállt sikerrel az egyén ama szabadságának védelmére, mely a tudomány és a technika fejlődését eredményezte, s amely nélkül őszinte ember számára az élet értéktelen.

Nem lehet feladatom egy nép magatartása felett ítélni, mely engem évtizedeken keresztül az övéihez számított, de talán nagyszerű feladat oly időkben értékelni, melyek cselekvésre szólítanak fel. Ma a következő kérdések állanak előtérben: miképpen tudjuk az emberiséget és a szellemi vívmányokat, melyeknek örökösei vagyunk, megmenteni? Miképp védhetjük Európát új veszéllyel szemben?

Nem kétséges, hogy a világkrízis s a népeknek általa okozott szenvedése és nélkülözése eredményezte nagyrészen a veszélyes megrázkódtatásokat, melyeknek tanúi vagyunk. Ilyen időkben az elégedetlenség gyűlöletet szül, mely forradalomhoz, erőszakosságokhoz, sőt gyakran háborúhoz vezet. Így terem nyomor és elégedetlenség új nyomort és elégedetlenséget. Ismét rettenetes felelősség nehezedik a vezető államférfiak vállaira, mint két évtizeddel ezelőtt. Bár sikerülne nekik idejében tartott megbeszélésekkel az államok közötti összeköttetések és kötelezettségek között olyan helyzetet teremteni, melyben a háború kalandjának gondolata bármely nép számára már kezdettől fogva kilátástalan legyen. Az államférfiak munkáját azonban csak akkor koronázhatja siker, ha mögöttük népeik erős békeakarása és őszinte célkitűzése áll. Nemcsak a béke biztosításának úgyszólván technikai problémájáról van szó, hanem a műveltség terjesztésének és a nevelésnek fontos feladatairól. Ha olyan hatalmakkal akarunk szembeszállni, melyek úgy a személyes, mint a szellemi szabadság elnyomására törekszenek, tisztában kell lennünk azzal, hogy mi forog kockán, hogy mit köszönhetünk ama szabadságnak, melyet őseink nehéz harcok árán szereztek meg.

Ama szabadság nélkül sem Shakespeare, sem Goethe, sem Newton, sem Faraday, Pasteur nem létezett volna. Nem állnának tágas házak a nép tömegeinek befogadására, nem létezne sem vasút, sem rádió, nem tudnánk védekezni a bőrbetegségek ellen, nem volnának olcsó könyvek, nem rendelkezniénk műveltséggel és nem részesülnénk a művészet áldásaiban. A mindennapi szükségletek előállításának nyomasztó gondját nem vennék le hatalmas gépek az emberiség vállairól és az emberek nagyrésze tompult érzékkel, egyhangú szolgálóéletet folytatna, mint valaha Ázsia despotizmusa alatt. Mert csak a szabad ember teremti ama találmányokat és szellemi műveket, amelyek miatt a modern embernek élnie érdemes.

Nem kétlem, hogy a gazdasági élet jelenlegi nehézségei, a munkaadás és munkavállalás, a termelés és fogyasztás, egyensúlyának törvényes eszközökkel való helyreállítására fognak vezetni, azonban mi ezt a problémát is szabad

emberekként fogjuk megoldani és nem engedjük magunkat miatta szolgáskorba taszítani, ami végül is minden egészséges fejlődés időleges szünetelését vonná maga után.

Ebben az összefüggésben egy gondolatot szeretnék kifejteni, mely az imént futott agyamon keresztül. Falusi magányomban élve megfigyeltem, hogy a külső benyomásokban szegény élet egyenletessége, milyen áldásos hatással van az alkotó, teremtő emberre. A modern gazdasági élet nem szűkölködik olyan foglalkozásokban, melyek visszavonult életet folytató ember számára a munkaerőnek aránylag igen csekély igénybevételével járnak. Gondoljunk például a különféle *világítóhajók, világítótoronyok* kezelésére. Nem volna e lehetséges, hogy ilyen és hasonló állásokba olyan fiatal emberek kerüljenek, kik tudományos problémákon, legyen az matematikai vagy filozófiai téren, elmélkedni szeretnének. Az élet legtermékenyebb szakában csak nagyon kevés ilyen ember számára adódik lehetőség, hogy hosszabb ideig tudományos problémáknak szentelhessek magukat. Még ha valaki abban a szerencsés helyzetben van is, hogy bizonyos időre stipendiumban részesüljön, igyekeznie kell tanulmányait befejezni, amilyen gyorsan csak lehet, ami elvont tudományok gondolati mélységének minden bizonynyal nem válik előnyére. A fiatal tudós, aki anyagi okok miatt, hétköznapi, praktikus foglalkozást kénytelen vállalni, jelentékenyen kedvezőbb helyzetben van, természetesen, ha e foglalkozás mellett elég időt hagy a tudományos elmélkedésre. Talán lehetséges volna az itt jelzett úton több alkotó, teremtő egyént áldásos fejlődésbe hozni, mint az ma történik. Ilyen gondolatok az anyagi depresszió és politikai izgalom eme napjaiban, véleményem szerint különös érdeklődésre tarthatnak számot.

Vajjon bosszankodjunk-e afölött, hogy a mindenkit fenyegető veszély és az általános szükség eme napjaiban élünk? Azt hiszem, semmi esetre sem! Az ember, mint minden állat, természetből fogva, lusta. Ha mi sem bántja, alig gondolkodik és géphez hasonlóan csupán konturjával élve cselekszik. Korosságom folytán, mint gyermek és mint fiatal ember ilyen időkben éltem. Az ember ilyenkor csupán a személyi létének kicsinyességei iránt érdeklődik, a pomádézothajú egyén teljesen társai mintájára cselekszik és beszél.

Csupán nehézségek árán és bizonytalanul ismerheted meg, mi rejlik egy-egy személy mögött, mert a konvencionális cselekvés és beszéd mindent beborít.

Milyen más ez ma! Mozgalmas idők felcikázó villámának fényénél úgy tárgyakról, mint emberekről pontos és éles képet nyersz. Mez nélkül látod őket. Minden nép, minden egyén célját, uralkodó szenvedélyeit, előnyeit és hátrányait egyaránt könyörtelen élességgel látod. A villámgyorsan váltakozó viszonyok között megsemmisül a gyakorlat ügyessége és a konvenciók zörgő hüvelyként hullanak le.

Az ember nyomorában a tudomány formáinak hiányairól, a nemzetek fölé magasuló politikai együttműködés szükségességéről elmélkedik. Népek csupán a fenyegető veszély árnyékában és fájó megrázkódtatások között indulhatnak fejlődésnek; vajha kedvező következményekkel járnának e mai megrázkódtatások.

Napjaink eme, nagyrészt esztétikus értékelése mögött, nem szeretnénk ama legmagasabb örök értékű javak megőrzésének gondjáról megfeledkezni, melyek az életnek értelmet adnak és amelyeket mi gyermekeinknek gyarapítva és tisztábban szeretnénk hátrahagyni, mint ahogy mi azokat szüleinktől átvettük. Ezt mozdítsák elő áldásos működésükkel.

Jegeskocsi Tel-Avivban

*Beth Shearim jugoszláv kolónia
Dr. Feuer Imre felvételei*

Zichron Jakob vasuti állomása

AZ ÚJ TANÍTÓ, ÚJ GYERMEK, ÚJ SOFŐR PALESZTINÁBAN

Ruszinszkói utunkon találtuk dr. Salamon Kálmán ügyvédéknél ezt az érdekes levelet, amelyet a *Mult és Jövő* szentföldi társasutazásának egy másik résztvevőjétől, dr. Feuer Imrénétől kaptak Pancsováról.

— Nagyon szeretnék most az egyszer a tollnak olyan ura lenni, hogy magukkal érzékeltetni tudjam ugyanazt, ugyanúgy, ahogy én éreztem az alatt a még ott töltött gyönyörű nyolc nap alatt. Első napon, jó hazafiak lévén, a jugoszláv kolóniát látogattuk meg, ahol igazi szíves zsidó vendégszeretettel fogadtak bennünket, szerény ebédjüket velük együtt s még két vendéggel fogyasztottuk. Egyik vendég, dr. Fürstné, a Shfeijai gyermekfalu igazgatójának felesége, kinek jelenléte ott a kolónián azért vált szükségessé, mert nővére a jugokolónia egyik parasztjának felesége (aki Pesten zongoraórákat adott szabad idejében) házimunkáival (gyermekáldás következtében) elmaradt s így nővére, dr. Fürstné eljött hozzá helyette elvégezni a nagymosást, vasalást, főzést s minden házimunkát, hogy nővérét kissé megkímélje. Körülvezetett aztán engem a kolónián (a férfiak külön mentek) s nagyon érdekes dolgokat mesélt sajátmagukról. Természetesen én állandóan biztattam s kérdeztem s így elmesélt sok mindent. Ők férjével együtt jó pár évvel ezelőtt közpénzen lettek kiküldve 3 hónapra vallási dolgok tanulmányozása céljából, azonban ő annyira megszerette őseink földjét, hogy attól elszakadni többé nem tudott s így dacára annak, hogy otthonról semmiféle segítséget nem kaphattak többé és a héber nyelvet nem bírták még, tehát irodai alkalmazásról szó sem lehetett, s dacára, hogy az asszony számtan-tanárnő (Goldziher professzor volt tanítványa), férje tudta nélkül háztartási alkalmazottnak állt be s az is maradt egy éven keresztül, míg a héber nyelvet tökéletesen el nem sajátította. Ezután egy nagyszerű alkalmazást talált Tel-Avivban egy számfejtési osztályon, 14 fonttal. Férje, aki még sokkal nehezebben tanulta meg a héber nyelvet, közben fekete munkát végzett, míg végre 3—4 évi küzdés után értek el oda, ahol most vannak, férjének most 30 font fizetése van Shfeiján; ő nincs alkalmazásban, mert alkalmaztatási helye túl távol volt s vagy két évig nem is élhetett együtt férjével, míg mindkettőjüket máshová kötötte a kenyérkereset. Van két szép leányuk, a kicsi körülbelül 3 éves, ott volt vele megosztani a nagymosást, a másik, akiről még írni fogok, otthon volt Shfeiján s közben intézte helyette a háztartást.

S mindennek dacára kezdettől fogva boldognak érezte magát. A háztartási alkalmazottság nem könnyű kenyere s férje napszámosmunkája mind nem hangolta le őket. Boldogok, megelégedettek voltak, hogy őseik földjén lehetnek, melyet bizony mindenkinek külön-külön kell meghódítani sajátmaga számára. Ő, Fürstné ajánlotta, látogatnánk meg férjét az ő távolléte alatt, nem fogjuk meghánni, mondta; nem is bántuk meg, mert életem legszebb néhány óráját töltöttem ezen a világtól, forgalomtól távoleső, szép, virágos, színpompás gyermekfalun.

Vonaton „Zichron Jakob“-ig utaztunk, ahol nagynehezen találtunk csak valamilyen alkalmatosságot, egy régi, rozoga autóbusz alakjában, mely eldöcögtetett bennünket utazásunk céljához, Shfeijához, a gyermekfaluhoz. Ott az igazgatói épület előtt lerakott bennünket s néhány percen belül már sikerült is előkeríteni dr. Fürstöt, aki, mint mindenki Palesztinában, a legőszintébb barátsággal fogadott bennünket. A ragyogó tiszta igazgatósági épületből az ő irodája természetesen csak egy szobácskát foglal el, a többi szobák, a zeneszoba, játszószoza, klinika, a beteg gyermekek külön fürdő- s mellékhelyiségei, a legmodernebben felszerelve. A gyermekek az iskolázás mellett a gazdálkodást is gyakorolják. Van tyúkászat, tehenészet, sütőde, mosoda, varroda, melyet a gyermekek látnak el a legpontosabban. Hiszen öközülök kerül ki a falu vezetősége és így kötelességük teljes tudatában végzik a rájuk bízott munkát. Vezetőiket szavazás útján választják maguknak. Az igazgató is egyébként azt teljesíti csak, amit ők határoztak, — no de persze ezt csak ők hiszik.

Mert ez náluk is úgy van, mint rendesebb háznál a férj és feleség akarata, hogy a férj szegény azt hiszi, hogy az ő akarata teljesedik. A gyerekek (akik többnyire árvák) olyan nagyszerű elbánásban részesülnek, amilyent még a legjobb európai internátusban sem adnak. Velük ebédeltünk, dr. Fürsttel együtt, aki mindig velük étkezik, dacára, hogy felesége háztartást vezet, dehát a gyerekeknek nem tetszene, ha nem enné velük az ő főztjüket, amit fiúk és lányok közös erővel s ügyességgel gyártanak. Ebéd után fölvezetett bennünket privát lakására, mondta, feküdjünk le, fürödjünk, szóval érezzük magunkat otthon, neki dolga van, ő nem lehet velünk. Rövid idő múltán miután kényelembe helyeztük magunkat, valaki dörömbölt az ajtón, akit kénytelenek voltunk beengedni. A kis 14 éves Fürst Judit volt. „Bácsi, kérem, ne zavartassa magát“ — mondotta bájosan s letelepedett mellénk, azaz ő a padlóra, mi a sez-

lónra s szórakoztatott bennünket a kislány, de sokkal kedvesebben s ügyesebben, mint sok európai háziasszony.

Az uracsám közben elaludt s mi a másik szobába költöztünk, az én kis Juditom felolvasott Bialikból s fordított s mesélt sok mindent, elmondta, hogy ő is paraszt szeretne lenni, de talán mégis jobb lenne, ha tanítónői oklevelet szerezne, mert akkor azt csinálhatná, amit az ő apja, dél-előtt tanít s délután dolgozik a gyerekekkel mindent; föl-húzza mindenki az ócska, festékes nadrágját s meszelnek, festenek, dolgoznak s az ő apuja jár elől jó példával. (Ezt minden hónapban egyszer teszik, t. i. a meszelést, festést.) „Tudja a néni — meséli Judit —, Pesten voltam egy évig nagyszüleimnél s dacára, hogy ők minden lehetőt megtettek, én nagyon boldogtalannak éreztem magamat távol Erec Jiszráeltől. Az ég, a házak, minden olyan szürke, borús a Galuthban s az emberek a galuth zsidók se olyanok, mint mi, ők mást mondanak, mint amit gondolnak s még hozzá csunya vörösre kihízottak is.“ — Így beszélt a kis Judit, aki legutóbb két hónapig a konyhán volt s most mingyárt a mosodába kért kéthónapi beosztást. Mert mindig más munkára osztják be őket. Édes, okos kis „Toceret haarec“, milyen nagyon szívesen hallgattam fejtegetéseit s bizony délután 4 órakor szívfájdalommal s egypár puszi adása után hagytam el ezt a kedves, szép helyet, ahol még a gyermek, az új generáció is ilyen kitenyészett nemes-fajta.

Azt hittük már, gyalog kell utunkat róni Shfeijától „Zichron Jakob“ állomásáig, amikor is segítségünkre sietett a Gondviselés egy autóban ülő két amerikai és egy német hölgy személyében, akik szintén meglátogatták Shfeiját. Ők szívesen felvettek bennünket. A két amerikai előre ült, mi a némettel hátul maradtunk. De mit tesz Isten! Zichron Jakob előtt egy angol rendőr fölírja sofőrünket, mivel egy személlyel több volt a megengedettnél. Hiába volt minden beszéd, a sofőrt beidézte 24-ikére, mely alkalommal 1 fontig terjedő pénzbüntetés vár rá. — Tekintve, hogy minket ingyen akart a sofőr vinni, nehogy károsodás érje, átadtuk neki az egyfontnyi összeget, habár az amerikaiak akarták helyettünk megfizetni, mire ő címünket fölírta, hogy ha esetleg a büntetés kevesebb lenne, eljuttathassa hozzánk a

különbözetet. Búsan ballagtunk már vagy félórája Zichron Jakob uccáin, haragudtunk szörnyen az ángliusra, aki 260 dinártól így megfosztott; mikor autótülkölésre lettünk figyelmesek s egyúttal kiabálásra is. A mi sofőrünk hajkurászott bennünket az egész falun keresztül, mivel mégegy-szer visszament a rendőrhöz lekönyörögni a büntetést, mert mint mondta, nem akarta, hogy az ő szívesség-fuvarját ily drágán fizessük meg. A rendőr sok hathatós érv után elengedte a büntetést, azaz eltépte a följelentést s a sofőr boldogan keresett meg bennünket, az idegeneket, hogy az átvett fontot visszaadhassa. Bizony, mondom, ötvenszer akkora összeg nem szerzett volna ilyen örömet. Űgy-e, ezt az ember csak Izráel országában érheti meg!

Prerau Mirjam: Értem nem kár . . .

Én süketnéma vagyok.

Nem hallok örökkévaló hangot.

Én világtalan vak vagyok.

Nem látom a fényt s az igazságot.

Én utakat csak botorkálva járok.

De értem nem kár.

*Ha soha nem látok fényeket,
virágzó narancsligetet.*

*Ha sohasem dobbantom Hora táncát,
soha nem hallok Hatikwah-dalát
s nem ejtethem ki sűgva: Jehovát.*

*Engem megmosolyoghat gyermek,
sajnálhatnak ifjak
s lenézhet minden bölcs agg.*

Mert nékem a héber szó: szent értelmetlenség.

Én szánandó, szegény lelki-nyomorék.

Mellem verem sírva, kiáltva:

Al chét! Al chét!

(De ki a bűnös, ki tehet róla?!)

--- Én nem értem meg őseim, véreim nyelvét! . . .

Szentföldi típusok : Chaluc

Baloldal : Jemenita nő

Jobboldal : Bucharai nő

UJ KÖNYVEK

BEREGI ÁRMIN NAGY REGÉNYE: ISTEN ÁRNYÉKÁBAN két irányban, két különböző úton halad ugyanazon cél felé. A regény célkitűzése olyan nagyarányú, hogy megokolttá teszi ezt a megosztódást. Beregi a zsidó lelket, ezt az oly nehezen megfogható, osztályozható, lemérhető substanciát akarja megmutatni történeti gyökereivel, tudatalatti rétegeivel az új zsidó életbe kikötő vágyaival. És mindezt nem elvont területeken, nem pszichoanalitikai rendszerű kutatással, hanem a költői fantázia reálisan ható tétéleivel és a tiszta poézis ösztönös megnyilatkozásaival. Az érdekesítő mesén, a gazdag tudományos tartalom túl a legszebb ebben a könyvben, hogy az ösztönösség láza fűti és hogy ez a láz átragad az olvasóra is. A regény két egymástól teljesen különálló, de egymásra mégis visszaható rétegre oszlik. Az egyik fenn a napfényben bontakozik ki, ahol élettel teljes, aktív emberek mozognak, szerelmek és barátságok szövődnek, politikai összecsapások játszódnak le, míg a másik lenn a föld mélyében terül el, ahol tudós kutatók csákánya alatt életre ébred a zsidó mult — Salamon király kincsei felragyognak az évezredes porréteg alól és a bölcs király démonikus erői kiszabadulnak, hogy újra hatalmukba ejtsék az emberi lelket. A fiatal tudós, Manassé alakja a régi, titokzatos erőkkkel való küzdelemben szinte szimbolikussá emelkedik. Mert ez a multba való elmélyedés, ez a szenvedő kutatás a zsidó kiválasztottság útja. Manassé vízióit az író egy délamerikai kábító növény belelégzésével magyarázza — de az olvasó érzi, hogy a víziók anyaga születésétől fogva benne él e fiatal tudósban, a vérében kering és csak új lendületet kap az ősi emlékekkel való érintkezéstől. Ahogy e regény tudós kutatóinak csákánya és fúrógépei nyomában régi márványlapok ragyognak fel, régi lépcsőfokok tűnnek elő, úgy ébrednek életre a zsidó lélek talajából emlékek, víziók, hangok és látomások. A zsidó föld és a zsidó lélek ugyanazt a választ adja, feltáruló rétegeinek mélységéből. Mindamellettt Beregi Ármin regénye korántsem tisztára tudományos és lelki problémák művészi feldolgozása. Sőt a könyv talán legszebb lapjai azok, ahol élettel teljes jelenetekben a mai Erec Izrael képét adja. Mélyen belénk vésődnek azok a színek és hangok, amelyekkel egy kis talmudistának chaluccá való átalakulását örökíti meg. Ez a szenvedélyes kitörésektől és elfojtott lázaktól fűtött jelenet szintúgy szimbolikus, mint a könyv sok más részlete. Ez a halvány, imbolgó talmudista egy a sok közül, akik az új zsidó föld nehezen táruló kapuján kopognak. Egy a sok közül, akikkel távoli pályaudvarokon, messzi kikötőkben találkozunk, akiknek aggódó reménye egy pillanat alatt a saját ügyünké és reménykedésünké válik...

Beregi legigazabb írói ereje és abszolút líraisága nyilatkozik meg abban, ahogy ennek a kis talmudista-chaluccának egy jemenita munkáslányhoz való szerelmét megrajzolja. Ennek a primitív szerelemnek üde színei frissen ragyognak felénk a komolyabb történések háttéréből.

Ezektől az apró, finom jelenetektől eltekintve, Beregi ábrázolási módja szinte azonos a mélységeket kutató tudóséval. Minden alakjánál kihámozza a felszín alatti rétegeket, a modern mérnökből az emlékekkel terhelt zsidót, a keresztény angol lányból a zsidó anya örökségét, a rideg angol vállalkozóból a szív emberét — emellett megismerteti az olvasót a mai Palesztina lakóival, arabokkal, beduinokkal, ezeknek szokásaival; mindezt alapos ismeretek és tanulmányok nyomán.

Beregi Ármin regénye komoly, nagy mű, komoly, nagy értéke az új zsidó irodalomnak.

PATAI EDITH

THOMAS MANN: JÁKOB. Ford. *Sárközi György*. — Athenaeum-kiadás. 380 lap. *Thomas Mann*, új könyvében varázslatos írói készséggel eleveníti meg a bibliai patriárka legendás alakját. Jákobbal és Jákobon keresztül egész kor tárul elénk: a régi Kelet. *Thomas Mann* érdeme, hogy ezt a kort élővé tudta tenni, szinte kézzelfogható valósággá. *Embert* alkotni legendás alakból, a legnagyobb írói feladatok egyike. És ez *Thomas Mann* teljes mértékben sikerült és ezzel a regénnyel eddigi pályája tetőfokára ért. A kitünő magyar fordítást *Sárközi György* végezte.

R. MICHAEL GOLDBERGER HÁTRAHAGYOTT IRÁSAI. Kegyeletes munkával áldoztak a néhai nagyhírű mezőturi rabbi gyermekei atyjuk emlékének. Kiadták díszes köntösből azokat a héber kéziratokat, melyeket a kor kiváló tudósa halachikus és agádikus kérdésekről hátrahagyott. A szerző életrajzát dr. Goldberger Izidor, a tudós tatai főrabbi írta meg bevezetésül. R. Michael Dunaszerdahelyen született. Apjának, R. Menasének 21 gyermeke volt, közülük hat meghalt a gönigraetzi csatát követő kolerában, melyet a hazatérő katonák a városba hurcoltak. Michael a híres R. Juda Aszód tanítványa volt, aki 1853-ban szerdahelyi rabbi lett. Az ő nászának leányát vette feleségül. A „Kszav Szófer“ és még négy rabbi hatarával tüntette ki, de ő nem akart rabbi lenni, hanem apjával együtt kereskedelmet folytatott. Az osztrák-porosz háború után, 11 gyermeke kedvéért, mégis elvállalta a rabbiságot Mezőtúron, ahol aztán 34 évig működött. R. Michael írásait elmélyedés és éleselméljűség jellemzi. A bevezetés megemlíti, hogy főképp a szerző legfiatalabb fia, dr. *Gellért Áron*, az ismertnevű budapesti ügyvéd tette lehetővé a hatalmas mű megjelenését. A héber címlapot *Patai Éva* rajzolta.

STEFAN ZWEIG: JEREMIÁS. VÉR ANDOR FORDÍTÁSA. A Jeremiás lefordításához nemcsak jól kell tudni a két költői nyelvet, a németet s a magyart, hanem igazi költőnek is kell lenni. Finomságokat rejt Stefan Zweig drámája, miket át kell érezni és át kell vetíteni művészi kézzel, a zsidóság sorsától ihletett poéta-lélekkel. *Vér Andor* új költői nemzedékünk egyik legerősebb értéke. E hasábokon megjelent versei nem a gyorstermékek közé tartoznak, hanem valamennyi súlyosan átértett és művészién átcsiszolt alkotás, mely lélekből lélekhez szól. A „Cion parasztja“ költője érezhette csak át a Jeremiás és kora tragikumát úgy, hogy éreztetni is tudja minden sorában. A „Jeremiás“ magyar átültetése a költő kiadásában jelent meg igen izléses és a műhöz méltó kiállításban.

ILJA EHRENBURG: LASIK ROITSCHWANTZ. Ilja Ehrenburg, a nagy orosz írónak legszebb regényét adja a „Kosmos“ kiadó a magyar olvasóközönség kezébe. Lasik Roitschwantz mozgalmas élete az oroszországi Homel egy kis szabóműhelyéből indul ki, végigvonul Európán és Palesztinában, Ráchel sírjánál ér véget. E csodálatos kis zsidó története nem csupán regény: hatalmas vádirat az emberi gonoszság és butaság ellen. Ezen a néhány száz oldalon megörökítődik az egész mai Európa, a világnézetek ropant összevisszasága, csodálatos művészettel megírva. A kitünő fordítás Goda Dezső munkája.

JOSEPH PRILL: EINFÜHRUNG IN DIE HEBRÄISCHE SPRACHE (Peter Hanstein Verlagsbuchhandlung, Bonn, 1932). Ez a könyv a hatodik kiadását érte meg és ez a legjobb ajánlás mindenki előtt. Héber nyelvtan, de sokban különbözik a más, hasonló célzatú könyvektől. A sok példa, jegyzet és a mondattannak gondos tárgyalása által ez a nyelvtankönyv igen sokat nyer értékben. Prill könyvét mindenki hasznosan tanulmányozhatja és a héber nyelvben jártasak is sokat tanulhatnak belőle rendszeres felépítése, világos áttekinthetősége és minden apróságra kiterjedő precizitása folytán.

ZSIDÓ HUMOR

„JÓL PRÉDIKÁLTAM.“

A sandeci híres R. Chajim egyszer a Tóra ünnepén magához hívatta a község leggazdagabb zsidait kidusra. Az asztalon bor, sütemény dúsan. R. Chajim jó ünnepet kívánt a híveknek és leült. A hívek áhítattal várták a kidust. A rabbi azonban így kezdte:

— Fiatalabb koromban ilyenkor éles talmudi magyarázatokkal szoktalak bennetek fogadni. Most, öregségemre, nincs erre erőm. Csak egy rövid dolgot mondok el nektek.

A hívek feszülten figyeltek.

— Tudjátok hát, — folytatta R. Chajim — hogy ezer forintra van szükségem szegényeim számára. Közeledik a tél és nem lehet a dolgot halasztani. Nem mondok addig kidust, amíg ki nem vetitek magatokra a pénzt, majd az ünnep után este elhozzátok.

R. Chajim ezután felkelt az asztaltól. A hívek pedig összeállították a kívánt summát és megígérték, hogy ünnep kimenetelekor elhozzák a caddiknak. Ekkor R. Chajim visszaült az asztalhoz és megszentelte az ünnepet a boros serleggel.

— Ezen az ünnepen — mondotta később — tartottam a legszebb prédikációm.

„ILYEN EGYSZERŰ DOLGOK.“

A prágai R. Jczele magyarázta:

A Talmud szerint az Úr Isten ráborította Izrael feje fölé a Szinaj hegyét és szólt: „Ha elfogadjátok a Tórát, jó, ha nem, itt lesz a sírotok“. — Hogyan egyeztethető ez a talmudi mondás a Bibliával, amely szerint Izrael fiai azonnal azt felelték a Szinaj előtt, hogy „megtesszük és meghallgatjuk“?

A felelet a következő:

Mikor Mózes azt mondta Izraelnek, hogy az Úr Isten maga leszáll a Szinaj hegyére és Tórát fog hallatni, azt hiték, valami éleseszű pilpult fognak hallani, mély megkülönböztetéseket, szép chaszidikus szavakat. Erre felugrottak mind és kiáltották: „megtesszük, meghallgatjuk!“ Mikor azonban a Szinaj elé értek és hallották: Ne lopj, ne ölj, ne paráználkodj, elkezdtek fintorítani az orrukat: ilyen egyszerű dolgokat nem érdemes végighallgatni, ez legföllebb a tudatlan tömegnek való. Erre egyenkint kezdtek elsompolyni. Ekkor történt, hogy az Úr Isten föléjük borította a Szinaj hegyét és kényszerítette a Tóra elfogadására...

„ÖRÖKÖS ALLÁS“.

A chelmi község nevezetességeiből való a következő eset: Chelm völgyben fekszik és a hívek féltek, hátha megjön a Messiás és nem veszi őket észre. Hiszen reggelente elmondják az imában: „Ha késik is, mindennap várom, hogy eljön.“ Talán ellovagol majd a dombokon és elfelejt letekinteni rájuk is. Elhatározták tehát, hogy őrt állítanak az egyik domb tetején, aki folyton figyel, nem jön-e a Messiás és ha észreveszi, odafut hozzá, figyelmezteti, hogy lent a völgyben is vannak rá váró hívek és a chelmiek is vele akarnak menni. Az őr sokáig teljesítette szép hivatását, később azonban elment a rabbihoz panaszkodni, hogy igen kevés a fizetése, nem állhat a dombon egész nap heti két rubelért. Mire a rabbi így nyugtatta meg: „Igaz, hogy a fizetésed kicsit kicsiny, de ezzel szemben örökös állásod van, amit még gyermeked, unokád, dédunokád is örökölhet tőled.“

MINEK KELL KÉT MESSIÁS?

Az egyik, hogy kihozza Izrael fiait a galuthból, a másik, hogy kihozza a galuthot Izrael fiaiból.

TOLLHEGYRŐL

ZSIDÓ SORS ÉS ZSIDÓ KULTÚRA.

Berlini statisztikák impozáns számokban ismertetik a zsidó kultúra fellendülését Németországban a harmadik birodalom beköszöntése óta. A zsidó sajtó rohamosan hódít. Zsidó orgánusok, melyek azelőtt nehezen küzdöttek a létükért, ma óriási példányszámokat érnek el és tele vannak apró- és nagy hirdetésekkel. Zsidó könyv, zsidó színház virágozik. Milyen szomorú, hogy Hitlernek kell jönnie a zsidó kultúra felvirágoztatására, hogy a zsidókat horogkereszteseknek kell felébreszteniök és öntudatra nevelniök, hogy megbecsüljék saját értékeiket.

A SZEGEDI ÜNNEP.

Ünnepnek mondható, ha halotti emlékmű (Tardos Taussig művészi munkája) felavatása volt is. Szép, régi idők idézett az emlékezetbe. Szeged az első hely az országban, ahol nemcsak a zsidóság, hanem egyenesen a katonai hatóság kezdeményezésére emlékeztek meg a világháború zsidó hősi halottairól. És nem ártott dr. Biedl Samu, dr. Löw Immanuel és dr. Pap Róbert évtizedes önérzetes zsidó szava, amely sok gyengébbszívű hitsorsost aggodalommal töltött el. Ellenkezőleg, a nyílt, férfias fellépés tiszteletet, megbecsülést eredményezett. Dr. Shvoy Kálmán altábornagy, vegyesdandárparancsnok kezdeményezte a vegyesdandár és a zsidó hitközség közös akcióját. És az avatáson olyan szavak hangzottak el a testvéri egyetértésről, melyeket csak hajdanán hallottunk a különböző faji elméleteket megelőző praehistorikus időkben. „Mi, szegedi katonák, — mondotta Shvoy altábornagy — nem teszünk az emberek között más különbséget: csak jó és rossz embereket ismerünk. Ezért emeltük zsidó polgártársainkkal együtt ezen emlékművet, amely az első ilyen az országban. Így hódolunk legjobban a hősök emlékének, kik közül sokan, keresztény és zsidó kezét fogva, egymást átölelve élték át az élet legnagyobb szenvedését, a halálfélelmet“. És ilyen szellemben szólt Biedl Samu, Faragó Lajos, Löw Immanuel, dr. Pap Róbert, dr. Tóth Béla, Erdélyi prorektor, a református egyház, a vitézi szék, a frontharcosok, a Nyukosz-, a zsidó nőegylet és az evangélikus nőegylet, a katolikus kör és a kálvinista kör, stb., stb. képviselője. Egyszóval ünnep volt. Csak kövessék méltó hétköznapok.

TOLAKODÁSNÁL IS TÖBB.

Már tolakodásnak se nevezhető az, amit a „Verband Nationaldeutsche Juden“ ezekben a megpróbáltatásokkal terhes időkben cselekszik. Hogy a német zsidóság méltóságában teljesen megalázva járja ezeket a súlyos történeti napokat, érthető. Hogy kérvényt adtak be illetékes helyen, vajjon szabad-e a téli Hitler-akcióhoz pénzadományokkal hozzájárulniök és halás köszönettel fogadták a boldogító igent, hogy kegyesen elfogadják a zsidók pénzét is, — ez mind érthető. De hogy dr. Naumann úr épp most előadást tart a fenti egyesületben „Deutsche Juden und Fremdjuden“ címen, már kissé különös. És ezen már nemcsak önérzetes zsidók ütköztek meg, hanem elsősorban ama németek, akikhez dörgölőzni óhajtott. „Ilyet még sohasem láttunk! — írja a „Der Deutsche“. — Csupa paradoxon. Már az is, hogy Wagnerből és a Mesterdálnokokból vették a nyitányt. Éppen Wagnerből, aki annyira szerette a zsidókat. És a csúf felajánkozás, hogy semmi kifogás a fajelmélet ellen, csak meg kell különböztetni a „német zsidót“ az „idegen zsidótól“. Végül háromszoros „Heil Hitler!“ kiáltással fejezték be a színházi mulatságot. — „Eddig túrtük a német ideálok kigúnyolását. De könnyen megtörténhetik, hogy végre néhányan póruljárnak“ — fejezi be cikkét a német Arbeitsfront hivatalos lapja. — És ezzel bevonul a politikai frontra egy új zsidó-típus, a náci-zsidó.

A szegedi zsidó hősök emlékműve (Tardos Tuussig terve)

FELHÍVÁS HITFELEINKHEZ!

Most, amikor olyan gondterhes, nehéz időket élünk, újból felekezettünk áldozatkészségéhez kell fordulnunk, mert a mai súlyos gazdasági viszonyok mellett hitközségeink nem tudnak eleget tenni feladataiknak, amelyek rájuk hárulnak azokkal a hittestvérekkel szemben, akik segítségre szorulnak s akiket a legutóbbi évek óta mindinkább növekvő tömegekben kell legegységesebb életszükségleteikkel ellátnunk, hogy éhen és hajléktalanul el ne pusztuljanak.

Ehhez a nehéz helyzethez hozzájárul most még az is, hogy nagy számban jönnek ide Németországból menekülő és átutazó olyan hitsorsosok, akiket, miután itt letelepedniök nincs módjukban és miután teljesen vagyontalanul érkeznek ide, innen tovább kell segítenünk, hogy valahol máshol, határainkon túl, próbáljanak elhelyezkedni. Ezeknek a szerencsétleneknek a száma már eddig több százra ment s ha mi hazai zsidóságunk nehéz gazdasági viszonyai miatt nem is tudjuk azt megtenni, hogy mint más országok, nagy összegeket gyűjtsünk a német zsidóság javára, annyit legalább kötelességünk megtenni, hogy megfelelő alapot teremtsünk, amelyből őket is megsegíthessük.

Tudjuk, hogy ma mindenki mennyire érzi az idők nehéz járását, tudjuk, hogy mindenkinek jövedelme megcsappant, de itt oly kötelességről van szó, amely elől nem zárkozhatunk el és amelyet még megerőltetés árán is teljesítenünk kell.

Bizalomteljesen számítunk hittestvéreink megértő áldozatkészségére és kérjük, hogy adományaitkat sürgősen juttassák az intéző bizottsághoz a Pesti Izr. Hitközség címére (Budapest, VII., Síp-utca 12.).

Budapest, 1933 október havában.

AZ INTÉZŐ BIZOTTSÁG:

Frankl Adolf s. k.,

felsőházi tag, az Orthodox Központi Iroda elnöke.

Stern Samu s. k.,

m. kir. udvari tanácsos, az Izraeliták Országos Irodája és a Pesti Izr. Hitközség elnöke.

A TELAVIVI TAVASZI MINTAVÁSÁR

A telavivi kereskedelmi és iparkamara „Miszar vé taaszija“ különirodájában lázas munka folyik. Készülnek az 1934-es tavaszi mintavásárra és közelkelet-kiállításra. Hatalmas területen a tengerpart és a Jarkon partja között épülnek az egyes államok pompás pavillonjai, *Weltsch* nagyhírű német építész tervei szerint. Az egész világon irodák irányítják a propagandát, hogy a „Jerid hamizrach“ minél impozánsabb legyen.

Adatok segítsége nélkül minden emberi törekvés csak az elképzelésig jut. A megvalósulás, az építés csakis *egyéni, alapos tájékozódottság és megbízható adatok* segítségével történhetik. Ezen feladatok intézését nagyrészt az *American Economic Committee for Palestine Tel-Avivi* kirendeltsége vállalta. Ez az amerikai irányítású és nagyszabású működési körrel rendelkező testület erkölcsi támogatásával alakult meg a magyarországi *Palesztina-Gazdasági Bizottság*. A bizottság működése a speciális magyarországi helyzetnek megfelelő területeket ölel fel. Szentföldi építőmunka szempontjából igen fontos, hogy ily módon *speciális palesztinai levelezők útján a legfrissebb szakmai helyzetjelentések* álljanak rendelkezésre. Az ültetvénygazdálkodás, házépítés, ingatlanforgalom, ipari érdekeltség és *kereskedelmi lehetőségek* adatainak beszerzésével már eddig is értékes szolgálatot tett.

A Magyarország és Palesztina közötti kereskedelmi kapcsolatok kimélyítésén a bizottság a Magyar Kir. Külkereskedelmi Hivatal jóakaratu támogatása mellett fáradozik. A Magyarországról Palesztinába irányuló export még sok lehetőséget rejt magában és ezek szakszerű támogatás mellett kiaknázhatók.

A *Palesztina-Gazdasági Bizottság* a gazdasági kapcsolatok kellő kimélyítése érdekében vállalta az 1934. tavaszi Tel-Aviv-i mintavásár magyarországi képviselőjét és örömmel tapasztalható, hogy a magyar exportőrök nagy része, többek között a *vezető iparvállalatok*, kellően felismerik a telavivi *Levant Fair* rendkívül nagy nemzetközi jelentőségét.

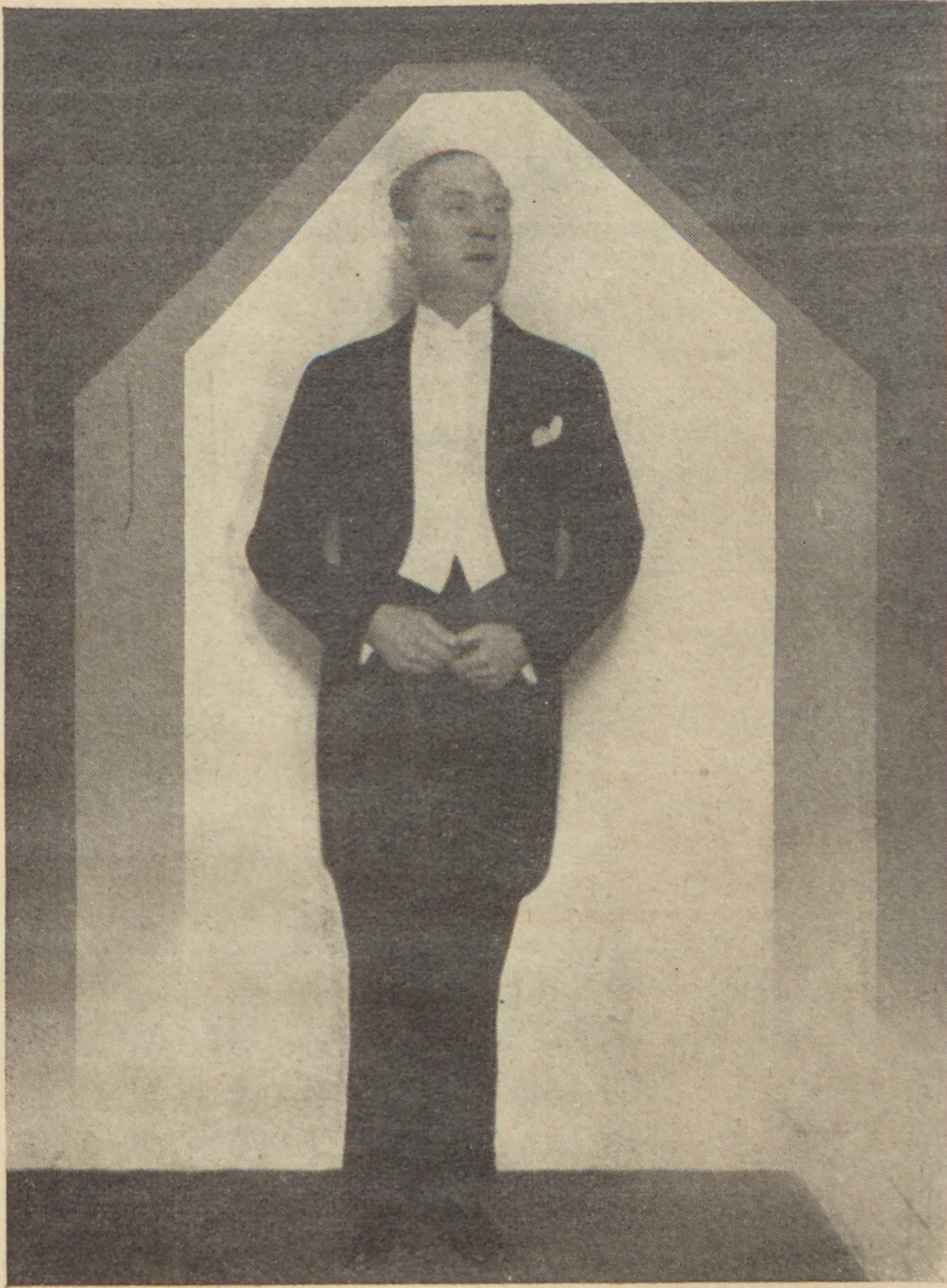
Az exportcégek tájékoztatása érdekében a bizottság „*Palesztina és a Közel-Kelet Kereskedelme*“ cím alatt szép ismertetőt adott ki, melyet az érdekelt iparvállalatok a legnagyobb örömmel fogadtak.

A Közel-Kelet kiállítás *tiszteletbeli meghatalmazottjává* ezuttal is dr. *Patai Józsefet* kérte fel Tel-Aviv főpolgármestere.

Palesztina kormányzója megnyitja a telavivi mintavásár alapköletételi ünnepségét.

Mellette *Dizengoff*, Telaviv főpolgármestere

FEHÉR ARTHUR JUBILEUMA

Fehér Arthur, aki annyi ünnepi hangulatot és áhitatot hozott hangversenypódiumainkra — most maga is ünnepel. Művészi munkásságának 25 éves jubileumát üli. Ez a 25 esztendő történeti fordulatokban gazdag időt ölelt fel és gazdag ideje volt a művész számára a belső fejlődésnek. Ezek az évek sodorták Fehér Arthurt a zsidó költészet felé, melynek propagálásával valóságos történeti hivatást teljesített. S mikor a zsidó léleknek sok megalázásain kellett keresztülmennie, felemelkedést jelentettek azok az órák, melyeken Fehér Arthur visszavezette a zsidó poézis üdítő forrásaihoz. És ez a fordulat egyszersmind emelkedést jelentett magának a művésznak is, aki éppen itt találta meg nagy tehetségének megfelelő területét. Zengő orgánumával, színészi alakító erejével szólaltatta meg a héber költők legszebb alkotásait a Bibliától kezdve Juda Halevin és Gabirolon keresztül Bialikig és Avigdor Hameiriig. Maradandó élmények voltak, amikor a Mult és Jövő kultúrestéin, ahol ez irányú működését kezdte és nehéz időkön át folytatta, felcsendültek ajkán a zsidó klasszikusok felejthetetlen strófái. A magyar zsidó költők műveinek interpretálásával zsidó érzést plántált a lelkekbe és mindenütt, amerre megjelent felkeltette az érdeklődést a zsidó génus alkotásai iránt.

Fehér Arthur 25 éves jubileuma tehát méltán ünnepe a zsidó irodalomnak és a Mult és Jövő is szeretettel köszönti, mint régi munkatársát és a zsidó kultúra harcosát.

A MULT ÉS JÖVŐ tizedik szentföldi társasutazása

1934 március—április havában
Részletes prospektus a kiadóhivatalban

KRÓNIKA ÉS SZEMLE A MULT ÉS JÖVŐ KULTÚRESTJE DECEMBER 3-ÁN ESTE ½9-KOR A ZENEAKADÉMIÁN

A „Mult és Jövő“ első idei kultúrestje a zsidó egyházi és népies zenének kiemelkedő nagy eseménye lesz. Ezen az estén mutatkozik be először a Zeneakadémia pódiumán *Bornstein H.*, a Rombach utcai templom világhírű új főkántora, aki a *rádió-hangversenyein és gramofonlemezein* világszerte népszerűvé vált legszebb darabjait fogja előadni és nagy és változatos műsorával *kitölti az estnek egész második részét*. A külföldi kritika mindenütt mint *zenei szenzációt* méltatta Bornstein koncertjét. *Londoni, párizsi, bruxellesi, amsterdami, varsói* hangversenyei alkalmából kiemelték „szívbemarkoló előadását, melynél szem nem marad szárazon“, továbbá *magas D és E-jét* és briliáns koloratúráját. *Londonban tízezer ember hallgatta végig*. És sok ezren künmaradtak, akárcsak péntek esténként a templom előtt. A „Mult és Jövő“ kultúrestjén való fellépését óriási érdeklődés előzi meg.

Az est első fele részben a tavaly oly fiatalon elhunyt dr. *Róth Béla* zeneszerző emlékének van szentelve. *Kálmán Oszkár*, a m. kir. Operaház kiváló művésze és dr. *Győri Pál* operaénekes fogják dalait és kompozícióit bemutatni. *Folg-*

Bornstein H., a Rombach utcai templom világhírű új főkántora, aki a Mult és Jövő december 3-iki kultúrestjén nagy műsorral mutathozik be

LOHR MÁRIA „Kronfusz” vegytisztító és kelemestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85. szám
Telefon: József 302-37

mann Magda, a nagytehetségű fiatal zongoraművész nő fejlődéséről tesz tanuságot. Beregi Oszkár, a nagy színművész és Tordai Judith, a kitűnő előadóművész nő új műsorral lépnek fel. Külföldi vendég is lesz: Emmy Hauser, a kiváló bécsi operaénekesnő, aki nagy rádiósikereivel tette ismertté a nevét. Az estet Patai József vezeti be szentföldi impreszióival. Orgonán kísér Ákom Lajos tanár, zongorán B. Kenéz Lili és Gottschall karnagy. A kultúrest iránt egészen rendkívüli érdeklődés nyilvánul meg.

Rajtunk kívül álló okokból ezúttal semmiféle kedvezmény a helyárból nem adható. A jegyárusítást nem a kiadóhivatal, hanem Rózsavölgyi zeneműkereskedés (Szer-vita tér 5) és a Zeneakadémia portása végzi.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ORVOSI KINEVEZÉSEI. A Pesti Izr. Hitközség előjárósága Stern Samu udv. tanácsos elnöklete alatt tartott ülésén betöltötte az összes orvosi állásokat, melyekkel kórházainak színvonalát továbbra is azon a magaslaton tartja, mely eddig a Zsidókórház nagy hírnevét biztosította. A kinevezettek névsorában a következő rendelő-főorvosok szerepelnek: Dr. Rosenák István, dr. Adler Sándor, dr. Bársony Jenő, dr. Sándor Gyula, dr. Szegő Pál, dr. Farkas Aladár, dr. Scheiber Vilmos, dr. Kepes Pál, dr. Steiner Béla, dr. Feuer István, dr. Nagy József, dr. Kentzler Gyula, dr. Molnár Tibor, dr. Erős Gedeon, dr. Kovács Endre, dr. Deutsch Ernő, dr. Leopold Margit. Alorvosokká neveztettek ki: dr. Balázs Erzsébet, dr. Bányász Andor, dr. Barkó Miklós, dr. Fohn Tibor, dr. Heller Vilmos, dr. Hirschfeld István, dr. Kornitzer Richárd, dr. Neumann Sára, dr. Pick Imre, dr. Rauschnitz Erzsébet, dr. Scheiber Pál, dr. Somogyi László, dr. Szántó Imre, dr. Szilasi Jenő, dr. Halászné dr. Winkler Katalin.

Dr. JORDÁN SÁNDOR szatmári főrabbi sírkövét első Jahrzeitjén avatták fel méltó gyászünnepély keretében, amelyen a város egész zsidósága résztvett. A család nevében Schück Bernát temesvári főrabbi búcsúzott az elhunytól, az Erdély-Bánáti Rabbiegyesület megbízásából pedig tanítványa, dr. Nébel Abrahám nagyszalontai főrabbi méltatta a nagy tanítómestert. Dr. Fekete Samu orvos, a szatmári B'né B'rith-páholy exelnökének beszéde után dr. Fischer Samu ügyvéd, a Cionista Szervezet kiküldöttje emlékébe idézte a sírt körülálló chalucoknak, hogy dr. Jordán, Magyarország azon kevés papjainak egyike volt, aki Herzl fellépésekor nyíltan zászlaja alá állott és 36 éven át, haláláig, lankadatlanul küzdött az eszméért.

A TEMESVÁR-BELVÁROSI ZSIDÓ HITKÖZSÉG képviselőtestületi ülésén Hajdu Frigyes dr. volt képviselő, a hitközség ügyésze meleg szavakkal méltatta Nyíri Jenőnek, a Temesvári Bank és Kereskedelmi Rt. alelnökének érdemeit, aki az idén ünnepli huszonötödik évfordulóját annak, hogy első ízben beválasztották a belvárosi hitközség képviselőtestületébe. A képviselőtestület egyhangulag elhatározta, hogy megfesteti Nyíri Jenő képmását és azt a hitközségi székház üléstermében, az eddigi elnökök portréi közé helyezi el. Nyíri Jenő meghatottan mondott köszönetet az elismerésért.

A „REMÉNY” ZSIDÓ IFJÚSÁGI FOLYÓIRAT első ifjúsági hangversenyét október 29-én tartotta meg a Goldmark-teremben. A hangversenynek nagy sikere volt. A Remény második zsidó ifjúsági hangversenyét november hó közepén rendezik. A Remény új címe: VII., Ajtósi Dürer-sor 9. Félévi díj 3 pengő.

A VI. KER. IZR. NŐEGYLET KULTÜRESTJE zsúfolt teremben folyt le. Meislsné elnöki megnyitója után dr. Mandel üdvözölte az előadókat. Dr. Patai József szentföldi élményekről adott elő, Tordai Judith bibliai szemelvényeket, Patai-verseket szavalt, R. Albert Erzsébet héber áriákat énekelt nagy hatással.

A PESTI HITKÖZSÉG SZABADEGYETEMI előadás-sorozatában dr. Hevesi Ferenc amerikai útjának tapasztalatairól számolt be, főképp a különböző vallási szektákat ismertette szellemes megjegyzések kíséretében. Dr. Guttmann Mihály, a Ferencz József Rabbiképző világhírű rektora, ezen az estén tartotta első nyilvános előadását a nagyközönség számára. „Nem zsidók a Talmudban” címen ismertette a zsidó hagyomány liberális és humánus felfogását a nem zsidókkal való kapcsolatban.

NEIGER

J. rituális étterme
Budapest, VI., Teréz-körút 4

Lakodalmak és bankettek részére külön díszterem! Ujjonnan átalakítva
Kittűnő
4 fogásos ebédet házhoz szállítunk P 1.80-ért

Lakásberendező
ipar

Semmelweis utca 7.
Külön javító és bőrfestő műhely

Templomi
himzések

készít művészi kivitelben, régi himzéseknek átdolgozását elvállalja olcsó árak mellett

HERZ EMMA
ARANYHIMZŐ MŰTERME

Budapest, IV.,
Kossuth Lajos-utca 3.
Telefon: Aut. 856-32

SIRKÖVEK

a legolcsóbb árban kaphatók מצבות

ADLER J. sírkőraktárában

VII., Károly-körút 7. Tel.: J. 36-4-20 Szombaton és
ünnepnapi zárva

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG GIMNÁZIUMÁNAK TEMPLOMÁBAN ezévbén is nagy buzgósággal, sőt még az eddiginél is fokozottabb művészi dísszel és történelmi allegorikus csoportok felvonulásával rendezte meg az ifjúság *Goldberger* Salamon igazgató vezetése alatt és *Bernáth* Miklós dr. rabbi-vallástanár, *Grózinger* M. József dr. tanár-vallástanár, valamint *Kohn* Zoltán dr. vallástanár közreműködésével a tóra örömmünepének: *szimchasz taurónak* az istentiszteletét, amelyen 'a Gimnázium Barátainak Egyesülete részéről a *chászántauró* tisztét *Gelencsér* Miksa dr. ny. m. kir. közegészségügyi felügyelő, szemészfőorvos, míg a fenntartó Pesti Izr. Hitközségnek Felügyelőbizottsága részéről a Gimnázium volt Kuratóriumának tagja, *Wertheimer* Adolf, a Gimnázium egyik legnagyobb alapítványtevője, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank ny. igazgatója, az Izr. Magyar Irodalmi Társulat, az Országos Magyar Zsidó Múzeumegyesület elnöke a *choszon beresisz* tisztséget, a Gimnázium tanári testülete részéről pedig *Fuchs* D. Rafael dr. tanár, volt igazgató a *maftir* tisztséget viselte.

A KARÁNSEBESI WIZO októberi ülésén *Pollák Rudolfné* és *Pálfi Márton* elnöki üdvözlése után a Palesztinából hazatért *Pollák Imre* beszámolt lélekemelő tapasztalatairól, a gazdasági fellendülésről és lehetőségekről. A kitünő előadás után *Adler Olga* aktualitásokról tett jelentést.

AZ „IZRAELITA HITKÖZSÉGI TISZTVISELŐK ÉS ALKALMAZOTTAK ORSZÁGOS EGYESÜLETE“, valamint a „Magyar Kántorok és Temploménekesek Egyesülete“ az egyesülést elhatározván a két egyesület, mint a „Magyar Izr. Kántorok, Tisztviselők, Temploménekesek és egyéb Alkalmazottak Orsz. Egyesülete“ f. hó 16-án tartotta meg alakuló közgyűlését. Az alakuló közgyűlést *Diósi Jenő*, a budai izr. hitközség főjegyzője vezette. Elnök lett: *Dr. Waller Antal*, ügyvezető elnök: *Diósi Jenő*. Társelnökök: *Eppler Sándor*, *Tkatsch Izrael*. Alelnökök: *Klein Éliás*, *Abrahámsohn Manó*. Karigazgató: *Linetzky Bernát*. Titkárok: *Pajor Jenő*, dr. *Pollák Gyula*. Pénztárnok: *Károlyi Leó*. Ügyészek: *Dr. Illés Jenő*, dr. *Révész Sándor*. Ellenőrök: *Sirota Sándor*, *Lorber Izsák*. Gazda: *Wosner Mayer*. Elöljárók: *Dr. Bakonyi László*, *Fenyő József*, *Galambos Jenő*, *Gerendai Vilmos*, *Havas Rezső*, *Kalmár Ernő*, dr. *Liebermann Manó*, dr. *Munkácsi Ernő*, *Parcel József*, *Simsovits Lajos*, *Szoffer József* és *Zilahi Armin*.

CIONISTA NAP NAGYVÁRADON. E hó 8-án tartotta a nagyváradi városháza dísztermében dr. *Marton Ernő* országgyűlési képviselő nagy beszámolóját nemrég megtett palesztinai útjáról. Ugyanekkor *Kaszner Rezső*, az Új Kelet közismert munkatársa, aki az augusztusi világkonferenciáról tartott nagyszabású előadást.

A TORNALJAI ORTH. HITKÖZSÉG a legutóbbi választás alkalmával dr. *Fenyő Adolf* ügyvédet választotta meg elnökké. Az új elnök nagy buzgalommal fáradozik azon, hogy a hitközség további fejlődését előmozdíthassa.

ORVOSI HÍR. Dr. *Grottó Mose*, volt budapesti kórházi orvos, később prágai gyakorló orvos, Tel-Avivban, Rotschild Bulv. 86. sz. alatt orvosi rendelőt nyitott.

A PESTERZSÉBETI HITKÖZSÉG nov. hó 12-én kultúrelőadást rendez. A kultúrelőadáson felolvasást tart *Szántó Jenő*, a Magyarországi Izr. Orsz. Irodája és a Budai Hitközség alelnöke „*Az örök vándorút*“ címen. Az előadást nagy érdeklődés előzi meg. Az érdeklődés az illusztris előadó személyének szól, kinek a zsidóság fontos feladatairól eddig megjelent cikkei és legutóbb Székesfehérvárott tartott előadása nagy hatást keltett.

ZILZER GYULA SIKEREI AMERIKÁBAN. Amint az ideérkezett amerikai lapokban olvassuk, igen nagy sikert arat *Zilzer Gyula* festőművész, akinek művészetével a *Mult és Jövő* ismételtén foglalkozott. Legutóbb a „Gáz“ című sorozatából közöltünk megrendítő hatású rajzokat. Ezzel foglalkozik most az amerikai sajtó is, amely *Zilzer* kiállításával kapcsolatban meleg elismeréssel méltatja a fiatal zsidó művészt.

RABBIJELÖLT, stud. rer. pol., okleveles pedagógus, sokéves tapasztalattal és elsőrangú referenciákkal, Németországból visszatérően, vállalja zsidó és világi tárgyak tanítását (újhéber és modern nyelvek, kereskedelmi tantárgyak, hegedű stb.). Ajánlatok „*Studiosus, Budapest*“ jelige alatt e lap kiadóhivatalába kéretnek.

Pollák Sarolta kozmetikus

Andrássy-út 32. I. emelet. Telefon: 157-98

Szépségápolás

Villanyos szőrtelenítés. Szemölcs- és szeplőirtás. Helyi fogyasztás. Fagykezelések a legmodernebb alapon. Diathermia. Quarz.

„Miracle“

hajeltávolítószer szétküldése utasítással. „*Miracle*“ szépségápolószerek. (Kérjen prospektust) 25 éves működés.

Kisipari termék

dőmping árak

garantált minőség

Ügyeljen címünkre

Nagymező-utca
36

Telefon: 18-4-77

A kitünő HOFFMAN-féle orth. כשר vendéglőben
változatos, finom menü mérsékelt árban, házhoz szállítva is. * Lakodalmakat vállal elsőrendű kivitelben. * Elsőrendű fajborok.
Budapest, VI., Révay ucca 4/B
Telefon 23-8-43

Házam eladása folytán

költözködésig sírkőraktáramból minden elfogadható árért árusítok (még viszonteladóknak is)

Löwy J. Budán, II., Fő-utca 88 Pálffy-tér mellett
Telefon 51-5 81

HAZASSÁG.

Dr. Reisz Gyula nemzetgyűlési képviselő leánya, *Lili* október 15-én tartotta esküvőjét Bécsben a Seitenstättengassei főtemplomban dr. *Jellinek Jenő* pozsonyi ügyvéddel.

Gondos Sándor zsidó könyvkiadó és könyvkereskedő (Budapest) eljegyezte *Kövesi Margitot* (Budapest).

Székely László dr. fogorvos és *Kornis Magda* Aradon házasságot kötöttek.

Illés Miksa leánya, *Böksi* (Budapest) és *Singer Bernát* fia, *László* házasságot kötöttek.

Darvas Böske (Marosvásárhely), *Darvas Mór* fatermelő leánya és *Mandl István*, az Ofa cégvezetője (Brasov) házasságot kötöttek.

Weisz Sándor mérnök és *Löwy Sára* tanítónő (Ujpest) házasságot kötöttek.

F. hó 29-én Szikszón esküdött örök hűséget *Plattner Ernő Klein Ancikának*.

Október 29-én tartotta esküvőjét *Ehrenfeld Rózsika*, özv. *Ehrenfeld Sándorné* leánya és *Rosenberg Móric* Budapesten.

Barát Rezső textilgyáros *Lugoj* és *Stern Márta* Budapest jegyesek.

HALÁLOZÁS.

A vajdahunyadi hitközség nagy részvét mellett kísérte utolsó útjára *Adler Sámuel* rabbihelyettes nejét, aki 33 éves korában hirtelen elhunyt.

Dr. *Kriser Arnold*, ismert főorvos, 76 éves korában Kassán elhunyt. Dr. *Kriser Arnold* ötvenkét éven át szolgálta az államot, Breznóbánya városát, melynek tisztifőorvosa, kórházának megalapítója és főorvosa, Zólyom vármegye tiszteletbeli főorvosa, MÁV orvosi tanácsadó, hitközségét, melynek 30 éven át elnöke volt. A neves és névtelen betegek százait szolgálta önzetlenül.

Duschnitz Benedek, a rózsahegy-i hitközség elnöke elhunyt. Nagy buzgalommal fáradozott a hitközség felvirágzásán.

Özv. *Sonnenfeld Adolfné*, a nagyváradi Izr. Nőegylet elnökhelyettese, hosszú szenvedés után elhunyt. A megboldogult a szegényeket valláskülönbség nélkül támogatta. Temetése óriási részvét mellett ment végbe.

Dr. *Rudolfer Antal* alsólendvai főrabbi október 28-ikán elhunyt. A megboldogult négy évtizeden át hirdette Isten igéjét a hitközségben, nagy tudással és kiváló szónoki tehetséggel.

Dr. *Gonda Mórné* szül. *Epstein Julia* 60 éves korában elhunyt Pancsován. Kiterjedt, előkelő család gyászolja.

Jordán Ferenc malomtulajdonos, mezőkövesdi hitközségi elnök neje szül. *Friedländer Zsófia*, október 29-én elhunyt. A megboldogult a bibliai nőnek igaz típusa, a szükségét látók erős támasza volt. Temetése október 30-án volt, a község nagy részvéte mellett.

Fischer József, a sárvári orth. izr. hitközség és Chevra Kadisa hosszú évtizedeken át köztisztviselő tagja, f. é. október 22-én. Sárváron elhunyt. Temetése október hó 23-án nagy részvét mellett ment végbe. Az elhunytat neje szül. *Holzer Lea*, gyermekei, unokái, vejei, köztük *Breiner Zsigmond* MFTR felügyelő (Rustschuk) és *Galambos Jenő*, a pesti izr. hitközség főtanácsosa, valamint kiterjedt rokonság gyászolja.

RABBIJELŐLT, a szeminárium jeles hallgatója, elemi és középiskolai tanulók házi oktatását vállalja. Héber nyelvtanítás! Márton Benő, VII., István-út 41. I. 16.

„PSZICHOTECHNIKA“ NYELVISKOLA Eskü-út 3. III. 2. Angol, francia, héber, német nyelvek oktatása kis csoportokban Ivor Andor vezetésével. Tandíj havi 5 pengőtől. Minden hó elején új tanfolyamok. Jelentkezés: kedd, szerda, péntek, szombat este 7-től.

EURÓPA SZÁLLODA ÉS KÁVÉHÁZ újonnan berendezve, utazóknak találkozóhelyük. Tulajdonos: Vass Dezső, Targu Sacuesc (Kézdivásárhely) Románia.

RIMAMURÁNY—SALGÓTARJÁNI VASMŰ RT. MÉRLEGE. A Rimamurány—Salgótarjáni Vasmű Részvénytársaság igazgatósága csütörtökön megtartott ülésén az eléje terjesztett 1932/33. üzletév mérlegét megvizsgálta és jóváhagyta. A mutatkozó 1,467.540 pengő 98 fillér bruttó felesleg (mult évben 1,568.400 pengő 94 fillér) ezidén is egészében értékesítési leírásokra fordított s osztalék erre az évre sem fizethető.

A MŰVÉSZNÖK AZ ESTI KIKÉSZÍTÉST hosszú időn át tanulják, mégis a leghűbb, leggyakoribb látogatói a kozmetikai intézeteknek. Ma már minden hölgy rájön arra, hogy a természetre nem bízhatja magát, sőt arra is, hogy idejében ki kell korrigálnia minden szépséghibát, tehát igénybe veszi a hivatott kéz művészetét. Pollák Sarolta (Andrássy-út 32. I.) az ország legelismertebb, legmodernebbül felszerelt kozmetikai intézete, a legmesszebbmenő felvilágosítással szolgál úgy az otthoni helyes kozmetikai ápolásról, mint többszörösen kitüntetett „Miracle“ szépségápolószereinek alkalmazásáról. (Kérjen prospektust.)

KITÜNÖEN FŐZŐ, szigorúan vallásos, saját lakással bíró nő, vallásos úriháznál házvezetést vállalná. Szíves megkeresést: Budapest, Dessewffy-utca 13, fszt. 2.

Gyermekharisnyatartó

Té csattal a legjobb!

Kapható:

Székely Jenő cégnél

Budapest, IV., Petőfi Sándor ucca 9

Szemüvegek, látásövek, hőmérők. Díjtalan szemüvegvizsgálat. Új és használt fényképezőgépek. Amatőr felvételek szakszerű kidolgozása.

HEIDEN JENŐ

OPTIKA ÉS FOTÓ
Budapest, VI., Teréz-körút 8.
S z o m b a t o n z á r v a

Sirkövek Budán, Margittánál

59-es villamos végállomás

a Farkasréti zsidó temető mellett

Telefon: Aut. 57-2-59

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár-út 34

Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Schmdiek Géza.

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

«MODERN SZINES ÉS FEHÉR BUTOROK»

(konyha, előszoba és leányszoba berendezések)
nagy választékban, kedvező fizetési feltételekkel rendelés szerint is
WERBNER asztalosmesternél
VIII., Bérkocsis-utca 31 és VIII., Baross-utca 9
ALAPITTATOTT 1906 * TELEFON 45-0-86
Jó munkáért ezüstéremmel kitüntetve

Gondos Sándor

kladásában és főbizományában
eddig megjelent:

Fleg: Miért vagyok zsidó	P 2.—
Gelber: Keresztények a zsidó fronton	P 3.—
G. Gerő László: Modern zsidó költők	P— .50
Avigdor Hammeiri: Egy marék föld Kuti László fordítása	P 3.—
Herzl Tivadar: Cionista irások	P— .50
Kuti László: Egy könnyesepp	P 2.—
Kuti László: Megindul a mező	P 2.—
Perez: Éjszaka a régi vásártéren ...	P— .50

Gondos Sándor

Budapest, VI., Andrásy-út 67
Telefon 28-4-89

A legszebb ajándék

Patai József HERZL könyve

370 oldalas albumalakú mű, száz
illusztrációval és műmelléklettel

Ara kartonborításban	P 16.—
Díszkötésben	„ 20.—
Amatőrkiadás a szerző aláírásával „	30.—

Pro Palesztina kiadás

Perzsa szőnyeg

Antikbutor
Műtárgyak alkalmi vételekből!

ANTI-KART R. T.
IG.: STERNBERG Z. J.
VII., DOB-UTCA 31. SZÁM

REMÉNY

*

SZERKESZTI

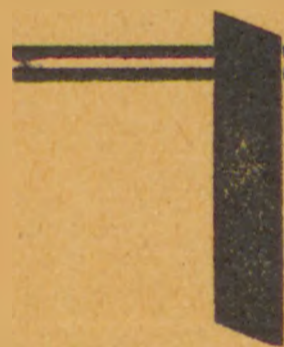
DR MOLNÁR ERNŐ

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:

BUDAPEST, VII., AJTÓSI DÜRER-SOR 9

FÉLÉVI DÍJ 3 PENGŐ. * MUTATVÁNSZÁM DÍJALAN.

Tábla- és tükörüveg nagykereskedés

IFJ. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 29

Telefon: Aut.

101-12, 101-13

Celluloid ajtóvédő

Minden színben és formában.
Mégvéd kopástól, piszkolodástól.

Celluloid klosettülés

fürdőszoba butor,

Celluloid kilincs

HIGIÉNIA CELLULOIDIPAR

Vezérképvisellete:

BOJÁR ÉS TÁRSA

V. ker., Lipót körút 4. * Telefon 28-7-52

I z a n é n i : F e d á k S á r i
L i d ő i k a l a n d : P i c c a v e r A l f r é d

A CITY

FILMSZINHÁZ
legközelebbi műsorai

Hangszerek, zongorák
részletre is legolcsóbban

REMÉNYINÉL

VI., Király-utca 58

HOFFMANN

KÉPKERETGYÁR BUDAPEST

IV., KÁROLY-KÖRÚT 28.
IV., GERLÓCZY-UTCA 5.

TELEFON: /
892-39.
893-05.

GROSZ LIPÓT

uriszabó termei
B U D A P E S T
VI., Vilmos császár-út 17. sz.
Telefon: Automata 10-7-73

Raktáron csakis elsőrendű an-
gol szöveteket tart * Szabása
a divatnak teljesen megfelelő
* Kiállítása elsőrendű, a leg-
kényesebb ízlést is kielégíti *
Árai rendkívül mérsékelték
Fazonmunkát készséggel vállal

Egy próbarendelés meggyőzi arról, hogy kevés pénzért rendkívül jót kap

EZÜST

DISZMŰ ÁRU, EVÓESZKÖZÖK GYÁRI ÁRBAN
SCHLEIFER
EZÜSTÁRUGYÁR VII., KAZINCZY-UTCA 10
TELEFON: J. 435-28

A hidegebb időjárás beáll-
tával a füstölthúsok ismét
akadálytalanul szállíthatók,
miért is felhívjuk igen tisztelt
vizonteladóink figyelmét arra,
hogy már most a szezon elején
árusítsanak üzletükben füstölthús
és virstli árukat, hogy a vásárló
közönség ilyen irányú kíván-
sága kielégíthető legyen és
finom márkás áru nyújtásával
igyekezzenek a közönség
állandó bizalmát az üzlet
részére biztosítani

Ha valamivel drágább
is, vásároljon kizárólag
márkás füstölthús árut.
A SKREK-szalámi
gyártmányoknál a név
garantál a minőségért

Kérje vizonteladói
árjegyzékünket

Skrek Lipót

R.-T.

ort.

כשר

szalámi, kolbászárú
és konzervgyár

Budapest, VII,
Dob-utca 27.

Tel.: 42-4-17, 45-3-70